

Kaupungin loinen bordellin ruhtinaana

Kaupunkilaissääty nautintokortteleiden asiakkaina 1600-luvun lopun Japanissa

Artturi Heikkilä

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurihistoria

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/

Humanistinen tiedekunta

HEIKKILÄ, ARTTURI: Kaupungin loinen bordellin ruhtinaana: Kaupunkilaissääty nautintokortteleiden asiakkaina 1600-luvun lopun Japanissa

Pro gradu -tutkielma, 70s., 12 liites.

Kulttuurihistoria

Toukokuu 2019

Tämä tutkielma käsittelee Japanin suurten kaupunkien nautintokortteleita osana varhaismodernia säätyjärjestelmää. Edo-kauden historian tutkimuksessa on laajalti hyväksytty, että edo-kauden aikana idealistinen säätyjärjestelmä lakkasi vastaamasta aikalaisten kokemaa sosioekonomista todellisuutta: kaupunkilaissääty vaurastui ja samuraisääty köyhtyi. Tätä taustaa vasten tarkastelen, miten yhteiskunnallinen muutos heijastui kuvauksiin laillisten bordellialueiden kävijöistä 1600-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Tutkin, miten bordellissa kävijän asema muodostettiin ja käsitettiin kaupunkilaissäätyisten tekeissä ja nautintokortteleita koskeneissa ohjeistavissa kirjoissa *Yoshiwara Koi no Michibiki* (1678) ja *Shikidō Ōkagami* (1678).

Ohjeistukset hyödynsivät yläluokan valtavirran ideologioita ja useita kirjallisia perinteitä legitimoidakseen ja ylevöittääkseen bordelleissa käyntiä. Epäsuorat tilalliset keinot sekä representaation ja oikeuttamisen tavat kyseenalaistivat säätyjärjestelmän virallista hierarkiaa ja muokkasivat sen merkityksiä uudelleen. Bordelleissa käymisestä tehtiin osittain säätyjakoon sitoutumaton ajanviete, jolle luotiin oma hierarkiansa. Tämän hierarkian huipulla oli keikari, jolta vaadittiin varallisuutta ja sivistyneisyyttä. Nautintokortteleihin muodostunut hierarkia salli varakkaiden, aikuisten ja miespuolisten kaupunkilaissäätyisten kavuta yhteiskuntahierarkiassa ylöspäin.

Edo-kauden yhteiskunnalliset muutokset heijastuivat nautintokortteleihin jo ennen genroku-kautta ja ajan yhteiskunnassa statuksen muodostuminen oli monisuuntaista. 1600-luvun Japanin yhteiskunnan säädöt muovasivat käsityksiä toisistaan vuorovaikutteisesti ja nautintokorttelit olivat tärkeä risteymä laajalle kirjolle yhteiskunnan ja kulttuurin eri tasoja.

Asiasanat: prostituutio, Japani, sääty-yhteiskunta, yhteiskuntasuhteet, asema (yhteiskunnalliset ominaisuudet), genroku-kausi, uuden ajan alku, 1600-luku, yūkaku, mibunseido, chōnin, shōnin, tsū, sui, pleasure quarters

Sisällysluettelo

1. Johdanto	
1.1. Aihe ja kontekstit	1
1.2. Tutkimustilanne ja -kirjallisuus	5
1.3. Tutkimuksen menetelmät ja näkökulmat	8
1.4. Käsitteet ja käytännöt	12
2. Nautintokorttelit ja niiden asiakkaat	
2.1. Nautintokorttelit	16
2.2. Nautintokortteleiden ja painoteollisuuden fantasia	23
2.3. Yoshiwara kaupunkilaisena tilana	31
3. Säädytön keikari	
3.1. Erotiikan tie – bordelleissa käynnin legitimointi	38
3.2. Keikariuden mystifiointi ja hierarkia	44
3.3. Linnanturmioiden ylevöittäminen ja osto	49
4. Kaupungin loinen bordellin ruhtinaana	56
Lähdeluettelo	60
LIITTEET	

1. Johdanto

1.1. Aihe ja kontekstit

Edo-kauden (1603–1868) Japania hallitsi shogunaatti¹, jonka hallintatavan lähtökohdissa oli rauhoittaa ja saattaa hallintaansa pitkästä sisällissodasta kärsinyt maa. Shogunaatti muutti pääkaupungin Edoon (Tokio), pyrki kontrolloimaan sisällissodan aikana paisunut samurailuokkaa ja hallitsemaan autoritaarisesti neokungfutselaisen² ideologian tarjoamassa viitekehysessä koko Japania. Tavoite onnistui, ja edo-kaudesta muodostui pitkä rauhankausi, jonka aikana Japanin talous ja kaupungit kasvoivat tasaisesti.³

Pro gradu -tutkielmassani tutkin säätyjärjestelmän, kaupunkilaissäädyn ja nautintokortteleiden suhteita 1600-luvun lopun Japanissa. Taustahypoteesini on, että talouden ja kaupunkien kasvu saivat kaupunkilaiset kuluttamaan sekä kurtisaanien palveluita että populaaripainatteita. Samalla kaupunkilaissääty muokkasi käsitystä itsestään ja pyrki nostamaan säädyn arvoa. Nautintokorttelit olivat tärkeä arvonnoston työkalu. Lähestyn aihetta nautintokortteleissa kävijöitä opastaneiden tekstien ja kuvien avulla ja analysoin, miten niissä esitettiin asiakkaat ja säädyt. Erittelen aineistoista tapoja, joilla bordelleissa käyntiä pyrittiin ylevöittämään ja luomaan siitä mielikuvaa sivistyneen herrasmiehen vapaa-ajan harrastuksena.

Edo-kauden alussa muotoutuneessa säätyjärjestelmässä ylintä valtaa käytti shōgun, joka puolestaan hallitsi lääninherroja ja heidän läänityksiään. Hierarkiassa toisena olivat maanviljelijät ja alimpana olivat *chōnin* eli kaupunkilaiset, eritoten kauppiaat, joiden ei katsottu tekevän lisäarvoa tuovaa työtä vaan elävän muiden säätyjen työstä. Tasainen talouden ja kaupunkien kasvu siirsi tosiasiasa hiljalleen valtaa pois köyhyviltä samurailta rikastuville kauppiaille, jotka kykenivät sopeutumaan talouden ja yhteiskunnan muutoksiin toisin kuin ideologisiin raameihin kahlehdittu hallitseva luokka. Yhteiskunnan kehityskulku loi hiljaista jännitettä säätyjen välille. Kaupunkilaissäätyiset eivät pääoman kertymisestä huolimatta kyenneet nousemaan virallisessa yhteiskunnallisessa hierarkiassa

¹ Shōgunin alaisuudessa toiminut hallintokoneisto.

² Nosco 2014, 236; Lidin 2014, 165. Neokungfutselaisuus tarkoittaa kungfutselaisuutta, joka kehittyi kungfutselaisuuden tullessa kontaktiin buddhalaisuuden kanssa keskiajalla Song-dynastian (960-1279) aikoihin. Kungfutselaiset oppineet alkoivat pohtia buddhalaisuudelle relevantteja kysymyksiä, kuten voimaa ja periaatetta, ja henkien olemassa oloa ja luonnetta. Tucker 2014, 34.

³ Bolt & Luiten 2013, 12-13; Varley 2000, 221.

tehokkaasti, mikä sai rikkaan mutta tunnustuksettoman kaupunkieliitin 'tuhlaamaan' varallisuuttaan taiteisiin ja viihteisiin.⁴ Tuhlauksen keskeiseksi kanavaksi muodostui *ukiyo*⁵ eli kelluvat maailmat kabuki-teattereissa ja nautintokortteleissa. *Ukiyosta* muodostui epävirallinen alamaailma, jossa kaupunkilaiset kykenivät kuluttamaan ja ilmaisemaan itseään vapaammin. Samalla rikkaiden kaupunkilaismiesten kulutus nivoutui prostituution kanssa yhteen.

Shogunaatin näkökulmasta prostituutio oli välttämätön paha, ja se rajasi prostituution nautintokortteleihin suurten kaupunkien rajoille tai ulkopuolelle. Kortteleiden ulkopuolella tapahtuvan prostituution se julisti laittomaksi. Laittomasta prostituutiosta muodostui halpa ja suorasukaisempi kauppa, joka oli lähempänä sitä, miksi ymmärrämme prostituution nykyään. Kortteleista muodostui korkealuokkaisen ja kalliin prostituution keskuksia, joihin vain rikkaimmilla oli varaa. Tapaaminen korkealuokkaisen kurtisaanin kanssa vastasi matalatuloisen kaupunkilaisen vuosipalkkaa⁶. Nautintokortteleista tuli mystifioitu ja glorifioitu seksin, rakkauden ja taiteiden symboli populaarikulttuurissa sekä kohtaupaikka taloudelliselle eliitille, joka oli vastakohtainen viralliselle ja sulkeutuneelle valtiovallan eliitille. Kaupunkilaissäädyn suosimat *ukiyo-e*-painatteet käsittelivät paljon nautintokortteleita ja niiden kautta nautintokortteleiden vaikutus oli laajempi kuin niiden tosiasiallinen kävijämäärä antoi ymmärtää: *ukiyosta* tuli kaupunkilaisuuden symboli ja kurtisaanista vaatemuotien asettaja.⁷

Genroku-kausi (1688–1704)⁸ oli edo-kauden kaupunkikulttuurille ja *chōnin*-säädyille ensimmäinen vahva taloudellinen ja taiteellinen 'kukoistuskausi'. Kulttuurisena epookkina kausi käsittää ajanjakson 1675–1725.⁹ Esimodernista ajasta tarkkan aikarajauksen tekeminen on usein haastavaa: ilmiöistä, lähteistä ja tapahtumista ei ole läheskään aina saatavilla tarkkoja vuosia saatikka päivämääriä. Lisäksi yhteiskunnalliset muutokset edo-kaudella

⁴ Ks. Esim. Langrill 2012, 1–2; Gerstle 1989, xii tai Neary 2007, 389–390.

⁵ Varley 2000, 179–183, 221. Tarkemmin ks. luku 1.4. s. 13.

⁶ Ks. luku 2.1..

⁷ Seigle 1993, 59; Teruoka 1989, 5.

⁸ Japanilaisen kalenterin periodisoinnit määräytyivät keisareiden hallintakausien, kiinalaisen kalenterin, astrologian ja suurten tapahtumien ja onnettomuuksien mukaan. Genroku-kausi alkoi keisari Higashiyaman korvatessa keisari Reigenin. Enpō-延宝 1673–1681 tenna-天和 1681–1684 ja jōkyō-kaudet 貞享 1684–1688 päätettiin Kioton tulipalojen ja kiinalaisen kalenterin syklien mukaan. En pidä japanilaista ajanlaskua hyvänä historian periodisointina tai oleellisena tutkielmani rajauksen kannalta. Periodisoinnit visualisointuna ks. liite 10.

⁹ Varley 2000, 179; Lindsey 2007, 10; Teruoka 1989, 3, 19–20.

olivat hitaanpuoleisia, mikä tekee ajallisista rajauksista entistäkin mielivaltaisempia. Käytän genroku-kauden kulttuurillisen epookin alkua¹⁰ yleisenä historiallisena viitekehystenä, mikä on linjassa tutkimuskirjallisuudessa esiintyvien tapojen kanssa. Alkuperäislähteenäni käytän nautintokortteleista kirjoitettuja oppaita, joiden tulkintaa täydennän käyttämällä novelleja, karttoja ja muita aikalaispainatteita. Ensisijaiset alkuperäislähteeni *Yoshiwara Koi no Michibiki* (*Opastus rakkauteen Yoshiwarassa*) ja *Shikidō Ōkagami* (*Eroottisen tien suurpeili*) ovat vuodelta 1678¹¹. Kyse on populaarista kirjallisuudesta ja taiteesta, joten aikarajausta ei tarvitse ymmärtää täsmällisesti, sillä tuotteet ovat olleet aktiivisesti kierrossa ja vaikuttaneet kyseisten kappaleiden luomisvuosia pidempään. Tutkielmani osallistuu siten genroku-kulttuurin alun tutkimukseen: keskityn enpō-kauteen¹² ja sen lähivuosiin.

Yoshiwara Koi no Michibiki (1678) oli Hishikawa Moronobun (1618–1694) kuvittama ja mahdollisesti kirjoittama, massapainatettu, 20-aukeamainen ohjekirjanen, joka kuvasi vaihe vaiheelta matkan Edosta sen nautintokorttelin, Yoshiwaran, *ageya*-ravintolaan.¹³ Fujimoto Kizanin (1626–1704) kirjoittama *Shikidō Ōkagami* (1678) oli laaja ja tarkka nautintokortteleiden etikettiä, tapoja ja historiaa koskenut ohjeistava tutkielma, jonka uskotaan kiertäneen vain käsikirjoituksena.¹⁴ Sen vaikutus oli painattamattomuudestaan huolimatta laaja, sillä aikalaiskirjailijat ja genroku-kautta myöhemmät tekstit viittasivat siihen. Esimerkiksi populaari aikalaiskirjailija Ihara Saikaku (1642–1693) oli tietoinen Fujimoton *Eroottisen tien suurpeilistä*, jonka on arveltu toimineen *Ensimmäinen intohimon mies* -novellin (1682) päähahmon inspiraationa.¹⁵ Alkuperäislähteideni tekijät kuuluivat *chōnin*-säätyyn ja tuottivat teoksiaan pääasiassa omalle säädylleen.¹⁶

¹⁰ Selkeä huomioonotettava ajallinen raja on Kyōhō-uudistukset (1716–1736), jotka merkittävästi vaikuttivat poliittisen ja lainsäädännöllisen tason konteksteihin, eikä käsittelemäni aihetta voi käsitellä tätä huomioonottamatta vuodesta 1716 eteenpäin.

¹¹ Enpō 5. Shikidō Ōkagamin tapauksessa kyseessä on lopullinen valmistumisvuosi. Teos muodostui 14. erillisestä osasta, jotka luultavasti julkaistiin yksi kerrallaan. Ensimmäisissä osissa tekijä viittasi kanbun-kauteen (1661–1673) omana aikakautenaan.

¹² 1673–1680.

¹³ Painatteissa itsessään ei ole muita tunnistetietoja kuin julkaisija. Kuvitustyylin, paikan ja ajan perusteella kuvitus on vakiintuneesti tunnistettu Hishikawa Moronobun työksi. Nagata 2000, 5, 26. *Ageyat* olivat korttelin korkea-arvoisin rakennustyyppi, joissa järjestettyihin juhliin kutsuttiin kurtisaaneja. Fiévé 2003, 80.

¹⁴ Rogers 1994, 39.

¹⁵ Ibid., 37. Jap. 藤本箕山、色道大鏡。井原西鶴、好色一代男。Fujimoto Kizan, *Shikidō Ōkagami*. Ihara Saikaku, *Kōshoku Ichidai Otoko*.

¹⁶ Ibid., 36; Marceau 2007, 125; Varley 2000, 198.

Hishikawa keskittyi kuvaamaan pääasiassa Yoshiwaraa, kun taas maata kiertäneen Fujimoton kirjoitukset kommentoivat ilmiöitä laaja-alaisemmin. Keskustelu nautintokortteleista ja kaupunkilaisuudesta ulottui suurimpiin kaupunkeihin Kansain ja Kantōn alueilla, suurimpaan osaan niiden väestöstä sekä väestöön niiden välillä. Kansain ja Kantōn välillä oli aktiivinen tieverkosto. Fujimoto ja Hishikawa olivat kotoisin Kansaista. Fujimoto kirjoitti Edossa ja palasi viettämään viimeiset elinvuotensa Kansaihin. Hishikawa oli kotoisin Kansaista, mutta työskenteli myöhemmin Kantōssa ja teki yhteistyötä Kansaissa toimineen Ihara Saikakun kanssa¹⁷. Hishikawan töiden julkaisija toimi Edossa. Kaupunkien väestöstä yli puolet oli lukutaitoista¹⁸. Honshūn keskiosan kaupungit olivat siis hyvin verkottuneita ja niiden väestö kulutti ainakin osittain samaa painettua populaarikulttuuria.¹⁹

Vasemmalla on Kansai, jonka suurimmat kaupungit olivat (3) Osaka ja (2) Kioto. Oikealla on Kantō, jonka keskus oli (1) Edo. Koko kartta ks. liite 1. Japanin parlamentin arkisto arvioi kartan olevan 1600-luvun lopulta. Kartan taakse on kirjoitettu ”Genroku-vuodet” ja siihen on merkitty ajan postikaupunkiverkosto Kansain ja Kantōn välissä. Nihonzu. S.a.

¹⁷ Nagata 2000, 14–15. Schalowin tutkimuksen mukaan Hishikawan kuvittama versio Saikakun *Ensimmäisestä intohimon miehestä* oli piratoitu versio. Schalow 1990, 16.

¹⁸ Lukutaidon määrittelyn ongelmallisuudesta varhaismodernin japanin kielen kontekstissa ks. Rubinger 2007, 3.

¹⁹ Nenzi 2008, 126. Yli 200 000 hengen kaupunkeja olivat Osaka, Kioto ja Edo. Lisäksi näiden ja Fukushima välillä toimi valtateille rakennettu 204 virallisen postikylän verkosto Gokaidō. Hoffmann 1986, 13. Marceau antaa 1700-luvun alun populaatioluvuiksi, Edo: yli miljoona, Osaka 360 000, Kioto 350 000, Kanazawa 120 000, Nagoya 64 000 chōnin, Hiroshima 70–80 000 ja identifoi kaupunkien ja tieverkostojen kasvut keskeisiksi populaarikulttuurin kasvun aiheuttajiksi. Marceau 2007, 119.

Olen rakentanut työni siten, että ensimmäinen käsittelyluku asemoi keskeiset käsitteet ja ilmiöt suhteessa muihin aikalaisilmiöihin. Selvennän aluksi tarkemmin oleellisia konteksteja ja termejä. Määrittelen, millaisia nautintokorttelit olivat sekä fyysisinä tiloina että painatusteknologian luoman populaarikulttuurin kuvitteellisina tiloina. Alustan *chōnin*-säädyn virallista ja tilallista asemoimista yhteiskunnassa, minkä pohjalta tarkastelen, miten *chōnin*-sääty itse asemoi itseään suhteessa muihin säätyihin alkuperäislähteissäni. Analysoin säätyjen kuvallista esittämistä populaaripainatteissa Hishikawa Moronobun *Yoshiwara Koi no Michibikin* kautta.

Toinen käsittelylukuni käsittelee kirjallisia käsitteitä asemoinnin työkaluina. Tutkin, miten bordelleissa käymistä ylevöitettiin lainaamalla yläluokan ja sivistyneistön suosimia käsitteitä ja miten bordelleissa käyminen yhdistettiin sivistyneisyyteen lainaamalla uskonnollissävyytteisiä ideologioita. Nostan esille asiakkaiden arvottamiseen käytettyjä käsitteitä ja pohdin aineiston pohjalta, miten nämä suhteutuivat säätyjärjestyksen hierarkian ymmärtämiseen. Lopuksi pohdin voitiinko nautintokortteleissa muodostettua vaihtoehtoista hierarkiaa pitää säädylle vaihtoehtoisena ja verrannollisena statuksen määrittäjänä.

1.2. Tutkimustilanne ja -kirjallisuus

Nautintokortteleista ja prostituoiduista on julkaistu muutamia laajoja monografioita, samoin Edo-kauden kaupunkikulttuurista, ukiyosta ja hallinnon filosofiasta. Segawa Seiglen *Yoshiwara: The Glittering World of Japanese Courtesan* (1993) ja Amy Stanley'n *Selling women: Prostitution, Markets and Household in Early Modern Japan* (2012) ovat laajoja ja antoisia tiedonlähteitä esimodernista prostituutiosta ja nautintokortteleista. Tutkimukseni pohjautuu niihin ja käy dialogia niiden tietojen kanssa. Seiglen tutkimus on yleisteos, joka käsittelee Yoshiwaraa sen synnystä lopettamiseen ja Stanley'n tutkimus käsittelee prostituutiota yleisesti koko Japanissa edo-kautena. David L. Howellin tutkimukset²⁰ ja tilallisuuteen keskittyneet teoriat säätyjärjestelmästä toimivat omien säätykäsitteideni pohjana. Omaa näkökulmaani lähellä olevia artikkeleita²¹ on olemassa, mutta hyvin samankaltaisista lähtökohdista tehtyä tutkimusta ei tietääkseni ole tehty 1600-luvun

²⁰ Howell 1998; Howell 2005.

²¹ ks. esim. säädyistä ja lähiöistä Edossa Brecher 2009 ja kabukista, tilasta ja hierarkiasta Takakuwa 1996.

nautintokortteista, joten yhdistelen sirpaleisesti aihepiiriin liittyvää tutkimuskirjallisuutta ja artikkeleita saadakseni riittävän taustatiedon omia päätelmiäni ja tulkintojani varten.²²

Tähän mennessä tehdyt tutkimukset edo-kauden nautintokortteista ovat olleet yleisestymäisiä: ne kattavat laajoja ajanjaksoja ja painottuvat 1700- ja 1800-luvuille. Nautintokortteita on käsitelty useissa tutkimuksissa, joissa ne ovat toimineet laajemman kysymyksen pienempänä osa-alueena, kuten Marcia Yonemoton tutkimuksessa edo-kauden kartoista.²³ Pois lukien William R. Lindseyn 1700- ja 1800-lukuja käsitelleen tutkimuksen *Fertility and Pleasure: Ritual and Sexual values of Tokugawa Japan*, kattavaa englannin- tai suomenkielistä historiallista tutkimusta, joka paneutuisi syvälle edo-kauden Japanin lisensoidun prostituution maailmaan ei ole tehty.²⁴ Kortteita koskettava englanninkielinen nykytutkimus on painottunut nautintokortteista tehtyjen loppupäätelmien hyödyntämiseen muita aiheita koskeneita analyysjä varten, ja vuorovaikutukset kortteissa ja niistä suoraan johdettu päättely ovat jääneet tutkimuksellisesti paitsioon.

Osan alkuperäisaineistostani olen velkaa Helen Nagatan väitöskirjalle *Reading a pictorial narrative: a study of the illustrations attributed to Hishikawa Moronobu in "Yoshiwara koi no michibiki" (A guide to love in the Yoshiwara, 1678)[sic]*²⁵, jonka liitteenä olleita käännöksiä olen hyödyntänyt. Taidehistorioitsija Nagatan tutkimusote aiheeseen poikkesi merkittävästi tämän tutkielman tutkimustavasta. Hän tutki *Yoshiwara koi no michibikiä* pääasiallisesti suhteessa muuhun aikalaistaiteeseen ja -kirjallisuuteen. Teoreettisesti hän käsitteli teosta narratiivina ja kontekstointi aikalaisyhteiskuntaan ja -ideologioihin oli hänelle toissijaista.²⁶

²² Keskeiset tutkimusteemani on nostettu pintapuolisesti esiin aiemmissa tutkimuksissa. Stanley 2012, 11; Seigle 1993, 57–58; Nagata 2000, 138, 140.

²³ Yonemoto 2003.

²⁴ Segawa Seiglen tutkimus (1993) Yoshiwarasta on tärkeä lähdeosa tutkimuskentällä, mutta sen ajallinen rajaus on merkittävästi laajempi ja tutkimus käsittelee lähinnä Yoshiwaraa. Stanley'n tutkimus (2012) käsittelee prostituutiota pelkkiä lisensoituja kortteita laajemmin.

²⁵ Otsikon kirjainkoko on näin muun muassa Stanfordin tietokannassa.

²⁶ Nagata 2000. Kopioin käännöksen aineistonkeruumatkalla Kyoto Nichibunken-tutkimuskeskukseen tutkimukseni alkuvaiheessa, mutta sain kokotekstin käsiini vasta tutkimukseni loppuvaiheilla: tarkoitukseni oli varmistaa, etten ole huomaamattani 'plagioinut' hänen tutkimustaan. Tutkimusiemme muutamien päällekkäisyydet ovat erillisten tutkimusprosessien tulosta. Keskeisin tulkinnallinen ero on se, että tulkitsen kuvien hahmot yhtenäisiksi säätyjen representaatioiksi, kun taas Nagata tulkitsee ne toisistaan erillisiksi pienoisnarratiiviksi. Nagatalle lukijan ja kertojan vuoropuhelu teki *Yoshiwara Koi no Michibikistä* yhtenäisen narratiivin. Nagata 2000, 39–41. Myös Seigle rekonstruoi matkan Edosta Yoshiwaraan käyttäen *Yoshiwara Koi no Michibikiä*. Seigle 1993, 61–64.

Tutkimukseni tuo uudenlaista näkökulmaa ja tarkennettua tietoa keskittymällä vain lyhyeen ajanjaksoon: genroku-epookin alkuun, joka on aliedustettuna aihepiirini tutkimuskirjallisuudessa. Otan tarkastelukulmaksi kaupunkilaisuuden ja sääty-yhteiskunnan. Pysin rajauksillani tuomaan rikkaampaa ja yksityiskohtaisempaa sisältöä nautintokortteleiden ja *chōnin*-säädyn historiankirjoitukseen. Samalla kokeilen ja hion, ja tarvittaessa haastan, laajaskaalaisemmassa tutkimuksessa tuotettuja käsityksiä käytännössä. Edo-kaudesta on tähän tarkoitukseen tuotettu mikrohistorioita, mutta haluan omassa tutkimuksessani välttää mikrohistorian partikulaarisuutta, tutkia useampia lähteitä, niiden vuorovaikutuksesta syntyneitä käsityksiä ja suhdetta laajoihin kokonaisuuksiin. Käytän tutkimuksellista tilaa mikrohistorioiden ja suurten kertomusten välissä.

Japaninkielisessä historiankirjoituksessa varhaismodernin Japanin kaupunkielämää pidettiin paikalleen pysähtyneenä, merkityksettömänä ja sen olemassaolo jopa kiistettiin 1950- ja 60-luvuilla. Sekä anglofoninen että japaninkielinen tutkimuskenttä keskittyivät maaseudun muutokseen. 1970-luvulta lähtien japaninkielisessä historiankirjoituksessa virisi uusi mielenkiinto varhaismodernia kaupunkielämää kohtaan ja siitä lähtien Japanin varhaismodernien kaupunkien historia on kirjoitettu suurilta osin uusiksi. Nykyisin käsitys Japanin varhaismoderneista kaupungeista vilkkaina ja merkittävänä kulttuurikeskuksina on vakiintunut. Uusi kaupunkihistoria on lähtenyt *senmin*-säätyjen²⁷ tutkimuksesta ja on edelleen niihin painottunutta. Englanninkielinen historiantutkimus on seurannut viiveellä perässä ja erityisesti 2000-luvulla on ilmestynyt useita uuteen kaupunkitutkimukseen pohjautuvia tutkimuksia.²⁸

80-luvulle asti Japanin englanninkielisessä historiankirjoituksessa oli ongelmana, että tutkimuskenttä oli jakautunut kääntäjiin ja tutkijoihin. 2000-luvulle tultaessa kahtiajako taustautui ja useammat tutkijat alkoivat kyetä tukeutumaan suoraan alkuperäislähteisiinsä.²⁹

²⁷ Neljän suuren säädyn alapuolelle sijoitetut säädyt. Ks. luku 1.4.

²⁸ Ks. Daniel Botsmanin tutkimuskatsaus Japanin kaupunkihistoriaan. Botsman nosti esiin erityisesti Nobuyuki Yoshidan ja Takashi Tsukadan tekemän työn kaupunkihistorian saralla. Botsman 2012. Howell mainitsi säätyjärjestelmän käsittelyn olleen harvinaista englanninkielisessä historian kirjoituksessa ennen 2000-lukua. Howell 2005, 24. Käsitys kauppiassäädyn rikastumisesta edo-kauden aikana vakiintui jo 60-luvun tutkimuksessa. Ks. Crawcour 1963 tai Sheldon 1958.

²⁹ Shirane & Marceau 2002, 1–3. Historiankirjoituksella viittaan tässä kirjallisuuden historiaan hyvin laajasti ymmärrettynä.

Silti tutkimuskenttä on melko hajanainen, ja monet aihepiirit ovat yksittäisten tutkijoiden hallussa useampien tutkijoiden vuoropuhelun sijaan. Tämä ei luonnollisesti päde japaninkieliseen tutkimuskenttään, mutta kielitaitoni ollessa hieman yli keskitasoa³⁰, japaninkielisen tutkimuskirjallisuuden käyttö ei ole tehokasta tutkimusprosessin kannalta.³¹ Kyvyttömyys käyttää japaninkielistä kirjallisuutta sujuvasti kaventaa käytössä olevieni resurssien määrää erityisesti alkuperäislähteiden osalta. Toisaalta olen onnistunut löytämään alkuperäislähteitä käännettynä ja kommentoituna riittävän määrän pro gradu -tutkielmaa varten, joten en koe tämän olevan erityisen haitallista, vaikka tämä ulkoistaakin rajausprosessia osittain. Dialogin puute japaninkielisen tutkimuskentän kanssa luonnollisesti rajoittaa tiedonsaantia, mutta esimodernista Japanista on olemassa vuosikymmeniä vanha laaja englanninkielinen tutkimuskenttä, joka koostuu sekä englannin kielellä kirjoittavien tutkijoiden töistä että käänöksistä japaninkieliseltä tutkimuskentältä. Siten uskon olevani tiedollisesti rajatussa, mutten rampautuneessa asemassa. Englanninkielisen tutkimuskirjallisuuden määrä on riittävä, jotta tutkimuskirjallisuus rajautuu pikemminkin inhimillisen tiedon omaksumis- ja etsimiskyvyn kuin kielellisen pääsyn mukaisesti.

Alkuperäislähteitä olen etsinyt laaja-alaisesti pääasiassa sähköisistä kokoelmista sekä englanniksi että japaniksi. Suuri osa alkuperäislähteistä on peräisin Japanin parlamentin arkiston digitoiduista kokoelmista ja Kansainvälinen Japanilaisuuden Tutkimuskeskus Kyoto Nichibunkenin kokoelmista.

1.3. Tutkimuksen menetelmät ja näkökulmat

Ohjeistavat kirjat ovat rikas ja monisäikeinen lähdeaineisto historiantutkimukselle. Ne kertovat aikalaisten tavoista säädellä käyttäytymistään ja ilmaisujaan. Yhdellä tasolla ne toimivat polarisoidun sallitun ja kielletyn määrittäjänä, mutta sen lisäksi määrittivät keinoja itsen esiintuomiselle ja muodostamiselle sekä tapoja määrittää itsen suhdetta toisiin.³² Olen kiinnostunut näistä itsemäärittelyn tavoista. Tutkin ohjekirjoihin perustaen, mitä keinoja rikkaalla kaupunkilaisella oli käytössään nautintokortteleissa vieraillessaan

³⁰ Itsearvioituna JLPT N3-N2.

³¹ Historiantutkija Nishiyama kommentoi, että vielä 60-luvulla edo-kauden kulttuurin tutkimusta pidettiin ala-arvoisena. Nishiyama 1997, 7–8.

³² Pernaun artikkelit kuuluvat tunnehistorian alalle. Olen lainannut hänen ajatuksiaan lähdemateriaalien käytöstä soveltaen käsittehistoriaan. Pernaun 2012.

säätynsä ja yhteiskunnallisen asemansa määrittelyyn. Toisella tasolla tarkastelen ohjeistuksen legitimointia. Millä kirjallisilla auktoriteeteilla ja ajatussuuntauksilla ohjeistuksia perusteltiin? Kysymys on mielekäs edo-kauden kontekstissa, sillä lukeneilla aikalaisilla oli merkittävä määrä keskenään kilpailevia ajan akateemisia ja populaareja tekstejä saatavillaan.³³ *Chōnin*-säätyläisten perustelutavat saattoivat haastaa tai muokata hallitsevien säädyistä peräisin olleita tapoja ymmärtää yhteiskuntaa, asemaa ja säätyjä.

Sellaisenaan opaskirjallisuus toimi ideaalien tasolla, eikä kuvannut aikalaisten kokemaa arkitodellisuutta. Ymmärtääksemme opaskirjojen muokkaamaa todellisuutta on käännettävä toisenlaisten käsitteiden ja lähteiden puoleen.³⁴ Tilallisuus³⁵, kuvalliset representaatiot ja kartat toimivat apuvälineinä. Käytän kaupunkilaiskaartien julkaisemia, hallinnollisia karttoja kertomaan historiallisesta todellisuudesta ja toisaalta siitä, miten yläluokka oli muokannut ja järjestänyt kaupunkilaisten fyysisiä tiloja sekä pyrkinyt pakottamaan omaa visiotaan muille. Kaupunkilaissäädyn mahdollisuudet vaikuttaa tilojen konkretiaan olivat oletusarvoisesti pieniä, mutta kuvallisin representaatioin he pystyivät muokkaamaan sitä, mitä tiloissa korostettiin tai jätettiin huomiotta ja siten sitä, miten tilat otettiin vastaan ja ymmärrettiin. Ohjeteksteistä poiketen mielikuvavaikuttaminen kuvallisin representaatioin pyrki vaikuttamaan ärsykkeiden vastaanottoon myös suoraan, ilman kielellistä välikättä. Ohjetekstien tavoin ne pyrkivät muokkaamaan kielellisiä käsityksiä ja käsitteitä statuksesta ja säädyistä.

Tapani järjestää ja hahmottaa aikalaisten käyttämät statusneuvottelukeinot nojaa käsitehistoriaan.³⁶ Tutkin ohjeistusten tapoja osallistua statuksen ja hierarkian määrittelyyn ensisijassa käsitteellisinä, vastakkaisena materiaaliselle ja konkreettiselle. Tiedolliset käsitteet määrittävät, mitä jokin asia on kertomalla, mitä se sisältää, mihin se liittyy ja mitä siitä rajataan pois. Toissijaisesti, mutta relevantisti, käsitteisiin kuuluvat niihin liittyvät tunteet ja kuvaamisen tavat. Käsitteiden määrittelyistä ja niiden sekä sisällöllisistä että tilallisista rajoista kiisteltiin niin suorasti kuin epäsuorasti haastamalla, muokkaamalla ja

³³ Varley 2000, 181; Moretti 2012.

³⁴ Pernau 2014.

³⁵ Spatiality.

³⁶ Nivala ja Rantala 2013.

täydentämällä jo olemassaolleita käsityksiä niiden merkityksistä. Käsitteillä oli fyysinen, tilallinen ja kokemuksellinen tausta ja konteksti³⁷, joissa ne ymmärrettiin.

Teoreettisen viitekehýkseni ja tutkimukseni kohteiden, kontekstien ja rakenteen jäsentelyyn olen soveltanut Wernerin ja Zimmermannin (2006) artikuloimaa *histoire croisée*.³⁸ Wernerin ja Zimmermannin teorioiden tausta on transnationaalissa historian tutkimuksessa, jossa on haastettu valtioiden erillisuus ja tutkittu niiden rajojen ylittävää, jatkuvaa ja toinen toistaan määrittelevää kanssakäymistä. Edo-kauden Japanin säädýt ja nautintokorttelit olivat valtioihin rinnastettavia kokonaisuuksia siten, että ne olivat sekä juridisesti että tilallisesti erillisiksi määritellyjä kokonaisuuksia, joiden kanssakäymistä oli rajoitettu.³⁹ Teoria korostaa asioiden keskinäisiä vuorovaikutussuhteita ja erilaisten asioiden ja ilmiöiden kohtaamisten tutkimista, samalla painottaen tutkijan ja kohteiden määritelmien sekä rajojen joustavuutta ja häilyvyyttä.

Teorian mukaan voimme tuottaa tietoa historiasta keskittymällä historialliseen solmukohtaan käyttäen erilaisia solmukohdan kanssa tekemisissä olleita lähteitä. Ymmärrän nautintokorttelin solmukohdaksi, joka oli historiallisesti olemassa aikalaisille tutkijan katseesta huolimatta. Tutkijana yhdistän risteykseen kaupunkilaiskulttuurin, korkeakirjallisuuden, statushierarkian ja säätyjärjestelmän kontekstit, ja näkökulmani on rajattu varakkaiden miespuolisten asiakkaiden ja nautintokortteleiden vuorovaikutukseen.⁴⁰ Ilmiselvistä vaihtoehtoisista näkökulmista tarkasteluni ulkopuolelle jää kortteleiden ihmis-kauppa, sisäiset tapahtumat ja muiden luokkien kanssakäyminen kortteleiden kanssa niiltä osin, miltä ne eivät olleet suhteessa kaupunkilaissäätöön.

Säädyn ja statuksen kontekstit ovat peräisin yleisesti historian tutkimukseen pohjaavasta esiymmärryksestäni, kun taas muut aikalaisten käsitteelliset ja tilalliset kontekstit ovat syntyneet tiiviissä vuorovaikutuksessa alkuperäislähteiden kanssa tutkimusprosessin tu-

³⁷ Saarelainen on käsitellyt kontekstointia suomeksi tiivistäen viimeaikaisia debatteja kulttuurihistorian saralla. Saarelainen 2013.

³⁸ Werner & Zimmermann 2006; Tunturi, Syrjämaa, Penttinen & Helenius 2017, 3.

³⁹ Howell 1998, 113, 114; Bodart-Bailey 2003, 102; Howell 2005, 31, 42; Botsman 2005, 69, 71, 83, 84; Brecher 2009, 6–7.

⁴⁰ Tapani ymmärtää tutkimuskohteeni muistuttaa intersektionaalista lähestymistapaa. Intersektionaalisuudesta ks. Karkulehto, Saresma, Harjunen & Kantola, 2012.

loksena. Fokusoin tutkimukseni aikalaisten käyttämien ja tiedostamien käsitteiden ympärille ja analysoin, mitä ne ovat tarkoittaneet aikalaisille luvussa kolme. Käsitteiden tilallistamisessa olen nojannut kuvallisissa representaatioissa mahdollisesti tiedostamatta käytettyjen käsitteiden tulkintaan ja laajempaan verkkoon sekundaarisia alkuperäislähteitä luvussa kaksi.

Käytän Hishikawan tuotantoa kuvallisena materiaalina, jota sekä tulkiten että käytän havainnollistamiseen. Hishikawan tuotanto on laajaa ja olen rajannut hakuni etsimään vain prostituoituja käsitteleviä teoksia. Käytössäni on Helena Nagatan väitöskirjassaan julkaisema käännös⁴¹ *Yoshiwara Koi no Michibikistä*, jota käytän alkuperäisteoksen rinnalla. Fujimoton *Shikidō Ōkagamista* hallussani on Lawrence Rogersin *Monumenta Nipponicassa* (1994) julkaisema osittainen käännös⁴², jonka lisäksi käännän itselleni olenaiset osat⁴³ tekstistä uudesta translitteroidusta ja editoidusta painoksesta⁴⁴. Lähteeni eivät ole yksiselitteisesti kuvallisia eivätkä kirjallisia, minkä otan tulkinnassani huomioon. Avustavina alkuperäismateriaaleina käytän aikalaiskarttoja ja muussa tutkimuskirjallisuudessa esiin nostettuja kuvia ja sitaatteja. Sisällytän tekstin joukkoon kuvia havainnollistamistarkoituksessa kirjoittaessani niiden sisällöstä.

Koska prostituutio on keskeinen tekijä tutkimuksessani, on syytä antaa painoarvoa kysymyksille sukupuolesta ja prostituoiduista. Hishikawa ja Fujimoto kirjoittivat tuotteita kulluttavan asiakkaan näkökulmasta. Heidän töissään prostituoituja kuvataan arvostellen ja asiakkaissa herättämien reaktioiden kautta; enimmäkseen prostituoiduilla ei ole fantasiiaan tai todellisuuteen nojaavaa omaa ääntä. Historiantutkimuksen tulee olla kunnioittava tutkimuksen kohdetta kohtaan ja pyrkiä tuomaan tämän oma ääni kuuluviin, mikä ei alkuperäislähteistöni puitteissa ole mahdollista.⁴⁵ Prostituoitu on tutkimuksessani pikem-

⁴¹ Nagata on julkaissut uudemman version käännöksestään näyttelykatalogissa *Seduction: Japan's Floating World* (2015), mutta se ei valitettavasti ollut saatavillani tutkimusprosessin aikana.

⁴² Lawrence Rogers on kääntänyt 6. Luvun, joka käsitteli *shinjua* 心中 eli rakkauden osoittaneita rituaaleja. Rogers 1994.

⁴³ Tarkempaan tarkasteluun valikoituivat: sisällysluettelo, 1. kääron 卷 sanaston 名目鈔 1. osa, ihmissuh-teiden portti 人倫門 ja 2. kääro, kanbun-kauden lait 寛文格. Fujimoto (1678) 2006, vi-xxiv, 9-19, 39-48.

⁴⁴ Shinpan Shikidō Ōkagami. Fujimoto (1678) 2006.

⁴⁵ Ajatukseni tutkimuskohteiden kunnioittamisesta historiantutkimuksen etiikan kriteerinä on lähtöisin Leskelä-Kärjen tekstistä. Leskelä-Kärki 2006, 631-639.

minkin käsite kuin subjekti ja niin kuin alkuperäislähteistössäkin, tutkimuksessani keskustelu pysyy maskuliinisuuksien⁴⁶ sisällä ja prostituoidut ovat maskuliinisuuksia kommentoivan toisen asemassa.⁴⁷ Ajan prostituutio oli ihmiskauppaa, joka perustui raskaasti verotettujen viljelijäperheiden hyväksikäyttöön. Lähteistöni prostituutiota idealisoiva ja juhliiva näkökulma vääristää nautintokortteleiden työntekijöiden kokemaa todellisuutta tavalla, jonka tulkitseminen prostituoitujen kokemusta heijastavana olisi eettisesti väärin.⁴⁸

1.4. Käsitteet ja käytännöt

Länsimaisen kulttuuripiirin ulkopuolisia aiheita käsittelevä kohtaa ongelman, jossa laaja joukko vieraita termejä tulee sisällyttää tai kääntää tekstiin ilman, että tekstin luettavuus tai termien tarkkuus kärsii. Tutkimuksissa vakiintuneet ja huonosti kääntyvät termit kirjoitan romanisoidulla japaninkielellä. Muissa tapauksissa olen pyrkinyt suomentamaan termejä ja sijoittamaan alkuperäiset kirjoitusasut alaviitteisiin. Määrittelen seuraavissa kappaleissa keskeiset termit tutkielmassani.

Prostituutiolla tarkoitan ajaltaan rajallista toimintaa, jossa rahaa vastaan myydään seksiä. Edo-kauden japanin sanastossa oli laaja kirjo termejä, jotka viittasivat prostituoituihin. Virallisissa dokumenteissa *yūjo* 遊女 viittasi lisensoituihin prostituoituihin ja *baijo* 売女 laittomiin prostituoituihin.⁴⁹ Käytän *yūjoista* termiä kurtisaani ja käyttäessäni termiä prostituoitu, viittaan kaikkiin, jotka harjoittivat prostituutiota.

Nautintokortteli on suomennos termistä *yūkaku* 遊郭 ja sen vakiintuneesta englanninkielisestä käännöksestä *pleasure quarters*. *Yūkaku* tarkoittaa punaisten lyhtyjen katuja; genroku-kauden kontekstissa tällä viitattiin virallisesti lisensoituihin kortteleihin suurissa

⁴⁶ Joshua S. Mostow on analysoinut sukupuolta ja homoseksuaalisuutta Hishikawan tuotannossa ja tullut käsitykseen, että miehiksi ymmärrettiin kypsä, talon päänä tai itsenäisenä toiminut miessukupuolinen, kun taas nuorten sukupuolisuus oli häilyvämpää. Mostow 2003. Luke Roberts on tutkinut kauppiasluokan maskuliinisuutta 1600-luvun Japaniin sijoittuneessa mikrohistoriassaan ja havainnoinut, että Tokugawojen väkivaltaa hillinnyt politiikka oli suunnattu sengoku-kautena syntyneitä säätyisdoksetonta, maskuliinista kunniaväkivaltakulttuuria eikä vain samurai-säätyä kohtaan. Säätyjen ja yhteiskuntaluokkien käsitykset maskuliinisuudesta alkoivat hiljalleen erkaantua 1600-luvun kuluessa. Roberts 2011.

⁴⁷ Edo-kauden Japanissa oli laajat markkinat sekä miesten että naisten harjoittamalle prostituutiolle, mutta tutkimukseni kontekstissa eli suurissa nautintokortteleissa kurtisaanit olivat naisia. Stanley 2012, 15–16.

⁴⁸ Ajan prostituutiosta ks. luku 3.3. ja Stanley 2012.

⁴⁹ Stanley 2012, 14.

kaupungeissa. *Yūkaku* olivat kaupungin laidoilta tai ulkopuolelle sijoitettu aidattuja kortteleita, joiden rakennukset olivat pääosin bordelleja. Kirjaimellisesti käännettynä sana tarkoittaa leikkiaitausta.

Nautintokortteleissa syntyi *tsūjin* 通人⁵⁰, sulava ihminen, jonka vastakohta oli *yabo* 野暮, 野人, juntti.⁵¹ Alkuperäislähteeni käyttivät *tsūn* sijasta vastaavia käsitteitä *tooribito*⁵² ja *sui* ja *yabon* lisäksi vastaavia käsitteitä *yaho*, *yajin* ja *kabu* vaihtelevin kirjoitusasuin. Analysoin, miten näillä käsitteillä luotiin vaihtoehtoista hierarkiaa, joka salli statusmäärittelyn *chōnin*-säätystä suosivalla tavalla. Japaninkielisten termien erot tulkitsin tyyllilliseksi ja paikallismurteellisiksi; termien sisällöt olivat pitkälti samat. Erot eivät ole tutkimukseni kontekstissa oleellisia, joten tiivistän nämä suomenkieliseksi käsitteeksi 'keikari'.

Ukiyo 浮世 eli kelluva maailma viittasi ennen edo-kautta buddhalaiseen käsitykseen tämän maailman häilyvyydestä ja tilapäisyydestä. Edo-kauden aikana sana vakiintui tarkoittamaan myös piirteiltään dekadenttia kaupunkilaisten populaarikulttuuria, -viihdettä, muotia ja hetkessä elämistä.⁵³ *Akusho* 悪所, pahat paikat eli nautintokorttelit ja kabuki-teatterit olivat *ukiyon* keskuksia, mutta *ukiyo* viittaa lisäksi laajemmin niitä ympäröineeseen kulttuuriin.

Virallisella maailmalla ja viranomaisilla viitataan *bakufuun*⁵⁴ eli shogunaattiin, sen suorassa alaisuudessa toimineisiin henkilöihin ja näiden asettamiin lakeihin ja sääntöihin.

⁵⁰ 通 viittaa kulkuun, ymmärrykseen ja tietämykseen, 人 on pääte -ihminen. Eräs ongelma kääntämisessä on, ettei japaninkieli tunne monikoita, yksiköitä ja voi olla tulkinnan varaista tarkoittaako esimerkiksi pelkkä *tsū* henkilöä vai ilmiötä.

⁵¹ Edo-kauden tutkimuksessa *tsū*-käsitettä on analysoitu 1700-luvun puolella välissä alkaneen *sharebon*-kirjallisuuden kontekstissa. Hirano 2013, 96. Mainintoja *tsūsta*, *ikistä* ja *sūista* on tutkimuskirjallisuudessa runsaasti, mutta tarkempaa analyysia ei ole tehty englanniksi. Ks. esim. Stanley 2012, 52; Yonemoto 2003, 134 tai Teruoka 1989, 3. Nakano Mitsutoshi on tutkinut käsitteitä japaniksi. Nakano 1989, 125.

⁵² とをりびと.

⁵³ Nagata 2000, 17–18.

⁵⁴ 幕府 verhovaltio oli shogunaatin itsensä käyttämä yleinen eufemismi, joka viittasi verhoihin ympäröityyn kenraalin istuimen paikkaan taistelulentillä ja leireillä ja joka tarkoitti shōgunia ja hänen sisäpiiriään.

Lisäksi viitataan virallisella maailmalla arkipäiväiseen kanssakäymiseen nautintokortteleiden ulkopuolella: vastakkaisena kortteleiden sisällä tapahtuneeseen kanssakäymiseen.

Säätyjärjestelmällä tarkoitan *mibun*-järjestelmää 身分制度, joka oli 1600-luvun alkupuoliskon aikana muotoutunut shogunaatin keino jakaa alamaisansa säätyihin, jotka määrittivät alamaisten sallitut ammatit, asuinpaikat, ulkoiset olemukset ja muut oikeudet ja velvollisuudet. *Mibun*-järjestelmän sisällä säädyt muodostivat omat pitkälle itsenäiset, paikalliset hallintonsa, joille kunkin säädyn jäsenet vastasivat ja jotka toimivat välikäsinä ylimmän hallinnon ja yksittäisten säätyläisten välillä.⁵⁵

Mibun-säädyistä ylin oli sotilaslukka *bushi* 武士 eli samurai⁵⁶侍, jonka tuli olla moraalisesti ylivertainen ja esimerkillinen muille säädyille. Toiseksi ylin sääty oli maanviljelijät 農. He tuottivat ruokaa ja olivat siten välttämättömiä yhteiskunnalle. Käsityöläisten 工 katsottiin olevan kolmanneksi ylin sääty, sillä he tuottivat ei-välttämättömiä, mutta hyödyllisiä tavaroita. Suoraan neokungfutsulaisuudesta lainattujen neljän säädyn alimpana säädynä olivat kauppiat 商, jotka tuottivat vaurautta, minkä katsottiin olevan loisimista muista luokista. Käsityöläiset ja kauppiat muodostivat yhdessä ryhmän *chōnin* 町人, mikä suoraan käännettynä tarkoitti kaupunkilaisia. Käytän tässä tutkielmassa termiä *chōnin* viittaamaan näihin kahteen säätyyn ja suomenkielistä termiä 'kaupunkilaiset' viittaamaan kaupungissa asuviin.⁵⁷

Japanille paikallisia lisäyksiä itäaasialaiseen säätyjakoon olivat *senmin*-säädyt 賤民, kastittomat, jotka tekivät muille luokille sopimattomia töitä, kuten teurastusta, jätahuoltoa ja teloituksia ilman teräasetta. Buddhalainen ja shintolainen papisto alaisineen sekä keisari-instituutioon liittynyt aateli muodostivat omat säätynsä.⁵⁸

⁵⁵ Howland 2001, 360–361; Howell 2005, 136.

⁵⁶ Aikalaiset käyttivät termiä *bushi*, mutta käytän termiä samurai, koska se on länsimaissa vakiintunut.

⁵⁷ Säätyjärjestelmästä laajemmin ks. esim. Howland 2001 tai Howell 2005.

⁵⁸ Ks. Ibid..

Japanilaiset nimet kirjoitan japanilaisittain järjestyksessä sukunimi, etunimi ja lyhentäessäni viittaaan sukunimellä. Ihara Saikakun tapauksessa viittaaan etunimellä, sillä käytäntö on vakiintunut. Japanin kielen romanisointiin käytän uudistettua Hepburn-järjestelmää.⁵⁹ Ratkaisen romanisoinnista syntyvät käänteistranslitterointiongelmat sisällyttämällä alkuperäiset kirjoitusasut tapauksissa, joissa ne tuovat lisäarvoa tai selkeyttä japanin kieltä taitavalle lukijalle.

1600-luvulla painettujen alkuperäisaineistojeni sivunumerointi noudattaa nykysivunumeroinnista poikkeavaa logiikkaa, jossa yhden sivulehden molemmat puolet muodostavat yhden sivun. Helpottaakseni ja selkeyttäakseni viittaamista viittaaan National Diet Libraryn digitaalisesta arkistosta ladattavien pdf-tiedostojen sivunumeroihin, ja viittaaan niiden kuviin kuin tekstiin. Tiedostojen ensimmäinen sivu on kansilehti ja siitä eteenpäin yksi aukeama muodostaa yhden sivun. Nykypäivän painatteisiin ja niissä ilmestyneissä alkuperäislähteisiin viitatessani käytän Turun Yliopiston historia-aineiden Kui Nootei -oppaan käytäntöjä. Käyttämäni kartat löytyvät tutkielman lopusta liitteet-osiosta. Olen rajannut kuvista pois digitoidessa viereen skannatut väriskaalat ja mittanauhat, merkinnyt kuviin tutkielman kannalta oleellisia kohtia ja yhdistänyt digitaalisissa arkistoissa useille sivuille jaettuja karttoja kokonaisiksi.

⁵⁹ Eng. Modified Hepburn. Ratkaisu esseen ”*Romanization systems*” pohjalta. Hadamitzky, Spahn 2005.

2. Nautintokorttelit ja niiden asiakkaat

2.1. Nautintokorttelit

Edo-kauden alussa Edo oli pieni kalastajakaupunki. Shogunaatin päämajan muutettua Edoon Edo alkoi kasvaa nopeaa tahtia. 1610-luvulla Edossa oli noin 100 000 asukasta, mutta 1680-luvulla Edo oli paisunut 800 000 hengen kaupungiksi, ja 1700-luvun alussa asukasluku ylitti miljoonan.⁶⁰ 1600-luvun Edon väestö oli suurimmaksi osaksi ensimmäisen sukupolven muuttajia ja väestö koostui enimmäkseen miehistä: samuraista ja rakennustyöntekijöistä. Epäsuhtainen sukupuolijakauma takasi tasaisen kysynnän ympäri Edoa levittäytyneelle seksikaupalle.⁶¹ Rauha siivitti tasaista kaupungistumista ympäri maata. Vanhastaan suuret ja keskeiset kaupungit Osaka ja Kioto kasvoivat yli 200 000 asukkaan⁶² kaupungeiksi ja muodostivat omat, laajat seksikauppapiirinsä.

Bordellinpitäjä Jin’emon haki lupaa nautintokorttelin perustamiseen Edoon vuonna 1612. Aiemmin Kiotossa kaksi *rōninia*⁶³ olivat hakeneet samankaltaista lupaa ja onnistuneet saamaan etuoikeuksia Hideyoshilta vuonna 1589. Vuonna 1605 Jin’emonin kollegat olivat epäonnistuneet yrittäessään hakea killan asemaa toiminnalleen, ja nyt Jin’emon halusi onnistua hakemuksessaan vetoamalla jaettuihin intresseihin. Hän perusteli nautintokorttelin perustamista vedoten mahdollisiin salaisiin kapinallisten kokouksiin säätelemättömissä bordelleissa, kauppiaiden avustajien tapaan tuhata rahaa prostituoituihin ja seksikaupasta seuranneen ihmiskaupan ongelmiin, joissa hyvistä perheistä saatettiin kidnapata tyttäriä ja vaimoja prostituoituiksi. Jos shogunaatti antaisi Jin’emonille luvan perustaa nautintokortteli ja monopolioikeuden prostituutioon Edossa, hän voisi vastineeksi kontrolloida seksikaupasta seuranneita ongelmia.⁶⁴

⁶⁰ Regine 2011, 231.

⁶¹ Stanley 2012, 45

⁶² Nenzi 2008, 126.

⁶³ isännätön samurai

⁶⁴ Stanley 2012, 45-46. Tiedot Yoshiwaran perustamisesta ovat peräisin Shōji Katsutomin kertomuksista (1720 & 1725), joiden mukaan Jin’emon perusti korttelin itse. Seiglen aikalaislähde (1614) tuntee jo Yoshiwaran katujen nimiä myöten, joten Seigle pitää tarinaa epätarkkana. Seigle 1993, 26.

Shogunaatti myöntyi, ja prostituution aitaamisesta kortteleihin tuli keskeinen shogunaatin tapa rajoittaa, säädellä ja verottaa prostituutiota.⁶⁵ Kun Yoshiwara sai virallisen luvan toimintaansa vuonna 1617, shogunaatti määrittäi ehtoja. Näistä historian tutkija Teruoka mukaan tärkeimpiä olivat: (1.) prostituutio on sallittua vain korttelissa, (2.) prostituoidut eivät saa poistua korttelista, ja (3.) epäilyttävät loruajat on kuulusteltava, ja heidän osoitteensa tarkistettava säädystä huolimatta. Mikäli epäilyksiä jää jäljelle, kaupungin maistraatille on tiedotettava. Laki määräsi, että bordellien oli ilmoitettava vierailijoiden nimet sisäänkäynnin edessä.⁶⁶

Politiikasta tuli valtakunnallinen: koko edo-kauden aikana shogunaatti myönsi luvan 24 nautintokorttelille ympäri maata.⁶⁷ Osakan nautintokortteli Shinmachi perustettiin vuonna 1631, ja Kiotoon perustettu kortteli siirrettiin kaupungin laidalle Shimabaraan vuonna 1640.⁶⁸ Muutos oli asteittaista: laittomiksi muuttuneet nautintokortteleiden ulkopuoliset bordellit muuttivat hiljalleen nautintokortteleiden sisälle. Osakan tapauksessa viimeiset suuret bordellit muuttivat Shinmachiin vasta vuonna 1657. Muutoksen hitaus luultavasti heijasti kaupungin kauppiaaluokan laajahkoa itsehallinnollisuutta. Osakan paikallishallinto myös tunnusti virallisesti ”laittoman” prostituution keskuksia ja ohjasi teetaloja ja kylpylöitä muuttamaan alueille, joiden hallinto halusi kasvavan.⁶⁹ Yoshiwaran erityispiirteenä oli, että sinne muutti bordelleja myös Kiotosta ja Osakasta.⁷⁰ Tämä heijasteli Japanin maantieteen muutosta, kun kasvava Edo alkoi muuttua Kansaita tärkeämmäksi Japanin keskukseksi. Edo-kauden loppupuolta kohti lainsäädäntö löystyi ja posti-kaupunkeihin syntynyt prostituutio laillistettiin samoin kuin useat nautintokortteleiden ulkopuoliset bordellit kaupunkien sisällä.⁷¹

Valtakunnallinen politiikka teki nautintokorttelista maanlaajuisesti jaetun ja tunnistettavan kaupunginosan. Kolmen suurimman kaupungin nautintokorttelit olivat aidattuja niin muurein kuin vallihaudoin ja jakoivat samanlaisen kaavoituksen. Aitauksen sisään pääsi

⁶⁵ Seigle 1993, 59. Lindsey 2007, 6–7.

⁶⁶ Teruoka 1989, 5; Seigle 1993, 23–24. Amy Stanleyn mukaan prostituoituja kiellettiin poistumasta korttelista ilman erityislupaa 1641. Aikaisemmin prostituoidut olivat saaneet poistua korttelista, kunhan he eivät myyneet seksiä korttelin ulkopuolella. Stanley 2012, 49.

⁶⁷ Lindsey 2007, 7.

⁶⁸ Teruoka siteerasi Seiglen mainitsemaa vuonna 1700-luvulla kirjoitettua historiikkaa. Teruoka 1989, 4. Prostituutio Shinmachiin ulkopuolella kiellettiin vasta vuonna 1640. Stanley 2012, 49.

⁶⁹ Stanley 2012, 62.

⁷⁰ Seigle 1993, 25–26.

⁷¹ Stanley 2012, 61.

yhdestä tai kahdesta portista, jotka avautuivat pääkadulle. Pääkatu leikkasi korttelin pitkittäin ja pääkadun leikkasivat kolme poikkikatua, jotka jakoivat korttelin kuuteen lohkoon.⁷²

Korttelit sijoitettiin kaupungin laidalle tai ulkopuolelle, ja ne sijaitsivat *chōnin*-säädylle määrättyjen alueiden läheisyydessä. Osakan Shinmachi sijaitsi Kiotosta ja Edosta poiketen kiinteässä yhteydessä kaupunkiin. Se oli rajattu omalle saarelleen satama-alueella ja sijaitsi vastakkaisella puolella kaupunkia lääninherran linnasta ja samuraiden asuinalueelta katsottuna. Linnan ja Shinmachin välissä oli *chōnin*-säädylle kaavoitettuja alueita. Kioton Shimabara sijoitettiin kaupungin lounaisimpaan nurkkaan ja eristettiin kaavoitettua alueista pienellä vyöhykkeellä, johon ajan kartat eivät merkinneet mitään. Keisarillisen hovin ja samuraiden alueet sijaitsivat pohjoispuolella, kun taas Kamo-joen rannalle keskittynyt teatteriväki ja *chōnin* asuivat, kuten nautintokorttelikin, Kioton eteläpuolisella. Muurien sisällä Shimabara oli vastakkaisella puolella kaupunkia keisarilliseen palatsiin nähden. Edon Yoshiwara sijaitsi muutaman kilometrin päässä *chōnin*-kortteleista kaupungin ulkopuolella, kaupungin vastakkaisella puolella samuraiden kortteleista katsottuna.⁷³

Kaupunkisuunnittelu kuului julkisen hallinnon vallan alle ja heijasti shogunaatin arvoja ja näkemyksiä. Kaupungit järjestettiin hierarkkisesti siten, että linnat toimivat keskuksina ja samuraiden asumukset rakennettiin niiden lähistöön arvojärjestyksessä.⁷⁴ *Chōnin*-säätty sijoittui samuraista seuraavalle vyöhykkeelle, ja erityisesti kauppiat keskittyivät tärkeiden kulkuyhteyksien varrelle kaupunkien laidoille.⁷⁵ Suunnittelun seurauksena *chōnin*-säätty jakoi toimialueensa nautintokortteleiden kanssa. Nautintokortteleiden sijoittaminen mahdollisimman kauas kaupungin 'moraalisesta keskuksista' viestitti nautintokortteleiden ala-arvoisuudesta.

⁷² Ks. liitteet 3, 5, 7 ja 8.

⁷³ Ks. liitteet 2, 4 ja 6. Nicolas Fiévé on tutkinut tarkemmin Shimabaran maantiedettä ja syntä 1600-luvulla. Fiévé 2003, 76–77.

⁷⁴ Edon linnan pääsisäänkäynnin välittömässä läheisyydessä sijaitsivat tärkeiden daimiyöiden kartanot. Ympäri ja laajemmalle alueelle linnan luoteispuolella levittäytyivät alempien samuraiden asumukset. Ks. liite 4. Kaupunkirakentamisen kaavoja on aiemmin selitetty turvallisuussyillä. Boudart-Bailey 2003, 105.

⁷⁵ Brecher 2009, 6–7.

Kaupunkisuunnittelun päämäärätietoisuus oli selkeä maistraatin antamasta muuttomääräyksestä (1656). Edon nopean kasvun seurauksena aiemmin kaupungin reunalle sijoitettu Yoshiwara oli alkanut sijaita liian keskeisessä osassa kaupunkia. Maistraatti antoi Yoshiwaran bordellinpitäjille muutamia vaihtoehtoja uudeksi sijainniksi, joista yksikään ei ollut hyvä. Neuvotteluissa päätettiin muutosta kaupungin ulkopuolella sijainneen Sennōji-tempppelin läheisyyteen, missä uudelle nautintokorttelille oli osoitettu alue suomalta, joka toimi rikollisten teloituspaiikkana.⁷⁶

Vuonna 1657 Edo tuhoutui Meireki-paloksi nimetyssä suurpalossa. *Chōnin*-säätty tiloineen elpyi tulipalosta ja sitä seuranneesta jälleenrakentamisesta verrattain nopeasti. Samuraisäätty oli taloudellisesti heikentynyt jo ennen tulipaloa ja tuho ajoi sen vaikeuksiin: monia samuraiden rakennuksia, linna mukaan lukien, ei voitu korjata pitkään aikaan. Palon jälkeinen jälleenrakentaminen antoi shogunaatille mahdollisuuden uudelleenmäärittellä tiloja: uusi kaupunkirakenne ilmensi shogunaatin haluja tarkemmin kuin edeltänyt kaupunki, joka oli kasvanut monin osin hallitsemattomasti.⁷⁷ Palosta tuli symbolinen käännekohta kaupungin sisäisissä taloudellisissa ja tilallisissa valtasuhteissa.⁷⁸

Uuden nautintokorttelin rakenne oli vanhaa korttelia järjestäytyneempi. Siinä missä vanhassa korttelissa bordelleja oli sijoitettu tulojärjestyksessä, nyt ne järjestettiin hierarkkisesti korttelin sisällä.⁷⁹ Uutta suorakulmaista korttelia ympäröi vallihauta ja muuri, joiden sisään pääsi yhdestä suurportista, ja kaavoitus jakoi saman mallin Shimabaran ja Shinmachin kanssa.⁸⁰ Korttelien sijainti kaupungin rajoilla tai ulkopuolella ja kortteleiden sisäinen hierarkia sallivat normatiivisesta erillisen, paikalliseen tilaan sidotun hierarkian syntymisen myös asiakkaille.⁸¹ Asiakkaat siirtyivät pois shogunaatin vahvasti kontrolloimista tiloissa kaupungin keskuksessa ja uudessa tilassa he osallistuivat kurtisaanien, bor-

⁷⁶ Hishikawa (1678) 2000, 173; Seigle 1993, 51-55; Stanley 2012, 49. 1617–1657 toiminutta korttelia kutsuttiin Moto-Yoshiwaraksi ja 1657 lähtien toiminutta kutsuttiin Shin-Yoshiwaraksi. Etuliitteet tarkoittavat ”ex-” ja ”uusi”. Tutkielmassani Yoshiwara tarkoittaa Shin-Yoshiwaraa.

⁷⁷ Boudart-Bailey 2003, 112-113; Brecher 2009, 7.

⁷⁸ Seigle 1993, 92.

⁷⁹ Seigle 1993, 25–26.

⁸⁰ Seigle 1993, 54. Ks. liitteet 3, 7 & 8.

⁸¹ Tämä keskeinen tutkimusteemani on nostettu pintapuolisesti esiin aiemmissa tutkimuksissa. Stanley 2012, 11; Seigle 1993, 57-58; Nagata 2000, 138, 140.

dellien ja toistensa hierarkkiseen määrittelyyn. Heidän oma asemansa määrittyi uudelleen: säätyjärjestelmän sijasta asiakkaiden keskeinen hierarkia määräytyi sillä minkä kadun kurtisaaneihin kunkin varat ja taidot riittivät.

Yoshiwaran sijainti kaupungin laitamilla teki Yoshiwarasta fantasiamaailmamaisen. Irrallisuus normatiivisesta Edosta toi mystiikkaa, joka saattoi antaa aikalaisille vapauksia projisoida omia fantasioitaan siihen. *Yoshiwara Koi no Michibiki* (1678) kuvaili Yoshiwaran sijaintia:

Musashin maan teloituspaikalla, kaupungin ulkopuolen aavemaisilla ja synkillä pelloilla on paikka nimeltä San'ya, missä voi kuulla vain ruumiista tais-televien koirien äänet. Meireki-vuosina Yoshiwara siirrettiin sinne ja siitä asti taivaalliset neidot ovat siellä asuneet.⁸²

Teksti jatkoi kuvailemalla kurtisaanien suloja. Yoshiwarasta muodostui erillinen maailmansa, joka oli irrallinen sekä kaupungista että ympäröivästä maaseudusta kontrastin ja muurien takia. Yoshiwaran muureista tuli raja todellisuuden ja fantasian välillä. Ne loivat polarisoituneita kahtiajakoja: sisäpuolella oli nautintoa, seksiä, kurtisaaneja ja vapautta; muurien ulkopuolella oli arkea, lisääntymistä, tyttäriä ja vaimoja.⁸³ Konkreettinen kokemus Yoshiwarasta oli saavuttamaton monelle rahallisista ja ajankäytöllisistä syistä, mikä ylläpiti mystiikkaa.

Hishikawa Moronobun kuvittama opaskirja *Yoshiwara Koi no Michibiki* (1678, tästä lähtien *Michibiki*) ohjeisti matkasta Edon ja Yoshiwaran *ageyan*⁸⁴ välillä. Puolet oppaasta käsitteli matkaa Edon itäporteilta Yoshiwaran porteille. Teksti painotti matkan pituutta, vaarallisuutta ja Yoshiwaran kaukaisuutta. Yoshiwaraan viitattiin toisena maailmana tai maana.⁸⁵ Teksteillä rakennettiin tietoisesti Yoshiwaran erilaisuutta ja eksotiikkaa, sillä

⁸² Musashi oli Edon läänin (*han* 藩) nimi. Yoshiwaraa reunustaneella alueella oli kaksi *eta*-säädyn asuin-alueutta ja teloituspaikka. Brecher 2009, 12. Alkuperäinen teksti ”むさしの国こつか原にさにやといふ野しりいぶせにかうけんのかばねをあらそふ犬のこゑならてはをとづる事なかりしに明暦の頃より吉原此所にうつされ寔に天女遊舞のすみかとなれり”. Hishikawa (1678) 2000, 173, 192.

⁸³ Ohjekirjojen ja nautintokortteleiden fantasiaan kätkeytyi myös arkisempi, juridinen todellisuus. Shogunaatin järjestyksen osalta nautintokorttelit olivat vain kortteli muiden joukossa: niiden asukkaille oli määrätty rekisterit, velvollisuudet ja verot. Stanley 2012, 50–53.

⁸⁴ *Michibikin* julkaisun aikaan *ageya* oli korkeatasoisin rakennus nautintokorttelissa. *Ageyassa* asiakkaat tilasivat banquetin ja kutsuivat vieraakseen kurtisaaneja ja muita asiakkaita. Fiévé 2003, 80.

⁸⁵ Hishikawa (1678) 2000, 174, 178, 180.

kuvatun matkan alun (Asakusabashi) ja Yoshiwaran pääportin välinen etäisyys oli *Michibikin* ohjeistamaa reittiä seuraten noin 4 kilometriä, joka tuskin oli erityisen pitkä matka kävelyyn tottuneille aikalaisille.⁸⁶

Michibikin kirjoittaja luetteli arvionsa matkan hinnoista hevosella tai veneellä. Vesiteitse matka maksoi yhdestä *monmesta* kolmeen *monmeen* ja viiteen *funiin* ja hevoskyydillä seitsemästä *funista* kolmeen *monmeen* ja seitsemään *funiin*. Huonolla säällä matka maksoi enemmän.⁸⁷ Vierailu korkeimman luokan kurtisaanin, *tayūn*, luona maksoi yhdestä puoleentoista *ryōta*. Keskitasoisen *chūsanin* luona vierailu maksoi kolme neljäsosa *ryōta*, ja käynti halvimman luokan kurtisaanin luona maksoi noin yhden neljäskymmenesosan *tayūn* hinnasta. Lisäksi kirjoittamattomana sääntönä tippien jättäminen oli odotettua. Sainaku ehdotti, että kävijän tulisi jättää tippiä bordellinpitäjälle ainakin kolme *ryōta*, kaksi *ryōta* kurtisaanille, kaksi *ryōta yarite*-palvelijalle, puoli *ryōta* oppitytölle, puoli *ryōta* teetalolle portilla ja neljännes-*ryō* olkihattu-teetalolle.⁸⁸ *Michibikin* ohjeistus myös kannustaa tippien jättämiseen, mutta ei kerro tarkkoja summia. Opaskirja mainitsee, että nuorille palvelijoille ja miespalvelijoille tulee antaa palvelurahaa vain viitenä juhlapäivänä tai kun heidän palveluitaan erikseen pyydetään.⁸⁹

Edon virkailijat pyrkivät säätelemään työntekijöiden palkkoja 1657. Säädöksessä määrätyt palkat olivat pienempiä kuin käytännössä ja heijastivat virkamiehille aiheutunutta taloudellista painetta jälleenrakentaa Edo Meireki-palon jälkeen. Palkaksi määritettiin yksi *ryō* seitsemääkymmentä kouluttamatonta ja työkalutonta työntekijää kohden eli noin 1 *monme* per työntekijä.⁹⁰ Edo-kauden rahajärjestelmät muodostivat erittäin monimutkaisen valuuttojen verkoston, joten yksinkertaisuuden vuoksi käytän edellä mainittua ”taval-

⁸⁶ Mitattu Google Mapsilla 31.8.2018 nykyisen Asakusabashin ja Yoshiwaran pääportin muistomerkin välillä. Nagatan mittaamana matka Edon keskustan ja Yoshiwaran välillä oli 6 kilometriä, jota hän piti hyvin pitkänä matkana aikalaisille perustelematta tarkemmin. Mielestäni mittaus on pyörästetty avokätisesti ylöspäin eikä Edon keskusta (Nihonbashi-silta) ollut yhtä relevantti kuin *Michibikissä* matkan alkupisteiksi nimetyt vierekkäiset Asakusa-silta ja Ryōgoku-silta, jotka sijaitsivat lähempänä *shitamachia*, *chōnin*-säätylaisten asuinalueita. Nagata 2000, 132. Matka kartalla ks. liite 5.

⁸⁷ Nagatan englanninkielisessä käännöksessä on virheellisesti ilmoitettu *funin* sijasta *bu*. Hishikawa (1678) 2000, 175–176, 194.

⁸⁸ Seigle 1993, 67–68. oppityttö = wakaimono

⁸⁹ Hishikawa (1678) 2000, 188–189. *Gosekku* 五節句 juhlapäivät olivat 7.1., 3.3., 5.5., 7.7., 9.9..

⁹⁰ Leupp 1992, 161.

lisen alaluokkaisen kaupunkilaisen” palkkatason mittana. Kouluttamattoman palkkatyöntekijän, joka työskentelee 365 päivää vuodessa, vuosiansio oli hieman yli viisi *ryōta*, 365 *monmea*, 3650 *funia* tai 20 000 *mon*.⁹¹

Jos näillä tiedoilla laskemme halvimman mahdollisen skenaarion, jossa edoiitti kävelee Yoshiwaraan ja käy halpahintaisimman kurtisaanin luona, saamme käynnin kokonaishinnaksi noin 1,75 *monmea* ja lisäksi satunnaisia kustannuksia ruuista, menetetyistä päivätu-
lostista ja palvelurahoista. Tällöin käynti vastaisi noin kahden työpäivän palkkaa. Ottaen huomioon, että genroku-kauden elintaso oli alhainen nykypäivään verrattuna, palkallinen luultavasti eli kädestä suuhun eikä kahden päivän palkkatulo ollut helposti kulutettavissa oleva summa. Se ei kuitenkaan ollut ylitsepääsemätön summa taloudellisesti menestyvälle henkilölle⁹², kun otamme huomioon, että palkkatyöläinen oli väestön hierarkiassa alhaalla ja laskettu päiväansio on luultavasti hieman aliarvioitu.

Kun laskemme kalliin skenaarion, jossa käydään *tayūn* luona, annetaan palvelurahoja Saikakun ohjeistuksen mukaisesti ja matkataan kulkuvälineellä, tulee hinnasta huomattavasti korkeampi. *Tayūn* luona vierailu maksoi itsessään noin sata *monmea*, matka neljä *monmea* ja Saikakun kuvailemat keskitasoiset palvelurahat 7,6 *ryōta* eli 532 *monmea*: yhteensä 636 *monmea* ja lisäksi satunnaisia matkakustannuksia eli hieman alle kaksi kertaa kouluttamattoman palkkatyöläisen vuosipalkan. Se oli summa, johon tavallisella henkilöllä ei ollut koskaan varaa.⁹³

Saikaku ilmaisi Shimabaran hinnat fiktiivisessä novellissaan *Ensimmäinen intohimon nainen*. Tulkitessamme hänen antamia hintoja, tulee ottaa huomioon, että kyse oli viihdekirjallisuudesta: hän väitti, että alimman luokan kurtisaanin hinta oli puoli *monia*.⁹⁴

⁹¹ Pierre-marteu.com, The Marteau Webspac. A Platform of Research in Economic History. Japan:money. http://pierre-marteau.com/wiki/index.php?title=Money_%28Japan%29 Haettu 12.4.2019.

⁹² Esimerkiksi lääninherrat olivat velkaa osakalaiselle kauppiaille Kōnoikeya Zen’emonille yhteensä 57 500 *ryōta* 1684. Crawcour 1963, 393.

⁹³ Seigle huomautti, että asiakkaan käynti olisi luultavasti maksanut enemmän, sillä hän tuskin olisi mennyt yksin vaan olisi myös maksanut kaverinsa, palvelijansa ja heidän virvokkeensa. Yksi käynti olisi maksanut enemmän kuin kymmenen *ryōta*. Seigle yksinkertaistaa omat laskunsa vaihtokurssiin 1 *ryō* = 450\$, ja tältä pohjalta arvioi visiitin hinnaksi yli 3000\$ (1993). Hän ei kuitenkaan mainitse valuuttakurssinsa perusteita. Seigle 1993, 68. Teruoka arvioi viitteettä käynnin hinnaksi 53 *monmea*, jonka hän käänsi 110 000 yeniksi (1989, alle 1000\$ julkaisuajan kurssilla). Teruoka 1989, 9.

⁹⁴ Ihara (1687) 1978, 53. Saikakun väitteet olivat liioiteltua mutteivat täysin perättömiä.

Hintaväite ei kestä kriittistä tarkastelua, sillä puoli *monia* oli niin pieni summa, ettei sen eteen työskentely olisi ollut millään tavoin järkevää ajankäyttöä kurtisaanin tai bordellinpitäjän näkökulmasta. Todellisuuden orjallisen jäljittelyn sijaan Saikakun väite oli humoristinen tehokeino, joka perusti itsensä nautintokortteleiden sisäiseen jyrkkään rahaperusteiseen hierarkiaan. Myös aiemmin esittämäni laskut perustuvat osin Saikakun ilmoittamiin summiin, joihin tulee suhtautua varauksellisesti.

Alkuperäislähde- ja tutkimuskirjallisuusvertailujeni perusteella *chōnin*-säädyn ja yläluokan tavat ymmärtää ja käyttää tiloja olivat vuorovaikutteisia ja kietoutuneita toisiinsa eivätkä suoranaisesti antagonistisia. Shogunaatti määritteli *chōnin*-säädyn kaupunkikulttuurille fyysiset raamit, mutta *chōnin*-säätyläiset loivat niille omat merkityksensä hyödyntäen shogunaatin määrittelyjä. Nautintokortteleiden tilallinen ymmärrys muodostui, kun eri tahojen vaikutuspyrkimykset risteytyivät ja muokkasivat toisiaan.

Ylempi samuraisääty sijoitti kaupunkisuunnittelulla nautintokorttelit julkisessa ja juridisessa hierarkiassa pahnepohjimmaisiksi ja yhdisti kurtisaanit tilallisesti osaksi muita alempia säätyjä. Nautintokorttelit loivat oman sisäisen ja varallisuusperustaisen hierarkiansa, jonka sisällä oli valtavia eroja. Nautintokortteleita koskeneet tilalliset ratkaisut tekivät kortteleista säätyjärjestelmästä erillisen kokonaisuuden pikemmin kuin sen jatkeen⁹⁵. Asiakkaat ja bordellit loivat sosiaalisen hierarkian, joka oli vaihtoehtoinen säätyjärjestelmälle ja salli *chōnin*-säädyn kilpailla muiden säätyjen kanssa ja kavuta niiden yläpuolelle. Seuraavassa kappaleessa käsittelen, miten statusneuvottelu kortteleissa ulottui painoteollisuuden kautta kaupunkien suuren yleisön keskuuteen.

2.2. Nautintokortteleiden ja painoteollisuuden fantasia

Historiantutkija Hirano Katsuya analysoi tutkimuksessaan (2013) esimodernin Japanin populaarikulttuurin ja julkisen vallan suhdetta. Hän jakoi historiantutkimuksen suhteen esimodernin Japanin populaarikulttuuriin kahtia: populaarikulttuuri oli nähty joko ha-

⁹⁵ 1700-luvun nautintokortteleiden karttoja tutkineen Marcia Yonemoton analyysi tukee tulkintaa nautintokortteleista erillisenä ja erityisenä tilana ja osoittaa eriyttävän tilallisen ymmärtämisen ja käytön jatkuneen läpi 1700-luvun. Ks. Yonemoto 2003, 129–172 passim..

jautettuna, hiljaisena ja rajoitettuna ”kulttuurisena vastarintana” tai poliittisesti merkityksettömänä eskapistisena aktiviteettina. Hirano huomautti, ettei kumpikaan lähestymistapa selitä tyydyttävästi, miksi populaarikulttuuri oli jatkuva huolenaihe sen kontrolloimiseen pyrkineelle hallinnolle.⁹⁶

Painoteollisuus ulotti nautintokortteleissa luodun fantasian laajemmalle. Nautintokorttelit toimivat fantasian ja todellisuuden risteyksessä: nautintokortteleista tuotettiin ja kulutettiin runsaasti kuvallista ja kirjallista materiaalia, mutta käynti laillisen kurtisaanin luona saattoi maksaa keskituloisen henkilön vuoden ansiot. Vaikka nautintokorttelit olivat aikalaisille tärkeä nautinnonhakuisen kaupunkilaiskulttuurin symboli, vain varakkaimmilla kauppiaille ja samurailla oli varaa niiden palveluihin.⁹⁷ Jatkuva rauhanaika lisäsi sekä tarviden että ihmisten liikkuvuutta koko maassa ja erityisesti uuden ja vanhan pääkaupunkialueen välillä. Painoteollisuus kasvoi, ja esimerkiksi Kiotossa painettujen artikkeleiden määrä kasvoi vuosien 1659 ja 1685 välillä 1366 kappaleesta 5934 kappaleeseen.⁹⁸ Vilkas painoteollisuus loi jaettua populaarikulttuuria, joka loi yhteistä tietoisuutta keskuksien välillä.

Nautintokortteleista tuli toistuva miljö ja teema populaarikirjallisuudessa. Ihara Saikakuun *Ensimmäinen intohimon mies* -novellin Yonosuke haaveili ”Tapisipa Osakan *ageyassa* Edon henkeä kantavan Kioton kurtisaanin, mutta onhan jotain vielä parempaa.”⁹⁹. Kortteleiden kurtisaaneilla ajateltiin olevan paikalliset erityispiirteensä. Shinmachi tunnettiin ylellisyydestään ja varallisuudestaan: Osaka oli edo-kauden kaupan keskus. Kioton ylimmät kurtisaanit palvelivat enimmäkseen yläluokkaisia asiakkaita ja keisarillista hovia, ja siten Kioton kurtisaaneilla ajateltiin olevan erityistä eleganssia. Edon kurtisaanit olivat tunnettuja erityisestä itsepäisestä hengestään, sillä Edon väestö koostui enimmäkseen karkeista samuraista.¹⁰⁰ Nautintokortteleista tuli instituutio, joka ei ylittä-

⁹⁶ Hirano 2013, 3–4.

⁹⁷ Ks. edellinen luku s. 21–22. Matsuba 2013, 410–413.

⁹⁸ Haft 2013, 100.

⁹⁹ Alkuperäinen teksti ”京の女郎に江戸の張をもたせ、大坂の揚屋ではば、此上何か有べし” Edon kurtisaanien itsepäiselle hengelle oli oma termi, *hari* 張. Saikaku (1682) 1957, 166. Seigle kirjoitti vastaavasta yleisestä sanonnasta. Seigle 1993, 64–65.

¹⁰⁰ Teruoka 1989, 4.

nyt paikallisia rajoja vain valtakunnan politiikan tasolla. Myös kaupunkilaisten populaarikulttuuri loi nautintokortteleista kuvitteellisen tilan, joka ei ollut tiukasti sidoksissa nautintokortteleiden fyysiseen todellisuuteen.

Populaarikulttuurin välittämä kuva yhteiskunnasta oli moniääninen ja riitaisa, mikä oli ristiriidassa suhteessa viralliseen näkemykseen, jonka mukaan yhteiskunnan tuli olla yhtenäinen ja harmoninen. Alempien säätyjen taloudellisesta tukema painokulttuuri kuvasi säätyrajoja ylittävää joustavaa ja dynaamista yhteiskuntaa, mikä nakersi julkisen vallan auktoriteettia. Shogunaatti pyrki luomaan ja ylläpitämään yhteiskuntajärjestystä, joka oli kategorisoitu tiukasti ja koostui autonomisista, itsesäätelevistä yksiköistä. Yksiköt elivät harmonisissa ja hierarkkisissa keskinäisissä suhteissa luoden täydellisen yhteiskunnan. Säätyrajat ja -määritelmät lakkasivat määrittämästä populaarikulttuurin välittämää näkemystä, jossa säätyjärjestys oli heitetty sekasortoon tai virallisen säätyjärjestelmänäkemyksen sijasta oli esitetty näkemys virallisen ideaalin kanssa ristiriitaisesta sosiaalisesta järjestyksestä.¹⁰¹

Edo-kauden puupainatteet kuvasivat stereotyyppisiä ja olivat 'idealisoivia'. Historiantutkija Peter Burke on viitannut tämän tyyliin kuvaamisen keinoihin termeillä formula ja teema. Burken formula viittaa yksittäisiin hahmoihin ja teema tarkoittaa formuloiden muodostamaa kokonaisuutta, joka on sijainti tai kohtausta, mikä on ollut lukijalle tunnistettava.¹⁰² Vahvat formulat kuuluivat edo-kauden taiteiden konventioihin, hahmoille hädintä tuskin tapahtui yksilöllistä kehitystä. Yksilöllisyyden sijaan hahmot kuvastivat erilaisia karikatyyrejä, jotka suorittivat odotettuja roolejaan kussakin tarinassa.¹⁰³

Metropolitan Museum of Artin kuraattori William M. Ivins Jr analysoi viime vuosisadan alkupuoliskolla 1500-luvun eurooppalaisia painatteita ja tuli tulokseen, että painatus standardisoi kuvia, ja samalla toistava tekniikka loi kuville toistoon perustuvan 'kielen'. Tunnistettavat hahmot alkoivat toistua samanlaisina, mikä ei ollut mahdollista käsintehtyjen kuvien kanssa.¹⁰⁴ Japanilainen painatus toisti samankaltaisia formuloita ja teemoja, mikä

¹⁰¹ Hirano 2013, 3–4.

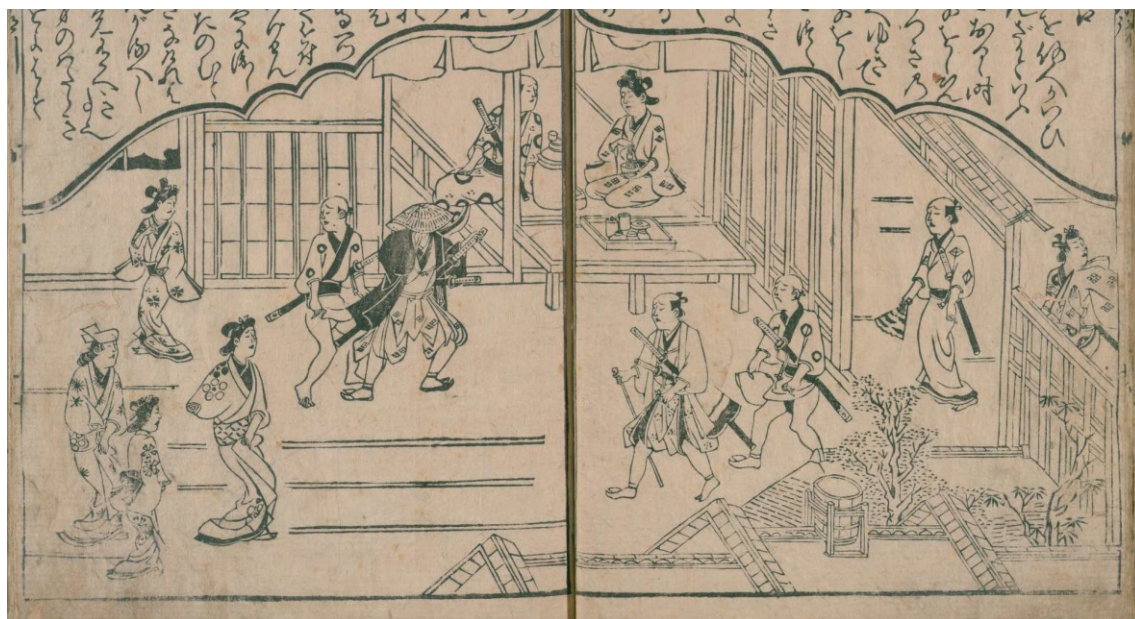
¹⁰² Burke 2011, 144.

¹⁰³ Varley 2000, 186.

¹⁰⁴ Burke 2011, 17.

kuului olennaisena osana printti- ja massakulttuuriin. Painantateknologian lisäksi oli muita mahdollisia syitä, miksi tyyllisesti ja sisällöllisesti monet genroku-kauden kuvat olivat samankaltaisia.

Japaniin 1600-luvun alussa rantautunut neokungfutselainen ajattelu korosti rooleja ja yhdelle asialle omistautumista. Uudet opit vaikuttivat vahvasti *bunjin*- ja samurairyhmiin. Taiteellinen literati, *bunjin* 文人, jonka alkuvaiheisiin myös Hishikawa voidaan lukea, osallistui myös kungfutselaiseen roolien ja ammattien tyyppittelyyn, mikä omalta osaltaan voi selittää *Michibikin* tapaa käyttää karikatyyrisiä hahmoja.¹⁰⁵ Toisaalta taiteilijat itse muodostivat koulukuntia ja kouluttautuvat oppipojat kopioivat pitkään mestareitaan, mikä osaltaan loi kuvalliselle kulttuurille yhtenäisyyttä.¹⁰⁶ Esimerkiksi Moronobua seuranneiden Hishikawojen työt ovat hyvin samankaltaisia, mikä on aiheuttanut haasteita tekijäntunnistukselle.

Saapuminen Yoshiwaraan. Hishikawa 1678, 13.

Painatteiden karikatyyrisuus johti väistämättä siihen, että painatteet muovasivat aktiivisesti kuvaa yhteiskunnasta, mikä teki niistä poliittisia. Hishikawan käyttämät formulat edustivat säätyjä, ja ne olivat kanssakäymisissä sekä ympäristön että toistensa kanssa: täten hahmot representoivat säätyjen keskinäisiä suhteita, ja säätyjen menestystään ym-

¹⁰⁵ Varley 2000, 181.

¹⁰⁶ Kopioimisesta Tosa- ja Kanō-koulukunnissa ks. Kameda-Madar 2014, 712.

päristönsä kanssa. Ylläolevassa *Michibikin* kuvassa kurtisaanit ja sisään kävelevät asiakkaat katsovat vasemmalla laidalla henkilöllisyytensä kätkevää samuraita paheksuen. Kontrastina kaksi kuvattua *chōninia* esitetään neutraalimmassa valossa: toinen on vasta astumassa sisään, ja toinen kysyy ohjeita teetalossa tekstin ohjeistuksen mukaisesti.¹⁰⁷

Aikakauden kuvataiteen muodoista puupainatteet olivat halvempia kulutustuotteita ja ne on erotettava genrenä korkeammasta taiteesta, jota olivat esimerkiksi käsintehty kuvat taitettavissa seinissä.¹⁰⁸ Lisäksi verrattuna saman aikakauden läntisiin taiteisiin genroku-kauden kuvien tekstit on otettava huomioon. *Ukiyo*-kuviin sisällytettiin usein paljon tekstiä, jopa vuorosanoja. Kuvien tulkinnalle tekstit olivat oleellisia. Ne saattoivat paljastaa kontekstin, hahmojen väliset suhteet tai muutoin ohjata kuvan tulkintaa. Kuvien ja tekstien vuoropuhelu oli olennainen osa kuvaamista, eikä kuvia voitu ymmärtää täysin ilman ymmärrystä tekstistä. Teksti saattoi antaa kuvauksen kohteille merkityksiä, joita ei voitu pelkkää kuvaa katsomalla nähdä.¹⁰⁹ Tekstin sisällyttäminen oli myös oleellista sensuurin kannalta. Kuvista poiketen teksti ei tehnyt viittauksia säätyihin eikä asettanut ylempiä luokkia naurunalaiseksi. Tekstin avulla kirjoittaja kykeni selittämään kuvat epäpoliittisiksi ja väistämään sensuurin, joka rankaisi poliittisesta ja yläluokkaa pilkkaavasta kirjoittamisesta.

Esimerkiksi seuraavan sivun *Michibikin* kuvan oikeassa reunassa on kuvattuna shamisenia¹¹⁰ kantava naispalvelija, joka pelkässä kuvassa vaikuttaa vähämerkitykselliseltä taustahahmolta verrattuna vasemmalla kulkeviin prostituoituihin palvelijoihin. Teksti kertoo ”Ensiksi, kurtisaanin palvelija, joka kantaa shamisenia, näyttää katumuusikolta ja on hienostumaton.”¹¹¹. Teksti määrittä kuvan lukusuunnan oikealta vasemmalle komen-

¹⁰⁷ Hishikawa 1678, 13; Hishikawa (1678) 2000, 181.

¹⁰⁸ Aikalaisjaotteluista hienostuneeseen (*ga*) ja vulgaariin (*zoku*) taiteeseen ks. Nakano 1989, 127. Taitettava seinä eli folding screen, 屏風.

¹⁰⁹ Nagatan analyysi *Michibikin* kuvien ja tekstin suhteesta tukee tätä. Kirjoittaja ja kuvittaja saattoivat tehdä työnsä erillisinä tai jompikumpi toisen jälkeen, mutta joka tapauksessa lukijalle ne tulivat samanlaisesti. Nagata 2000, 3-4. Tekstien ja kuvan suhteesta eurooppalaisessa taiteessa ks. Cornilliat 2011.

¹¹⁰ Kolmekielinen, kitaraa muistuttava soitin.

¹¹¹ Alkuperäisteksti: ”先上郎のとも三味線持せたるは何とやらんごぜ所有てげひたり”. Hishikawa (1678) 2000, 207.

toidessaan kohteita samassa järjestyksessä ja selitti kuvan kohteet tavalla, joka ei selvinyt karikatyyrisistä hahmoista itsessään. Kirjoitus teki irrallisista hahmoista yhtenäisen kulkueen ja arvotti nämä epämiellyttäviksi.¹¹²

Matkalla ageyaan. Hishikawa 1678, 19

Käytetyt kirjaimet antavat arvokasta tietoa teoksen yleisöstä. Teksti oli kirjoitettu pääosin kana-merkein, ja kiinalaisille merkeille oli kirjattu *furiganat*¹¹³ ylös avustamaan lukemista. Lukijan tarvitsi osata lukea perustasolla ja olla tietoinen populaarikulttuurissa esiintyneistä konteksteista osatakseen hahmottaa keskeiset käsitteet ja ilmiöt. Lukijan ei ole tarvinnut olla erityisen sivistynyt, sillä kirja ei käyttänyt vaikeita kiinalaisia merkkejä. Verrattuna Fujimoton *Shikidō Ōkagamiin*¹¹⁴ (1678), joka käytti vaikeita kirjoitustapoja estoitta, *Michibiki* oli erittäin helppolukuinen. Kirjan yleisöön saattoivat kuulua niin lukutaidoton, joka kykeni seuraamaan kuvia, kuin perustasoisesti lukutaitoinen. Tekstin, kuvan ja painatekulttuurin formuloiden yhdistelmä vaati lukijakunnalta jaettavaa ideaa nautintokortteleista ja säädyistä: nautintokorttelit olivat kaupunkilaisten julkisen keskustelun yksi areena.

¹¹² Hishikawa 1678, 19. Hishikawa (1678) 2000, 185–186.

¹¹³ Kana-merkit ovat japanin kielen foneettisia aakkosia.

¹¹⁴ Palaan tähän tarkemmin luvussa 3.1..

Eurooppalaisen pornografisen ja prostituutiota käsittelevän viihdekirjallisuuden on analysoitu olleen luonteeltaan rajoja ylittävää ja demokraattista. Kirjallisuus oli lähtökohtaisesti sopimatonta, jolloin soveliaisuuteen kuuluvat hierarkiat muuttuivat merkityksettömiksi ja muodosti soveliaisuuden ja sopimattomuuden käsitteiden kautta vastavirran valtavirroille. Aiheena seksuaalinen kanssakäyminen oli saavutettava niin ylä- kuin alaluokkaisille väestöosille.¹¹⁵

Michibiki ei sinänsä ole pornografiaa, mutta se vastaanotettiin *kōshoku*-kirjallisuuden, ajan pornografian, kanssa samassa tai läheisessä kontekstissa, jossa nautintokorttelit olivat keskeinen teema.¹¹⁶ Myös Hishikawa oli itse julkaissut nautintokortteleista estotonta pornografiaa, ja Hishikawan *Michibikissä* käyttämät tyylikeinot olivat samoja kuin hänen useammissa eroottisissa töissään.¹¹⁷ Vaikkei teos ei sinänsä kuvannut seksiaktia, se teki selväksi tekstin alusta asti, että eroottinen kanssakäyminen oli tavoitteena, ja teki siihen ylistäviä viittauksia.¹¹⁸ *Michibikin* tarkoitus oli herättää lukijassa eroottista fantasiointia. Opaskirjan tapa kuvata Yoshiwaraa jakoi pornografian utopisoivan tyylin: Yoshiwara sijaitsi suomaalla yhdessä alasäätyisten asuinalueiden ja teloituspaikan kanssa, mutta *Michibikissä* matkaajat kulkevat idyllisen maalaismaiseman halki. Yoshiwaran laitakaduilla sijaitsi halpoja bordelleja, jotka olivat ahdettu täyteen kurtisaaneja, mutta *Michibikin* representoimana Yoshiwarasta ei näytetä kuin pääkatu, jota pitkin matkaajat menivät rikkaille tarkoitettuun *ageyaan*. Representaatioissa Yoshiwaran kaduilla ja bordelleissa on tilaa ja yleisesti ottaen seesteistä ja tyylikästä.¹¹⁹

Ajan julkaisijoiden kokoamista maanlaajuisista katalogeista¹²⁰ saatavilla olevista kirjoista käy ilmi, että *kōshoku*-kirjallisuus oli pienehkö, mutta rajusti kasvava osa koko kirjapainoteollisuuden tuotantoa 1600-luvun jälkipuoliskolla. Laura Morettin tutkimissa ja kääntämässä katalogeissa vuosilta 1685, 1692 ja 1699 *kōshoku*-kirjoja oli listattu 53, 119

¹¹⁵ Hunt 1993, 43–45.

¹¹⁶ Moretti 2012, 227. Suurin osa selviytyneistä 1600-luvulla painetuista kuvitetuista töistä ovat shungaa. Asano 2013, 108–111.

¹¹⁷ Nagata 2000, 67–68. Hishikawan *Michibikissä* kehittämästä asettelutyylistä tuli imitoijien myötä pornograafisten kirjojen standardityyli jōkyō- (1681–1684) ja genroku-kausina (1688–1704). Asano 2013, 110.

¹¹⁸ Hishikawa (1678) 2000, 172, 174, 177, 185.

¹¹⁹ Hishikawa 1678, 10–23. Samalla alueella oli kaksi *hinin*-säätyisten asuinluetta. Brecher 2009, 12

¹²⁰ *Shojaku mokuroku* 書籍目録. Moretti 2012, 200.

ja 47 kappaletta katalogien loppupuolelle, ja kokoaja oli merkinnyt luetteloon ”Eroottisten kirjojen suuren lukumäärän takia kaikkia ei ole listattu”¹²¹. Valtaosa listatuista kirjoista koski uskontoja, eritoten buddhalaisuutta, mitkä sijoitettiin katalogin alkuun. Vertailun vuoksi buddhalaisuutta koskevia kirjoja oli listattu vastaavina vuosina 2537, 2724 ja 2721 kappaletta.¹²² Vuoden 1699 katalogin suositushinnoissa Saikakun *Ensimmäinen intohimon mies* -novellin hinta oli pieni: 5 *monmea* verrattuna 48 *monmen* Genji Monogatari -klassikon suositushintaan.¹²³ Ottaen huomioon aktiivisen kirjojen vuokrausverkon, *kōshoku*-genre oli rahallisesti saavuttamaton vain köyhimmille.

Nautintokortteleita kuvanneen taiteen ja kirjallisuuden suhde todellisuuteen oli ambivalentti. Idealisoiva tyyli teki kuvitelluista nautintokortteleista utopioita, jotka lähestyivät fiktiota. Nautintokortteleiden saavuttamattomuus monille teki painatteista ja kuulopuheista ainoat tiedonlähteet, ja idealisointi oli omiaan luomaan mielikuvaa, että nautintokortteleissa käyntiin tarvittiin ohjekirjoja. Alkuperäisteksteissä esitetyt keskeiset tiedot olivat johdonmukaisia keskenään ja aikalaiskarttojen kanssa.¹²⁴ Kirjojen käyttötarkoitus ja yksityiskohtien tarkkuus vahvistavat, että niiden tarkoitus oli representoida historiallista todellisuutta, eikä olla fiktiota sinänsä.

Idealisointia ja kaunistelua ei voida silti täysin pitää päämäärätietoisena vaikuttamisena, sillä merkittävä osa idealisoinnista kumpusi tyylillisistä seikoista, joita sovellettiin edokauden taiteiden valtavirroissa aiheeseen kuin aiheeseen. Säätysten ja kävijöiden arvottaminen populaarikulttuurissa tapahtui siis areenalla, joka ei ollut fiktiivinen eikä realistinen, vaan joka oli todellisuuden kanssa läheisessä suhteessa olleen halujen ja mielikuvien maailma. On mielestäni kiistatonta, että nautintokortteleiden valikoituminen idealisoivan taiteen kohteeksi oli tietoista valintaa ja kohdevalintojen vaikutukset todellisia. Kaupunkilaisten mielenkiinto ohjautui ja ohjattiin hallintovallan rajamaille, jossa viranomaisten suunnittelemaa tilallista ja moraalista järjestelmää uhmattiin ylevöittämällä likaisiksi ja ala-arvoisiksi tarkoitettuja tiloja. Virallisen järjestelmän rinnalle luotiin varjojärjestelmää,

¹²¹ Siteerattu Laura Moretin tutkimuksessa 2012. Moretti 2012, 288.

¹²² Ibid., 281, 284. Kirjoja oli mainittuina vuosina yhteen 3866, 3998 ja 3953 kappaletta. Eroottinen kirjallisuus esiintyi omana genrenään ensimmäistä kertaa vuoden 1685 katalogissa. Ibid., 238, 273-276, 281, 284.

¹²³ Ibid., 305–306.

¹²⁴ Paikkojen nimet, kuvaukset ja matkan kronologia. Hishikawa 1678; Hishikawa (1678) 2000; Weoiri Edo Ōezu 1682, ks. liite 5.

jossa status voitiin määrittää uudelleen ottamatta yhteen sotilashallinnon kanssa. Strategian toimivuudesta kertonee jotakin se, että muutamaa vuosikymmentä myöhemmin shogunaatti kielsi¹²⁵ *kōshoku*-genren kokonaan julistaen sen haitallisiksi julkisille tavoille.

Kaupunkilaiskeskustelu, populaaripainatteen ja rahallisen yläluokan käynnit kortteleihin risteytyivät ja nivoutuivat vastavuoroisiin, toisiaan määrittäviin suhteisiin. Yhdellä tasolla käynnit nautintokortteleihin ja nautintokorttelit muovasivat populaarikulttuuria. Nautintokortteleiden penetroituminen julkiseen keskusteluun vastavuoroisesti teki nautintokortteleissa käymisestä statuksellisen aktin, jonka nautintokortteleissa kävijät tiedostivat ja joka siten muovasi heidän nautintokortteilla antamiaan merkityksiä odotuksia.

Seuraavassa kappaleessa analysoin, millaisin tilallisten ja kuvallisten käsitteiden keinoin statusta määriteltiin uudelleen. Nautintokorttelit toimivat tilallisina katalysaattoreina, joiden suojissa rahatalouden, taiteellisen representoinnin ja sivistyneisyys- ja kaupunkilaisuuskäsitteiden kautta *chōnin*-säätyläiset pystyivät ylentämään oman yläluokkansa asemaa.

2.3. Yoshiwara kaupunkilaisena tilana

Hishikawa jakoi *Yoshiwara Koi no Michibikin* kuvat kahteen tilalliseen käsitteeseen: kaupunkiin ja maaseutuun, joko tiedostaen tai tiedostamattaan. Ohjekirjana *Michibiki* representoi historiallista reittiä Edosta Yoshiwaraan. Matka alkoi kaupungista, Ryōgoku-siltalta veneillä ja Asakusa-portilta maareittiä pitkin, ja kulki maaseudun halki Asakusan tempelialueen kautta Yoshiwaran Suurportille, josta matkaajat kulkivat edelleen Yoshiwaran halki *ageyaan*.¹²⁶

¹²⁵ Preston 2013, 244, 246; Moretti 2012, 227.

¹²⁶ Hishikawa 1678, 4 (Ryōgoku-silta), 5 (Asakusa-silta), 7 (Asakusan tempeli), 13 (Yoshiwaran suurportti), 20-22 (Ageya). Ks. liite 5.

Kuvissa Edo ja Yoshiwara jakoivat samankaltaisia tilallisia piirteitä: niissä oli naisia ja lapsia muttei maaseutua. Naishahmot olivat sidoksissa tilaan eivätkä liikkuneet *Michibikin* tarinan mukana ja näin he olivat osa tilallista symboliikka kuten lapsetkin. Edon puolella symboliikka viesti maailman formaaliudesta: representoitu nainen on joko vaimo tai palvelija ja lapset on nivottu osaksi samaa kokonaisuutta edustavan mieshahmon kanssa. Mieshahmot edustivat säätyjä, joista rahvasta edustanut *chōnin* oli asetettu erilleen yhteiden laitetuista valtiovallan edustajista, samuraista ja munkista.¹²⁷

Lähtö veneillä Yoshiwaraan Edon Ryōgoku-sillalta. Yoshiwara Koi no Michibiki 1678, 4.

Matkalla Yoshiwaraan tapahtui symbolinen muutos säätyjen arvohierarkiassa. Formaalius jää asteittain taakse, kun ylä- ja alaluokka jakoivat samat tiet ja keskustelivat keskenään.¹²⁸ Naisten, lasten ja talojen ilmestyminen uudelleen Yoshiwaraa lähestyttäessä ilmensi uuteen kaupunkilaistilaan saapumista.¹²⁹ Lopulta kaikki mieshahmot astuvat bordelliin, jossa rahvas ja samurai symboleista riisuutuneina muuttuvat toisistaan tunnistamattomiksi.¹³⁰ Matkalla tapahtuneessa muutoksessa säätyjärjestelmä mitätöitiin ja järjestettiin uudelleen. Esitetty maaseutu toimi tärkeänä vedenjakajana, joka salli formaalin kaupungin hierarkian symbolisen rakentamisen uudelleen maaseutu-kaupunki -vastakkainasettelun kautta.

¹²⁷ Hishikawa 1678, 4. Tarkemmat perustelut kuvien tulkinnasta ja hahmojen säädyttämisestä ks. liite 9.

¹²⁸ Samurai ja *chōnin* kohtaavat yhdessä ratsuvuokraajat. Hishikawa 1678, 5. Samurai ja *chōnin* kohtaavat Kinryūzan-vuorella. Hishikawa 1678, 9. *Chōnin*, samurai ja munkki jakavat tien ja veneen. Hishikawa 1678, 10-11.

¹²⁹ Hishikawa 1678, 12.

¹³⁰ Hishikawa 1678, 17 (*Sancha*-bordelli), 21–22 (*Ageya*-bordelliravintola).

Aikalaiskarttojen ja Brecherin tutkimuksen mukaan Yoshiwaran läheisyydessä oli kaksi *hinin*-säättyjen aluetta.¹³¹ Hishikawan tuotanto jätti alakastisten tilat enimmäkseen kuvaamatta ja korvasi ne sumulla tai silotellulla maisemalla: se asemoi matkaavat kaupungin säätyläiset yhdeksi kategoriaksi, joka vastakohtaistui kuvaamattomaan maalaisuuteen.¹³²

Älä jumiudu peltojen laiduille. Päiväsaikaan se käy, mutta kun aurinko laskee ja varjot pimenevät, tänne ei tule tulla miehijohteesta. Vaikka olisit kuinka vahva, älä mene niin vaaralliseen paikkaan. [...] Nämä paikat ovat täynnä pahaenteistä ilmapiiriä. Vaikka olisit voittamaton kuin soturi Hankai, saatat tavata kamalia pahantekijöitä tässä pahassa paikassa, eikä siitä seuraa mitään hyvää.¹³³

Maaseudun ja Japanin pientareen (*Nihon tsudumi*) ylittäminen. Kuvan vasen alalaita. Hishikawa 1678, 10.

Muutamit paikallisten kuvaukset, jotka Hishikawa sisällytti kuviinsa, vahvistivat kaupunki-maaseutu-kahtiajakoa. Varsinaiselle maaseudulle valikoitu maanviljelijä representoitiin resuisena ja onnettomana raskaan työn raatajana vapaa-aikaa viettävien kaupunkilaisten rinnalla.¹³⁴ Maanviljelijän kuvaaminen haastoi virallista säätyhierarkiaa, jossa maanviljelijät olivat toiseksi ylimpänä. Aikalainen saattoi ymmärtää maantieteellisestä kontekstista maanviljelijän myös kastittomaksi *senmin*-säättyiseksi.¹³⁵ Maanviljelyksen yhdistäminen kastittomuuteen tai resuisuuteen ja kontrastointi kaupunkilaisuuteen sallivat *chōnin*-säädyn epäsuoran ylentämisen maanviljelijäsäädyn kustannuksella. Toisaalta maanviljelijän implikoitu *senmin*-säättyisyys salli kritisoinnin säätjärjestelmää suoraan haastamatta. Yllä siteerattu *Michibikin* teksti vahvisti mielikuvaa 'kaupungittoman' alueen barbaarisuudesta ja vaarallisuudesta. Yoshiwaran viereinen Doromachi eli mutakylä

¹³¹ Brecher 2009, 12. *Hinin*- ja *eta*-säädtyt olivat alimpia, 'likaisia' säättyjä.

¹³² Hishikawa, Moronobu: *Edo meisho fūzoku zu byobu*. 1684–1704. Hishikawa 1687, 8–12.

¹³³ Hishikawa (1678) 2000, 178.

¹³⁴ Hishikawa 1678, 10.

¹³⁵ *Michibiki* selitti Yoshiwaran yleisen sijainnin *hinin*-säättyisten asuttaman teloitusalueen kautta. Hishikawa (1678) 2000, 173.

oli representoitu ravintoloina neitoineen, jotka oletettavasti myivät myös seksiä¹³⁶, ja siitä tehtiin siirtymäkohta maaseudulta Yoshiwaran kaupunkimaiseen tilaan.¹³⁷ Yoshiwaraan matkaavien kerrottiin pesevän jalkansa, syövän ja laittautuvan ennen astumista kortte-
liin.¹³⁸

Vaaralliseksi katsotun matkan ylittäneet kaupunkilaiset säilyttivät säätyidentiteettinsä as-
tuessaan Yoshiwaraan, mutta uudessa tilassa säätyjen hierarkia muuttuu ambivalentiksi
ja kilpailevaksi.¹³⁹ Representoidut samurait aloittivat henkilöllisyytensä peittämisen jo
matkalle astuessaan ja Yoshiwarassa kätkeytyminen yhä kiihtyi.¹⁴⁰ Vastakohtaisesti
chōnin-säädyn ei näytetty peittävän itseään ja näin *chōnin* otti dominoivan, tilaan luon-
nollisesti kuuluneen ja hallitsevan aseman säädylleen.

11.-13. aukeamalla opaskirja varoitti huonosti käyttäytyvistä asiakkaista ja kuinka kurti-
saanit torjuvat heidät. Kuvien tasolla kyseessä oleviin kuviin oli valikoitu samuraita rep-
resentoimaan asiakkaita, paitsi yhden *chōninin* viettelemään kurtisaania 12. kuvaan,
jonka tekstissä puhuttiin jumalaisesta keikarista.¹⁴¹ Representoidut bordellit kuuluivat
korttelin halvempiin ja alemmpiluokkaisiin: Hishikawa epäsuorasti teki epäonnistuvista sa-
muraista hierarkkisesti alempiarvoisia esimerkillisiin *chōniniin* nähden. Opaskirja jatkaa
matkaa kohti *ageyaa*, jolloin kuvissa alkoi taas esiintyä *chōnin*-säätyisiä. Lopulta mat-
kaajat astuivat *ageyaan*, jossa he olivat riisuneet säätyymbolinsa ja muuttuvat toisistaan
tunnistamattomiksi.¹⁴²

¹³⁶ Shogunaatti käytti epävirallisista prostituoiduista termiä *meshi-mori onna*, ruokatarjoilijanaiset. Stanley 2012, 15. Ruokaravintoloiden edustalle kuvatut naiset hyvin mahdollisesti ymmärrettiin prostituoiduiksi erityisesti Yoshiwaran edustalla. Representoituna oli myös *hinin*-säätyinen kerjäläispoika, joten kylä rep-
resentoi Brecherin mainitsemää *hinin*-säätyisten asutusta. Brecher 2009, 12.

¹³⁷ Hishikawa 1678, 12.

¹³⁸ Hishikawa (1678) 2000, 181.

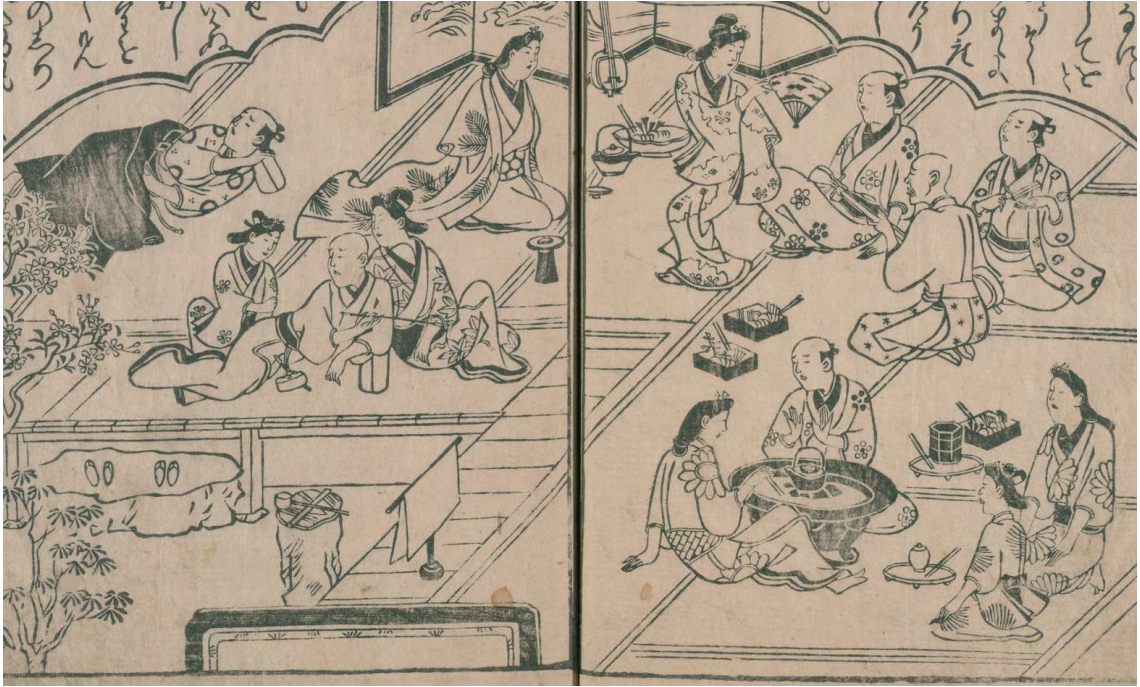
¹³⁹ Hishikawa 1678, 13-16, 18-19.

¹⁴⁰ Identiteettinsä peittäviä samuraita. Hishikawa 1678, 4, 6, 8, 13-15, 18-19, 23.

¹⁴¹ Hishikawa 1678, 14-16; jumalainen keikari: 神通. Hishikawa (1678) 2000, 183, 203, 220.

¹⁴² Hishikawa 1678, 21-22.

Teksti jatkoi asiakkaiden arvottamista osaamisperustein kolmeen luokkaan: aloittelijaan, junttikeikariin ja keikariin, ja lisäsi vielä ”heidät, jotka istuvat niin hiljaa, että näyttävät kuin osallistuisivat *renga*-kilpailuun”.¹⁴³ Matka kuvasti prosessia, jossa matkalla virallisesta epäviralliseen säätyjärjestelmä murentui, tasaveroistui ja lopulta syntyi uudelleen eri muodossa, jossa hierarkian huippuna oli resursseiltaan ja taidoiltaan verraton asiakas säätyasemasta huolimatta.

Yoshiwara Koi no Michibiki, 19. aukeama. Eritasoiset asiakkaat *ageyassa*. Hishikawa 1678, 22.

Michibikin tekijät pääsivät lopputulokseen epäsuorin käsittein, jotka eivät suoraan koskettaneet julkisen maailman statushierarkiaa, ja yhdistelemällä implisiittisiä merkityksiä kuvien ja tekstin kaksoisjärjestelmällä. Käsitteet hyödynsivät ja muokkasivat jo olemassa olevia käsityksiä: *Michibiki* tunnusti säätyjärjestelmän eikä sinänsä pyrkinyt kyseenalaistamaan sen oikeutusta. Yläluokkaisessa versiossa säätyjärjestelmästä maanviljelijät olivat toiseksi ylintä säätyä, mutta opas laski tämän säädyn alimmaksi maaseutu-kaupunki -polarisoinnin kautta. Samalla se samaisti *chōnin*-, samurai- ja buddhalaisen pappissäädyn yhdeksi kaupunkilaisten kategoriaksi, jossa sisäinen säätyhierarkkinen suhde ei ollut samalla tavalla oleellinen kuin näiden säätyjen ollessa eri kategorioita. Säätyjärjestelmän uhmaaminen shogunaattia uhmaamatta tuli mahdolliseksi, kun Yoshiwara ymmärrettiin

¹⁴³ Aloittelija, *tooriyaho*, *tooribito*: 初心、とをりやほ、とをり人. Hishikawa (1678) 2000, 187, 210. *Renga* oli hovirunouden muoto, jossa osanottajat kirjoittivat vuorollaan yhtä pitkää runoa monimutkaisin säännöin.

käsitteellisesti erilliseksi tilaksi Edosta. Toisaalta Yoshiwaran sisäiset hierarkiat pystyttiin ymmärtämään merkityksellisiksi, kun Yoshiwara ymmärrettiin kaupunkina eli samassa käsitteellisessä kategoriassa kuin Edo. Oppaan välittämät käsitteelliset keinot ammensivat niin yläluokan ideologioiden kuin rahvaankin kirjallisista ja tilallisista käsitteistöistä. Oppaassa risteytyi monisäikeisiä vaikutteita, jotka palautuivat uudelleenmuokattuina sen lukijoina olleille ryhmille.

Kuvan vasen alalaita. *Kōshi*. Hishikawa 1678, 18. Vasemmalla *chōnin* viettelee kurtisaania ja oikealla samurai tarraa kurtisaania kädestä, mistä Michibiki kertoi aiemmalla aukeamalla: ”Täällä, *sancha*-talossa, asiakas tietää, ettei häntä moitita ja hän kohtelee naisia huonosti, usein tarraten heidän käsistään kiinni.”. Hishikawa (1678) 2000, 184.

Michibikin hierarkkiset järjestelyt olivat tarkoituksenmukaisia eivätkä niin sanotusti vain koetun todellisuuden matkimista. Seiglen mukaan 1660- ja 70-luvuilla Yoshiwaran asiakkaita suurin osa olivat vielä korkealuokkaisia samuraita, ja lääninherrat olivat halutuimpia asiakkaita. Lisäksi vierailijoina oli myös menestyneimpiä kauppiaita ja maanviljelijöitä ja joitakin papistojen jäseniä. Kauppiasloukan rikastumisen myötä rikkaat kauppiaat alkoivat asteittain viedä jalansijaa samurailta nautintokortteleiden kuluttajina 1600-luvun jälkipuoliskolta alkaen.¹⁴⁴ *Michibiki* määritteli aktiivisesti *chōnin*-

säätyä ylemmäs kuin se oli. Samoin samuraiden vierailu alempiin bordelleihin oli tutkimustiedon valossa epäedustuksellista, joskaan ei ennen kuulumatonta.¹⁴⁵

Sancha-miset syntyivät palvelemaan alempia säätyjä 1600- ja 1700-luvun vaihteessa, kun samuraisääty oli köyhtynyt ja yhä useampi asiakas oli alemmista säädyistä.¹⁴⁶ *Michibikin* kuvat representoivat samurait torjutuksi tulleina *sancha-misessä* ja *chōnin*-säädyn menestyneenä yläluokkaisissa *kōshi*- ja *ageya*-bordelleissa, jotka olivat tyypillisesti samurain käytössä. *Kōshit* ja *ageyat* olivat seksipalveluiden sijaan tunnettuja kurtisaaniensa

¹⁴⁴ Teruoka 1989, 16.

¹⁴⁵ Erityisesti alempi samuraisääty saattoi hyvinkin käydä alempitasoisissa bordelleissa, mutta Hishikawa oli tietoisesti valinnut alemmat samurait edustamaan samuraisäätyä ylemmän samuraisäädyn sijasta, päinvastoin kuin *chōnin*-säätyä representoidessaan.

¹⁴⁶ Yonemoto 2003, 132.

taiteellisista saavutuksista¹⁴⁷, kuten tanssista ja musisoinnista, mitä *Michibiki* korosti.¹⁴⁸ Hienovaraisesti valikoimalla samurait läsnäololtaan dominoiviksi alaluokkaisissa bordelleissa ja vihjaamalla, että samurait olivat karkeita ja siten sivistymättömiä. *Michibiki* hyödynsi Yoshiwaran hierarkioita järjestääkseen säätyhierarkian uudelleen.

Samuraiden meneminen säädyttömään Yoshiwaraan ei ollut shogunaatin intresseissä pelkästään taloudellisista ja turvallisuussyistä, vaan myös siitä syystä, että se merkitsi samuraiden sekoittumista alempien säätyjen kanssa. Shogunaatti toimi säätyjen sekoittumista vastaan pyrkimällä erottelemaan säätyjä lukuisin säädöksin ja rajoittamalla alempien säätyjen kulutusta. Vuonna 1693 shogunaatti kielsi lailla lääninherroja vierailemasta Yoshiwarassa ja kielsi uudestaan vuonna 1735, mikä kieli kieltojen tehottomuudesta.¹⁴⁹ Shogunaatin paheksunta samuraiden nautintokortteleissa käymistä kohtaan saattoi osaltaan vaikuttaa siihen, että Yoshiwarassa olleita samuraita voitiin kuvata negatiivisesti ja mahdollisesti nautintokorttelit olivat shogunaatin myönnyttämä tila, jossa henkinen kapina oli sallittua.

Michibiki käytti epäsuoraa käsitteiden muovaamista keinona ylentää *chōnin*-säädyn asemaa säätyjärjestelmän sisällä. *Michibikin* laadulliset arviot hyvistä ja huonoista asiakkaista perustuivat siihen, miten hyvin he tunsivat ”tämän tien”.¹⁵⁰ *Michibiki* ei suoraan selitä, mikä ”tämä tie” on. Seuraavassa käsittelyluvussa pohdin bordellissa kävijöiden tietä ja sitä, miten bordellien kuningas ja tien tuntija - keikari, luotiin *Michibikissä* ja Fujimoto Kizanin ohjekirjassa *Shikidō Ōkagami - Eroottisen tien suurpeili*.

¹⁴⁷ Seigle 1993, 85.

¹⁴⁸ *Michibikin* teksti kertoo bordellien tasot. Hishikawa (1678) 2000, 182–185. Nagata selostaa kuvattujen bordellien hierarkian väitöskirjassaan. Nagata 2000, 37–38.

¹⁴⁹ Seigle 1993, 59.

¹⁵⁰ Yoshiwara Koi no michibiki käyttää alkuperäistekstissä termiä ”tämä tie” (kono michi 此道), mutta Nagatan käännös käyttää termiä ”Way of Love” ensimmäisessä kappaleessa. *Michibiki* ei suorasukaisesti tietä nimeä, mutta otsikosta voidaan ymmärtää tien olevan ”rakkauden tie” eli ”koi no michi (戀の道)”.

3. Säädyn keikari

3.1. erotiikan tie – bordelleissa käynnin legitimointi

He, jotka tuntevat tämän tien, ovat hölmöjä ja he, jotka eivät, ovat vielä hölmömpiä. Ensinnäkin, hän, joka ei ole tuntenut rakkautta, ei ymmärrä tunteita, ja hän, jolla ei ole lasta, ei voi todella ymmärtää vanhemman sydäntä. Tämän tien halveksuminen ja kieltäminen on olla sydämettä. [...] Kun vulgaarit miehet, lujaa nauraen ”ha! ha! ha!” ja pelleillen astuvat tälle tielle, he häpäisevät itsensä hienostuneiden rakkauden neitojen edessä. Siten he alkavat arvostaa pidättyväisyyttä, taiteellisia saavutuksia ja tyylikästä eleganssia.¹⁵¹

Näin alkaa matka Yoshiwaran nautintokortteliin *Michibikissä*. Kirjoittajan mukaan Yoshiwaran kurtisaaneilla oli hienostava ja sivistävä vaikutus vulgaareihin miehiin, *yahoihin*, kirjaimellisesti ”peltoihmisiin” 野人. *Yahoja* sivistäisi ’tällä tiellä’ kulkeminen.¹⁵²

Tie tarkoitti paitsi kulkuväylää myös henkisiä polkuja, jotka määrittivät edo-kauden filosofioissa ja uskonnoissa ihmisen suhteen maailmaan ja hyvään. Muinaisen Kiinan taolaisuudesta kaikkiin suuriin esimodernin Japanin uskontoihin omaksuttu ja edo-kautena vapaa-ajan harrasteisiin levinnyt tie oli kokemuksellinen ja tiedollinen metodologia. Tien kulkija omistautui rajatulle asialle ja pyrki saattamaan tämän asian täydellisyyteen, näin tyydyttäen ja löytäen oikeaa tietä.¹⁵³ Harrastuneisuuteen sidottuna tie oli myös sosiaalinen työkalu, joka kykeni olemaan irrallinen säätyjaoista.¹⁵⁴

¹⁵¹ Nagatan käännöksessä esiintyy useasti termi ”way of love”. Alkuperäisteksti käyttää johdonmukaisesti termiä *kono michi* ”tämä tie” ja viittaa rakkauden tiehen vain kahdesti otsikossa ja esipuheessa yhdistelmällä *”koi no michibiki”*. Termi *michibiki* viittaa johdatukseen eikä ole suoraan vastaava termin *michi* kanssa, joten kirjoittaja on tarkoituksella jättänyt nimeämättä tien rakkauden tieksi. Hishikawa (1678) 2000, 171–172, 191, 213

¹⁵² Ibid. Fujimoto käytti aloittelijoista termiä ”nauris” 蕪. Fujimoto (1678) 2005, 16. Saikaku käytti termiä *yabo*. Saikaku (1682) 1963, 131.

¹⁵³ Varley 2000, 181. Tien käsitteen keskeisyyden takia tielle oli useita määritelmiä ja usein käsitettä käytettiin tarkasti määrittelemättä. Esimerkiksi 1600-luvun loppupuolen tunnettu filosofi Itō Jinsai (1627–1705) määritteli tien asioissa luonnostaan olevaksi ominaisuudeksi kirjassaan *Gomō Jigi* (1683): ”Puhdistaminen ja karkoittaminen ovat lääkkeen tietä, parantaminen ja elämän kannattaminen sen hyveitä; polttaminen ja paahtaminen ovat tulen tietä ja ruuanlaitto ja juomien lämmittäminen sen hyveitä.”. Kameya 2009, 19. Tiestä edo-kauden neokungfutselaisuudessa, katso *Dao: Companion to Japanese Confucian Philosophy*. Huang ja Tucker 2014.

¹⁵⁴ Tie saattoi olla myös osa säätyjakoa, kuten soturiluokan soturin tie *bushidō* 武士道 ja kaupunkilaissäädyn *chōnindō* 町人道.

Ylläolevassa sitaatissa kirjoittaja argumentoi puolustavasti, epäillen, että tätä tietä voitaisi halveksua ja tämän tien olemassaolo kieltää. Lähtökohtaisesti bordelleissa käyminen ei ollut ylevän herraskainen harrastus eikä julkisuudessa nauttinut kaikkien arvostusta. Muun muassa suosituksen populaarikirjailija Ihara Saikakun pääteokset irvailivat¹⁵⁵ sekä kurtisaaneille että heidän asiakkailleen muutamaa vuotta myöhemmin, ja *bakufu* pyrki jatkuvasti rajoittamaan kaikkea prostituutiota¹⁵⁶.

Edellisessä luvussa käsitelty tilallinen erkaantuminen julkisesta säätyjaosta rakensi pienen risteyksien maailman, jossa muualla rajoitetussa kanssakäymisessä toimineet säätyläiset pystyivät ylittämään ja haastamaan rajoja. Nautintokortteleiden puolustajat artikuloiivat eri strategioin kortteleissa käyntiä sosiaalisesti 'alhaisesta toiminnasta' 'ylhäiseksi', ja sitä myöten mahdollistivat myös asiakkaille säätyrajojen ylittämisen alhaisesta ylhäiseen kategoriaan. Ylitykset tapahtuivat omassa käsitteellisessä ympäristössään, jossa hierarkia muodostui keikarin ja tien käsitteiden kautta. Tulkintani mukaan merkittävä strategia oli omaksua jo valmiiksi ylhäiseksi vakiintuneita käsitteitä, esittämisen tapoja, tapoja legitimoida näkemyksiä ja käyttää näitä bordelleissa käynnin ylevöittämiseen. Esimerkiksi tie oli vakiintunut käsite neokungfutselaisuudessa, joka oli vakiinnuttanut asemansa yläluokan, erityisesti samuraisäädyn, filosofiana 1600-luvun aikana¹⁵⁷.

Michibiki oli tarkoitettu viihdyttäväksi ja pragmaattiseksi ohjekirjaksi eikä syvällisesti pohtinut mainitsemiaan yleviä aiheita, kuten valaistumista bordelleissa käynnin avulla, vaan vetosi ne mainitessaan lukijoiden kanssa jaettuun ymmärrykseen.¹⁵⁸ Samana vuonna julkaistu Fujimoto Kizanin moniosainen tutkielma pyrki tallentamaan *shikidōn* eli eroottisen tien viisaudet tuleville sukupolville ja aloittelijoille.¹⁵⁹ Tutkielma oli vakavissaan kirjoitettu elämäntyö ja pyrki kattamaan tietoja koko maan nautintokortteleista, niiden historiasta, maantieteestä, bordelleista ja etiketeistä. Fujimoto halusi *Shikidō Ōkagamin* ja sen aiheen tulevan vastaanotetuksi varteenotettavina tutkimuksena ja aiheena.¹⁶⁰ Hän

¹⁵⁵ Viittaan tässä erityisesti kirjoihin *Kōshoku Ichidai Otoko* (1682), *Kōshoku Nidai Otoko* (1684) ja *Kōshoku Ichidai Onna* (1687). Shirane 2008, 24.

¹⁵⁶ Shogunaatilta luvan saaneet nautintokorttelit olivat poikkeus vain siinä määrin, että ne katsottiin välttämättömäksi pahaksi, mutta yhtä kaikki pahaksi.

¹⁵⁷ Tucker 1994, 71; Nosco 2014, 237.

¹⁵⁸ Hishikawa (1678) 2000, 188. Nagata on tulkinnut Michibikin viittauksen valaistumiseen ironiseksi. Nagata 2000, 52.

¹⁵⁹ Fujimoto (1678) 2005, 41. Rogers on siteerannut eri kohdasta toisen katkelman, jossa Fujimoto kertoi kirjoittamisensa tavoitteista samankaltaisesti. Rogers 1994, 34.

¹⁶⁰ Rogers saapui osittaisen käänöksensä esipuheessa samaan päätelmään. Rogers 1994, 32, 35.

kirjoitti esipuheen *kanbunilla* eli japanisoidulla kiinalla, joka oli oppineiston kieli. Tutkimus viittasi useisiin kirjallisiin auktoriteetteihin sekä kiinaksi että japaniksi ja oli muotoiltu neokungfutselaisen kirjoituksen ja sanakirjan tavoin.¹⁶¹

Kungfutsesta itsestään lähtien kungfutselaisuudelle tärkeää oli termien oikeaoppinen ja tarkka määrittelemine, *seimei* 正名, minkä oli tarkoitus suojella vallan väärinkäytöltä ja sen anarkistisilta seurauksilta.¹⁶² Sanojen merkitysten määrittely oli keskeinen retorinen ja filosofinen työkalu 1600-luvun Japanin neokungfutselaisille oppineille, ja leksikaalinen metodologia oli edo-kauden neokungfutselaisia ja *kokugaku*¹⁶³-oppineita yhdistänyt kirjallinen konventio.¹⁶⁴ Lisäksi aikalaisilla oli runsaasti eriaiheisia sanakirjoja saatavillaan.¹⁶⁵

Fujimoto seurasi leksikaalisten tyylien perinteitä, ja hänen tutkimuksensa ensimmäinen osa, *nimitysten tiivistelmä* 名目鈔, alkoi lyhyellä esipuheella, jonka jälkeen se koostui ai-noastaan sanojen sanakirjatyylisestä määrittelystä. *Kaburosta*, kurtisaanin palvelijasta, Fujimoto kirjoitti:

Kaburo 禿 – kirjoitetaan myös 童 ja 鬢. Tarkoittaa kurtisaa-nia seuraavaa palvelustyttöä.¹⁶⁶

Viisivirkkeinen määrittely jatkui maininnoilla *kaburoiden* historiasta, etymologiasta ja kommentilla *kaburoiden* hiustyyleistä.¹⁶⁷ Tyyllisesti sanakirjamainen metodologia kantoi läpi koko *Shikidō Ōkagamin*, muttei yhtä orjallisesti kuin esimerkiksi aikalaisfilosofi

¹⁶¹ Fujimoto (1678) 2005, 3–4; Rubinger 2007, 3; Elman 2008, 100-105, 117.

¹⁶² Tucker 2014, 35.

¹⁶³ *Kokugakulla* viitataan edo-kauden aikana alkaneeseen oppineiden ajatusvirtaukseen, jossa erityisesti historian saralla alettiin kiinnostua Japanista ja sen kulttuurista itsenäisenä Kiinaan nähden. Boot 2014, 233.

¹⁶⁴ Oppineet ammensivat 1500-luvun lopulla Japaniin saapuneista Zhu Xin ja Chen Beixin neokungfutselaisista teksteistä. Chen Beixi oli Song-dynastian (960-1279) aikainen filosofi, jonka katsotaan olleen yksi ensimmäisistä neokungfutselaisista hänen opettajansa Zhu Xin rinnalla. Heistä tuli 1600-luvun Japanissa neokungfutselaisuuden oppi-isät. Esimerkiksi kokugaku-filosofi Yamaga Sokō hyökkäsi ajan korkeinta neokungfutselaisista auktoriteettia, Yamasaki Ansaita ja hänen seuraajiaan vastaan vuonna 1665 manifestin omaisella kirjoituksellaan *Seikyō Yōroku* (Eng. *Essential Teachings of the Sages*). Hän lainasi Chen Beixin *Xingli Zyin* (Eng. *The Meaning of Human Nature and Principle*) filosofista sanastoa, järjestystä ja retoriikkaa. Tucker 2014, 31-33. Tucker 1994, 70, 72, 77–80.

¹⁶⁵ Moretti 2012, 278, 282.

¹⁶⁶ 禿 かぶろ -- 童とも、鬢とも書く。傾城のめしつかふ女童也。Fujimoto (1678) 2005.

¹⁶⁷ Ibid.

Yamaga Sokōn manifestissa *Seikyō Yōroku*.¹⁶⁸ *Shikidō Ōkagamin* toinen osa¹⁶⁹ oli ensimmäisen tapaan koottu lyhyisiin selittäviin kappaleisiin alaotsikoiden alle, muttei enää palannut ensimmäisen osan jäykkään leksikaaliseen malliin. Toisessa osassa Fujimoto keskusteli, neuvoi ja suositteli absoluuttisen määrittelyn sijasta.¹⁷⁰ Kappalejaon ja tyylin vaihtelevuus jatkui läpi seuraavien osien; ensimmäisen osan oppinut tyyli oli tarkoitettu legitimoimaan tutkimus ja aihe.

Shikidō Ōkagamin viittaukset korkeakirjallisuuteen pyrkivät nivomaan eroottisen tien osaksi kirjallisten perinteiden verkkoa, mutteivat muodostaneet ajatuksellisesti koherenttia osaa yhdenkään yksittäisen perinteen kanssa.¹⁷¹ Verrattuna kaupallisten aikalaiskirjakatalogien genreihin Fujimoto vaikuttaa viitanneen kaikkiin huomattaviin kirjallisiin perinteisiin.¹⁷² Esimerkiksi Fujimoto mainitsi, että buddhalaiset kirjoitukset tunsivat kurtisaanit termein *injō* 淫女 ja *inpu* 淫婦.¹⁷³ Maininta oli irrallinen, sillä teksti ei kommentoinut tiettyjä buddhalaisia kirjoituksia tai niiden teemoja. Tarkoituksena oli osoittaa aiheen tärkeys sillä perusteella, että myös buddhalaiset tekstit käsitelivät sitä. Käsitellessään bordellissa kävijän ulkoasua Fujimoto siteerasi *Daodejingiä*¹⁷⁴ ja kehotti eroottisen tien seuraajia pitämään Laotsen kirjoitukset mielessään:

Laotsen *Daodejingissä*, ”Teiden tiestä ei voi puhua eikä nimien nimeä voi nimetä”. Tämä on pidettävä mielessä ja tiedettävä.¹⁷⁵

¹⁶⁸ *Seikyō Yōroku* koostui kokonaisuudessaan lyhyistä esipuheista ja keskeiset termit nimeävistä otsikoista, joiden alle on kirjoitettu lyhyt määritelmä ja kommentaari. Käännös on julkaistu lähdeoteoksessa *Sources of Japanese Tradition part 2*. Bary, Gluck & Tiedemann 1967, 196.

¹⁶⁹ Kirjasarjan sisäisessä jaottelussa 2. kirja 冊 (fyysinen). Fujimoto jaottelee teoksen myös kääroittain 卷 (fyysisen kirjan sisäinen osa).

¹⁷⁰ Fujimoto (1678) 2005, 39–74.

¹⁷¹ Fujimoto listasi esipuheessaan Japanin nautintokortteleita ja eroottista tietä käsitelleitä kirjoja, kuten *Naniwamonogatarin* (1665) ja *Okashi Otokon* (1662). Pro gradu -projektin puitteissa ei ollut mahdollista kääntää esipuhetta ja selvittää kaikkia Fujimoton mainitsemia kirjoja, mutta osa kirjoista kuului kurtisäänikritiikkigenreen (*yūjohyōbanki*) ja osa oli parodioita. Ymmärsin, että Fujimoto pyrki sisällyttämään nämä kirjat eroottiseen tiehensä eikä välttämättä nähnyt omaa teostaan näiden jatkeena. Fujimoto (1678) 2005, 7.

¹⁷² Buddhalaiset & kungfutselaiset kirjoitukset, japanilainen ja kiinalainen runous sekä monogatarit ja sotakirjat (esim. *Heiken tarina*). Moretti 2012, 273–275.

¹⁷³ *Ibid.* 淫女 irstas nainen ja 淫婦 irstas vaimo. 淫 viittasi säädyttömään himoon.

¹⁷⁴ 道德經 Laozin kirjoittamana pidetty taolaisuuden keskeinen kirja (200–500eaa.).

¹⁷⁵ 老子經曰、道可道非名可常可。此事をもつて是をしるべし. Fujimoto 1678 (2005), 46.

Kuten muissakin *Shikidō Ōkagamin* viittauksissa kiinalaisiin klassikoihin, sitaatti oli kirjoitettu kiinaksi tai *kanbuniksi*, jotka oppineiston keskuudessa katsottiin paremmiksi kieliksi kuin japani.¹⁷⁶ Eroottinen tie yhdistettiin osaksi muinaisen Kiinan filosofiasta polveutuvia teitä ja sitaatti välitti tien filosofian keskeisen idean, että tiet itsessään olivat ihmisten käsityskyvyn tuolla puolen.

Osana kirjallisia perinteitä historia oli keskeinen eroottisen tien legitimoija. Oli kysymys kurtisaaneista tai säännöistä Fujimoto pyrki löytämään aiheilleen historiallisen taustan. Esimerkiksi *Michibikin* toistama analogia nautintokortteleista erillisenä maana vietiin *Shikidō Ōkagamissa* pitkälle. Fujimoto nimesi eroottiselle tielle kolme jumaluutta¹⁷⁷ edesmenneiden keisareiden jälkeläisistä, ja hän legitimoi nautintokortteleiden säännöt historiallisella yhteydellä keskiajan keisarillisiin lakikokoelmiin. Asiakkaiden etiketti ja salaiset tiedot oli kirjoitettu osaan *kanbun-kyaku* ja kurtisaaneja koskevat tiedot seuraavaan osaan *kanbun-shiki*. Fujimoto artikuloi *kyakun* esipuheessa näiden osien olevan jatkoa samalla tavoin nimetyille *ritsuryō*-lakikokoelmille.¹⁷⁸ Fujimoto kertoi opiskelleensa näitä lakikokoelmia, joten hän oli myös tietoinen niiden sisältämästä toisenlaisesta säätyjaosta, jossa samuraisäätyä ei ollut olemassa ja edo-kauden kauppias- ja käsityöläissäädty olivat kuuluneet yläluokkaan.¹⁷⁹ *Ritsuryō*-lait olivat aikanaan auktoriteetiltaan shogunaatin lakeihin rinnastettavia ja mahdollisesti myös Fujimoton aikana hypoteettisesti shogunaatin yläpuolella, sillä shogunaatti ei syrjäyttänyt keisaria vaan hallitsi hänen sijastaan.

Shogunaatin ja samuraisäädyn historia ja sukujen legitimizeetti ammensivat aikaisintaan ensimmäisestä Kamakura-shogunaatista (1185–1333) ja sisällissodan sengoku-kaudesta 1400- ja 1500-luvuilla. Samuraisäädyn keskuudessa oli tärkeää osoittaa oman suvun suhde hallinneisiin Tokugawoihin erityisesti ajalta ennen Sekigaharan taistelua (1600), joka oli tärkeimmäksi katsottu käännekohta Tokugawa-suvun valtaannousussa. Sekä fik-

¹⁷⁶ Elman 2008, 100-105, 117. Sitaateista ks. esim. Fujimoto (1678) 2005, 9, 54.

¹⁷⁷ Tamahikarumiya 玉光宮, Keishakonken 螢車權現 ja Iwamoto-kami 岩本神. Fujimoto 1678 (2005), 41.

¹⁷⁸ Kanbun viittaa tässä *Shikidō Ōkagamin* kirjoitushetkeen, joka oli keisarillisen ajanlaskun mukaan kanbun-kausi. Kirjoitusasu on eri kuin aiemmin viitatus kanbun-kirjoituksen tapauksessa. Fujimoton nimeämät keisarit ja heidän hallintokausinaan kootut lakikokoelmat ovat: keisari Sagan (786–842) *kōnin-kyaku* ja *-shiki*, keisari Seiwan (858–876) *jōgan-kyaku* ja *-shiki* ja keisari Daigon (885–930) *engi-kyaku* ja *-shiki*. Fujimoto (1678) 2005, 41.

¹⁷⁹ Ibid. Alan Miller on julkaissut katsauksen *engi-shikin* sisältöön. Miller 1971.

tiivisellä että todellisella historialla oikeutetut suhteet pitkälti määrittivät samuraiden läänitykset, tulot ja asemat rituaalisissa tavoissa näyttää statusta, ja näiden kautta säädyn sisäisen hierarkian.¹⁸⁰ Nautintokortteleiden historian yhdistäminen samuraisäätyä edeltäneeseen aikaan loi tietoisesti pesäeroa samuraiden maailman ja *chōnin*-säätyläisten nautintokortteleiden välille. Tuskin kukaan uskoi nautintokortteleiden sääntöjen olevan sukua varhaiskeskiajan keisarilliselle Japanille, eikä kysymyksellä ollut käytännön merkitystä: kysymys oli identiteetin muodostamisesta historian avulla pikemmin kuin vakavasti otettavan historiallisen perimän muodostamisesta.

En usko *Shikidō Ōkagamin* näyttäytyneen oppineen silmään neokungfutselaisena tutkimuksena.¹⁸¹ Oli selvää, ettei Fujimoto pyrkinyt osallistumaan oppineiden aikalaiskeskusteluihin, eikä hän kaivannut tai tarvinnut oppineiston hyväksyntää tekstilleen. Oleellista tekstille oli tulla arvostetuksi populaarikulttuuriin nivoutuneen nautintokortteli-ilmiön kontekstissa, jossa arvonanto tuli suurelta kaupunkilaisten yleisöltä pikemmin kuin pieneltä oppineistoeliitiltä. Oppinut ulkoasu oli ennen kaikkea retorinen keino: Fujimoton kirjoituksen oppineisuus oli nykyperspektiivistä populistista oppineisuutta, jolla vedottiin vähemmän oppineisiin. *Shikidō Ōkagamissa* risteytyivät yläluokan kirjalliset konventiot ja *chōnin*-yläluokan populaarikulttuuriin heijastamat yhteiskunnalliset tavoitteet. Konventiot lainattiin, jotta nautintokortteleiden kerma assosioitaisiin yläluokkaisuuteen. Suurelta yleisöltä saatiin legitimizeetti erilliselle yläluokalle tiloissa, joissa virallisen yhteiskuntajärjestyksen säätyjaon merkitys oli häivytetty.

Eroottisen tien perustelu hyväksytyillä ja jopa *bakufun* suosimilla kirjallisilla perinteillä mahdollisti yläluokkaisen identiteetin etsimisen haastamatta samuraisäätyä suoraan. Luodessa nautintokortteleiden yläluokkaa eroottisen tien tuli myös sisältää keinoja luoda hierarkia nautintokortteleiden asiakkaille. Seuraavassa kahdessa alaluvussa käsittelen keinoja, joilla muodostettiin eroottisen tien sisäistä hierarkiaa rikkaita *chōnin*-säätymiä suosivalla tavalla.

¹⁸⁰ Howell 2005, 23. Pitelka 2008, 36–37.

¹⁸¹ Kiinnitin huomiota erityisesti termistöön lukiessani ajan neokungfutselaisuudesta ja silmämääräisesti vertailin tätä *Shikidō Ōkagamin* sanastoon. Koko tekstiä tarkasteltaessa Fujimoto ei käyttänyt aikalaisoppineiden käsitteitä tavallista enempää, pois lukien harvinaiset ja yksittäiset viittaukset. Fujimoto (1678) 2005, 9–18, 39–46; Huang & Tucker 2014.

3.2. Keikariuden mystifiointi ja hierarkia

Nautintokortteleissa käymistä mystifioitiin: kokeneista kävijöistä luotiin kuvaa salaisen tiedon vartijoina, ja samalla heidät jaettiin taitajiin ja taitamattomiin. *Shikidō Ōkagamin* mukaan kokeneet tien kulkijat tunsivat salaisuuksia, jotka tielle astuneet oppisivat riippuen heidän taidoistaan eroottisella tiellä.¹⁸² Vain kolme edistyneintä tiesivät kolme suurinta salaisuutta, mutta tietä opiskelevat voisivat oppia pienempiä salaisuuksia edistyneemmiltä kulkijoilta. *Shikidōn* kymmenen salatekniikkaa sai tietoonsa, mikäli osoittaisi keskivertoa parempaa lahjakkuutta tiellä. 65 ohjeistusta sai, mikäli pyytäisi mitä lujimmin. *Shikidō Ōkagami* ritualisoi tietojen välityksen ohjeistamalla kuinka monena istuntona salaisuudet tuli välittää, ja 65 ohjeistuksen vastaanottajan tuli kirjoittaa jumalten vala¹⁸³ vannonen, ettei kertoisi tietojaan toisille.

Luonnollisesti kirjoitus ei paljastanut, mitä salaisuudet olivat vaan ainoastaan listasi ne nimeltä. Fujimoto nimesi opetuksia runouden luontotermein, kuten ”krysanteemin lehden alta aamukastetta”, ”kaislikon kurki” ja ”lumen luumu”. Luontotermien¹⁸⁴ lisäksi listoissa oli joitakin termejä, kuten ”laakson luola”, ”puun oksittaminen” ja ”nukkumattoman yön lattia”, jotka saattoivat viitata seksiaktiin. Muissa salaisuuksien nimityksissä oli sekalaisia viittauksia pukeutumiseen, juhlapyhiin ja niin edelleen, mitkä eivät muodostaneet selkeästi toistuvaa ja jaettavaa teemaa.¹⁸⁵ Luultavasti salaiset tiedot kattoivat bordelleissa käymisen jokaisen vaiheen.

Lawrence Rogers kommentoi *Shikidō Ōkagamin Shinjū*-osan käännöksensä esipuheessa, että tällaiset salaiset tiedot ovat tutkittaessa usein paljastuneet hyvin arkisiksi ja itsestään selviksi asioiksi.¹⁸⁶ Oleellisinta onkin, että salaisilla tiedoilla luotiin hierarkiaa tien kulkijoiden välille. Käyttäessään runollisia viittauksia salaisten tietojen niminä Fujimoto sai ne vaikuttamaan yleviltä ja edellytti niistä puhuvilta kirjallisen kulttuurin ymmärrystä.

¹⁸² Fujimoto (1678) 2005, 42–43.

¹⁸³ 起請文 *kishōmon*.

¹⁸⁴ Luontotermi olivat yleisesti hyvin tyypillisiä ja myös vaadittuja ajan runoudessa.

¹⁸⁵ Fujimoto (1678) 2005, 43.

¹⁸⁶ Rogers 1994, 36.

Esimerkiksi *matsuho no uraksi* 松ほの浦 kutsutun opetuksen nimi oli peräisin myöhäis-keskiaikaisista runokokoelmista¹⁸⁷. *Matsuho no ura* viittasi Awajin saaren ja Akashin kylän välisen salmen vastakkaisilla puolilla olleisiin rakastajiin, jotka kaipasivat toinen toistaan, mutteivat voineet ylittää salmea toistensa luokse.

Shikidō Ōkagami pidättäytyi määrittelemästä eroottisen tien käsitettä suoraan ja ohjeisti käsitteeseen liittyvien asioiden kautta. Tie abstraktina ja mystifioituna käsitteenä pakeni määrittelyä ja mitattavuutta, vaikka sen tunteminen toimi keskeisenä sosiaalisena kriteerinä hierarkkisissa suhteissa ja toisten kritisoinnissa. Sekä kungfutselaiset oppineet että Fujimoto ja *Michibiki* kritisoivat tien tuntemattomuudesta kilpailijoita ja muita, joiden ei katsottu ansaitsevan hyvää sosiaalista asemaa.¹⁸⁸

Esimerkiksi Fujimoto problematisoi Edon alati muuttuvaa muotia. Hänen mukaansa eroottisen tien seuraajan tuli seurata muoteja, mutta samalla, jos muodeissa oli pysyviä periaatteita, nämä olisivat osa eroottista tietä. Hän tunnusti, että sellaisten periaatteiden etsiminen oli vaikeaa ja jätti kysymyksen avoimeksi. Fujimoto kommentoi, että yleisesti sanotaan päälään ajelussa, hiusten sitomistyyliä, vaatteiden kuvioinneissa, hihojen olissa, *obissa*, *haorissa*¹⁸⁹ ja alaselän asettelussa olevan oikea ja väärä tapa. Fujimoton mukaan tällaiset asiat ovat kuitenkin alisteisia ajalleen ja vallitseville muodeille ja eroottisen tien kulkijan on syleiltävä uusia muoteja.¹⁹⁰ Eroottinen tie ei ollut vastakkainen häilyvälle maailmalle, mutta muotivirtauksista poikkeava osa sitä: se oli siihen sisällytetty mittaamaton, universaali ja ajaton oppi.

Shikidō Ōkagami päätyi yleiseen suositukseen, että on pitäydyttävä arkisen oloisessa tyyliä ja pidättäydyttävä laittautumasta liiaksi.¹⁹¹ Myös *Michibikin* kuvauksissa arkisuus

¹⁸⁷ Esiintyi keskiaikaisissa (1200-l) runokokoelmissa 新勅撰和歌集 *Shinchokusenwakashū* ja 百人一首 *Hyakuninisshu*.

¹⁸⁸ Fujimoto (1678) 2005, 42–45; Michibiki 1678 (2005), 182–183; Boot 2014, 80. Myös myöhemmin merkittävän samuraiajattelijan asemaan noussut Yamaga Sokō käytti tien tuntemista kriteerinä 'huonon henkilön' ja 'hyvän henkilön' erottamiseen. Uenaka 1977, 128–129. Sokō (s.a.) 1977, 150.

¹⁸⁹ Obi on kimonoa vyöosa ja haori kimonoa ylle puettava lyhytihainen päällysvaate.

¹⁹⁰ Fujimoto (1678) 2005, 46.

¹⁹¹ Ibid.

oli tärkeää.¹⁹² Arkisuus tuli kokemuksesta eikä tarkoituksena ollut arkipäiväistä nautintokortteleiden maailmaa vaan pikemminkin päinvastoin. Alla olevassa sitaatissa *Michibikin* teksti kuvaa *tooribitoa*¹⁹³ eli keikaria:

Tämän maailman ekspertillä, joka *tooribitona* tunnetaan, saattaa olla strategia mielessään, mutta hän laittaa kasvoilleen huolettoman ja hymyilevän ilmeen kuin olisi tietämätön häntä ympäröivästä bordellihuoneesta tai hän saattaa kutsua luokseen kykenevän miehen kysyäksestä siitä tai tästä naisesta huomiota herättämättä. Hän elehtii rauhallisesti kuin tämä päivä olisi vain yksi muiden joukossa. Bordellihuoneessa intoilu on hölmöä ja sietämätöntä katsottavaa.¹⁹⁴

Tekstin kirjoittajalle nautintokortteleiden erityisyys oli itsestään selvää ja arkisuudella keikari nostatti itseään luonnolliseksi osaksi tuota erityisyyttä. Edeltävä sitaatti jatkoi koko ohjeistuksen läpi kantanutta teemaa, joka neuvoi erottumaan ’huonoista asiakkaista’. Fujimoto määritteli keikariutta monipuolisesti ja loi yksityiskohtaisen hierarkian aloittelijasta keikariin 5. kirjassaan.¹⁹⁵ Sanakirjaosiossa hänen lyhyt määritelmänsä oli antiklimaksinen ”eroottisen tien taitaja, *batsusui*-tason 抜粋 ylittänyt henkilö. Tarkemmin ks. kirja *Nijūhachihon*.”¹⁹⁶ *Batsusuista* kirjoittaessaan Fujimoto määritteli seuraavasti:

[...] Kysymys: millainen sitten onkaan aito sui? Vastaus: aito sui tuntee tämän tien lukemattomat tekniikat, muttei paljasta tätä sydämestään. Hän voittaa itsensä eikä kilpaile tavaroin. Hän ei syrji vaan pelastaa tuhansiin suuntiin ajeltavan rahvaan. Lisäksi hän yhdistää viisauden, suopeuden ja rohkeuden kolme hyvettä. Oikeudenmukaisuuden tuntien, kunnioitusta unohtamatta hänen toimensa ovat syvästi harkittuja ja hän on tyynenä riemuissa.¹⁹⁷

¹⁹² Hishikawa (1678) 2000, 174, 187.

¹⁹³ とをりびと

¹⁹⁴ Hishikawa (1678) 2000, 187. Tekstin kuva, ks. sivu 35.

¹⁹⁵ Fujimoto (1678) 2005, 151–204. Koko osuutta ei voitu kääntää tutkielman puitteissa.

¹⁹⁶ *Nijūhachihon* 廿八品 oli 5. kirjan nimi. Fujimoto (1678) 2005, 15.

¹⁹⁷ Alkuperäinen teksti: 問云、さてまことの粹といふものはいかなるものぞ。答云、真の粹といふは、當道において無量のわざに通達し、その智を心よりあらはさず、をのれにかちて物にあらざらず、人をぞみせず、万方をなびけ衆人をすくふ。且、智、仁、勇の三徳をかね、義をしり敬をわすれず、慮つよく行やすらか也。 Aiemmin tekstissä Fujimoto erotteli massojen valheellisen suin ja aidon sui. Siteeratun kohdan jälkeen hän jälleen legitimoit kanbun-sitaatilla muinaisesta Kiinasta. Fujimoto (1678) 2005, 196.

Shikidō Ōkagamin keikari oli siis eroottisen tien mestari, hyveellinen opettaja ja tekninen taitaja: bordelleissa käymisestä tehtiin peli, jossa rikkaasta asiakkaasta tuli muita henkisesti parempi hyväntekijä. Edeltävässä sitaatissa mainitut neokungfutselaiset hyveet¹⁹⁸ yhdistivät keikarin ominaisuudet samurain ominaisuuksien kaltaisiksi, ja vaatimukset hiljitystä olemuksesta vetosivat yläluokan moraaleihin, jotka tuomitsivat¹⁹⁹ ylenpalttisen kulutuksen. Keikarin tuli olla sivistynyt²⁰⁰, sillä ymmärtääkseen eroottista tietä tien kuljijan tuli tuntea keskeiset taolaisuuden, kungfutselaisuuden, runouden, historian ja kirjallisuuden klassikot – tai ainakin niiden kieli. Kirjallisten mielleyhtymien tason retoriikka muuttuu merkitykselliseksi, kun ymmärrämme sen nivoutuneen säätyjärjestelmän perusteisiin ja kirjoittamattomiin statuksenhankintakeinoihin nautintokortteleissa.

Samuraisäädyn paremmuus oli kulttuurillista ja ideologista paremmuutta, joka juonsi samurain laillisesta asemasta alempien säätyjen paimenena.²⁰¹ Paremmuuden symbolina olivat samurain kaksi miekkaa – samuraille oli perinteinen oikeus tappaa kuka tahansa sopimattomasti käyttäytynyt alempisäätyinen. Samuraisääty oli yläluokkana poikkeuksellinen siinä, että erityisesti alemman tason samurait saattoivat olla jopa vähävaraisia verrattuna muihin säätyläisiin. Shogunaanin *kokudaka*-järjestelmässä samuraiden viralliset tulot eli stipendit ja verot maksettiin ja laskettiin riisinä, mikä teki samurait riippuvaisiksi riisiä rahaan vaihtaneesta kauppiassäädystä.²⁰² Edo-kauden aikana tapahtuneessa yhteiskunnallisessa muutoksessa shogunaanin idealistinen järjestelmä hiljalleen etääntyi

¹⁹⁸ Fujimoto viittaa Kungfutsen Keskustelut -teokseen 論語. Teos on saatavilla Jyrki Kallion suomentamana nimellä *Mestari Kongin keskustelut* (2014).

¹⁹⁹ Yonemoto 2003, 171; Howell 2005, 136. Seigle yhdisti kauppiaiden arkisen ja vaatimattoman tyyli muodostumisen 1700-luvun alkuun, jolloin *chōnin*-säädyn kannalta itsesäätelyn taustalle tuli konkreettinen uhka. 1600- ja 1700-lukujen vaihteessa shōgun Tsunayoshi otti käyttöön uusia lakeja ja rangaistuksia rajoittaakseen rikkaiden kauppiaiden kulutusta ja kasvattaakseen shogunaanin varallisuutta. Seigle 1993, 92–94. Esimerkiksi *bakufu* rankaisi vuonna 1705 näyttävästi osakalaista Yodoya-kauppiassukua, koska perheen perillinen oli käyttäytynyt *chōnin*-säätyiseksi sopimattoman tuhlaavaisesti ja hänen sukunsa omaisuus takavarikoitiin. Teruoka 1989, 19. Luke Robertsin mikrohistoriallisessa tutkimuksessa 1600-luvun kauppiasta sama säästeliäisyys ja pidättyväisyys nousee esiin integroituna *chōninin* omiin filosofioihin. Roberts 2011, 63. *Michibiki* kehoitti suoraan näyttämästä varallisuuttaan tai teeskentelemästä rikasta. Hishikawa (1678) 2000, 188.

²⁰⁰ Koulutuksesta tuli 1600-luvun aikana merkittävä statuksen määrittäjä säätyjen sisällä ja osittain säätyrajojen yli. Howland 2001, 370. Nosco 2007, 111.

²⁰¹ Yamaga Sokōn ikoniseksi muodostunut kirjoitus *Shidō* (s.a.) valaisee hyvin samurai-identiteetin kriisiä ja muotoutumista 1600-luvun puolessa välissä. Sokō (s.a.) 2006.

²⁰² Botsman 2005, 72. Myös riisien määrät olivat pitkälti ideologisia statussymboleita, jotka määrittivät samurain statuksen säädyn sisällä. Howland 2001, 367–368, 372.

aikalaisten kokemasta todellisuudesta, jossa markkinat määrittivät sosiaalisen järjestyksen.²⁰³ Kun *Shikidō Ōkagami* rakensi keikarin sivistyksellistä paremmuutta, se puri virallisen yläluokan ideologisiin perustuksiin.²⁰⁴

Nautintokortteleissa ei tunnustettu virallista säätyjärjestelmää, ja sen symbolina oli miekkojen luovuttaminen porteilla. Silti kortteleissa oltiin hyvin luokkatietoisia: käytännössä nautintokortteleiden asiakkaiden hierarkian määritti varallisuus.²⁰⁵ *Michibiki* vinoili tälle kirjoittamattomalle kontekstille sisällyttämällä ”tärkeimmän salaisen opetuksen”²⁰⁶, joka oli omien toiveidensa kierrättäminen ja kiertämisen vauhdittamisen rahan eliksiirillä. Ohjeistus ritualisoi palvelurahan jättämisen eliksiirin metaforalla ja ohjeistaessaan kenelle ja milloin palvelurahaa tuli jättää. Ohje päätettiin ja tiivistettiin ”Joka tapauksessa: käytä lääketä, joka on raha.”²⁰⁷ Opetus humoristisesti ivasi samoja etikettejä, joita *Shikidō Ōkagamissa* kohdeltiin vakavasti.²⁰⁸

Kortteleiden eriarvoisuus muodostui myös aikalaiskirjailija Saikakun ivaavan huumorin kärjeksi. Hänen tarinassaan himokkaasta naisesta nuori nainen oli kaikkien palvoma ja kylpi ennennäkemättömissä rikkauksissa, mutta alennuttuaan alimmaksi kurtisaaniksi hän tienasi vain puoli *monmea* – käytännössä ei mitään ja makasi sen tähden kenen kanssa tahansa.²⁰⁹ Myös kirjallisuuden tasolla rahatalous oli *chōnin*-säädyn keino ymmärtää hierarkia.

²⁰³ Stanley 2012, 10–11.

²⁰⁴ Eroottisen tien eriyttäminen historialla ja tilalla saattoi toimia myös suojautumiskeinona, sillä shogunaatti tuskin olisi hyväksynyt vastaavaa, jos se olisi ollut suoraan kritiikin kohteena.

²⁰⁵ Seigle 1993, 58, 59, 64. Katso luku 2.1.

²⁰⁶ 第一のひでんには... Hishikawa (1678) 2000, 211. *Michibiki* viittaa samalla termillä, *hiden* 秘伝, salaisiin opetuksiin kuin *Shikidō Ōkagami*. Rogers 1994, 36. Analysoimassani alkuperäiskielisissä osassa Fujimoto käytti termejä *shinpu* 深秘, *kuketsu* 口決, ja *hisetsu* 秘説. Fujimoto 1678 (2005), 42, 45.

²⁰⁷ ”Seuraa karkea resepti: Bordellien omistajia hoitaessa ei kannata intoutua ja mitata verenpainetta liian aikaisin. Odota toista tapaamista ensimmäisen jälkeen. Tilasi on tuolloin huono: parasta ostaa hieman nälälääkettä ja lahjoa tipillä. Jatka kärsimistä kolmanteen tapaamiseen asti. Neljännellä tapaamisella sairautesi muuttuu vakavaksi, jos asiat etenevät liian nopeasti. Viitenä juhlapäivänä sinun tulee jättää palveluraha tavallista enemmän. Nuorille avustajille ja miespalvelijoille voi antaa palveluraha vain juhlapäivinä ja miespalvelijoille aina, kun pyydät heiltä palvelusta. Neljäntenä tai viidentenä vierailunasi *ageyaan* anna jotakin talon omistajalle tai hänen vaimolleen. Jos annat hieman tippiä kukkien kasvattamiseen, joka tapaamisella keräät hyvän sadon. Joka tapauksessa: käytä lääketä, joka on raha.” Hishikawa (1678) 2000, 188–189.

²⁰⁸ Fujimoto (1678) 2005, 41–45.

²⁰⁹ Ihara (1687) 1978, 53–54.

Shikidō Ōkagamin tapa luoda eroottinen tie epäsuorasti salli varallisuusperustaisen hierarkian muodostamisen tekemällä säätyjärjestelmän oikeutuksista kyseenalaisia ja tuomalla niiden tilalle mystifioidun ja vaikeasti hahmotettavan herrasmiesetiketin. Keikari-identiteetistä tuli työkalu, jolla varakkuus voitiin muuttaa hyväksyttävämmiksi statusindikaattoreiksi. Sekä nautintokortteleihin tottumisessa että tapojen oppimisessa kokeneisuus ja kirjallinen sivistys olivat tärkeitä ominaisuuksia ja edellyttivät varakkuutta. Nautintokortteleissa rahalla voitiin ostaa paitsi tyyliä, sivistystä ja osallistumista myös kurtisaaneja. Seuraavassa luvussa käsittelen, miten *Shikidō Ōkagami* muutti rahan kurtisaanien kautta statukseksi.

3.3. Linnanturmioiden ylevöittäminen ja osto

Vaikka *Shikidō Ōkagamin* tarkoitus oli olla tutkielma eroottisesta tiestä asiakkaille, sitä dominoi keskittyminen kurtisaaneihin kuten monissa ajan kurtisaanikritiikeissä.²¹⁰ Kurtisaaneihin keskittynyt osa, *kanbun-shiki* eli *kanbun-kauden rituaalit*, samasti kurtisaanit heian-kauden valtiollisia seremonioita suorittaneeseen papistoon ja aateliin otsikollaan. *Shikidō Ōkagamiin* sisäänrakennettu tapa käyttää kurtisaaneja asiakkaiden statuksen ylentämiseen ruumiillistui tähän vertauskuvalliseen kahtiajakoon: asiakkaat olivat keisarillinen, valtaa käyttävä hallitsijapuoli, *kyaku*, ja kurtisaanit sen pyhittäviä, seremoniaalisia papittaria eli *shiki*.²¹¹

Nautintokortteleiden kurtisaaneja hierarkisoitiin ja ylevöitettiin monin tavoin: kurtisaaneilla oli talojen nimiä sukuniminä ja bordelleilla vaakunat samurain tapaan, vaikka ne olivat kielletty²¹² muilta kuin samuraisäädyltä; kurtisaanit kuuluivat alimpaan ei-ihmisten säätyyn *hinin*²¹³. *Michibiki* korosti bordellien vaakunoita koristelemalla sivujensa reunat niillä ja *Shikidō Ōkagami* omisti yhden osan vaakunoiden ja niissä käytettyjen symbolien

²¹⁰ Rogers 1994, 33; Teruoka 1989, 16-19.

²¹¹ Ritsuryō-kokoelmissa uskonnolliset rituaalit ja lait eivät olleet käsitteellisesti täysin erillisiä. Ks. esim. Miller 1971, 108. Kyseessä on myös 'kielileikki': japaniksi asiakas, vieras *kyaku* 客 äännettiin samalla tavalla kuin ritsuryō-lakien oikaisut, *kyaku* 格. Ritsuryō-lakien 式 viittasi rituaaleihin, kaavaan ja vakiintuneeseen tapaan.

²¹² Takakuwa 1996, 219; Howell 2005, 136.

²¹³ Howland 2001, 358.

käsittelyyn.²¹⁴ Kirjoittaessaan tietyistä kurtisaaneista Fujimoto mainitsi orjallisesti heidän kaikki nimensä, mikäli ne tiesi, ja osoitti pitävänsä merkityksettöminä tekoja, jotka oli tehnyt joku ei-korkea-arvoisesta talosta.²¹⁵

Eri kurtisaanien ja bordellien välillä oli laaja hierarkia, joka näkyi sekä ajan kielen luke-mattomissa eri tavoissa viitata prostituoituihin että nautintokortteleiden sisäisissä arvoas-teikoissa.²¹⁶ *Shikidō Ōkagamin* sanasto tunsi lukuisia termejä vaihtoehtoisine nimityksi-neen, ja Fujimotolle oli oleellista muodostaa termeillä hierarkia ylempien ja alempien kurtisaanien välille. Ylimmät kurtisaanit hän tunsi termillä *keisei-keikoku* 傾城・傾國, lin-nan- ja maanturmio. Fujimoto selvensi *keiseiden* historian²¹⁷ juontavan muinaisesta Kii-nasta, jossa jalkavaimot olivat turmelleet keisareita ja siten kaataneet dynastioita.²¹⁸ Mai-nituista fiktiivishistoriallisista hahmoista esimerkiksi Daji oli Shang-dynastian viimeisen keisarin Zhoun (1105–1046 eaa.) suosima jalkavaimo, joka viihdytti itseään keksimällä kidutuskeinoja ja söi ihmislihaa. Keisari Zhou oli lumoutunut Dajin kauneudesta, ja pi-tääkseen hänelle seuraa Zhou laiminlöi valtioasioita, jonka seurauksena dynastia romahti.

Fujimoto kotimaisti²¹⁹ legendaariset linnanturmiot, ja kirjoitti Japanin kurtisaanien alun olleen Shima no Senzai ja Waka no Mae²²⁰ -nimiset prostituoituidut keisari Go-Toban ai- kana (1183–1198). Genealogia jatkui listauksella muista keskiajan tanssityttöistä. Fu-jimoto spekuloi onko *keisei*-termi liian ylhäinen nykykurtisaaneille, mutta jatkoi termin

²¹⁴ Fujimoto (1678) 2005, 265–300; Hishikawa (1678) 2000. Nagata ei onnistunut selvittämään keiden vaa-kunoita vaakunat Michibikissä olivat. Koska teksti ei niitä kommentoi, olivat ne luultavasti vain koristeel-lisia. Nagata 2000, 32. Myös oma vertailuni Michibikin, Shikidō Ōkagamin ja Yoshiwaran karttojen vaa-kunoiden välillä päättyi laihoihin tuloksiin.

²¹⁵ Fujimoto (1678) 1994, 59. Fujimoto käsitteli ja listasi kurtisaanien nimiä yhdennessätoista käärössä. Fujimoto (1678) 2005, 303–338.

²¹⁶ Amy Stanley on sivunnut aihetta laajemmassa kontekstissa, jossa termit vaihtelivat yotakasta, öisin ka-duilla asiakkaita vaanineesta 'yöhaukasta', juridisiin termeihin. Stanley 2012, 15.

²¹⁷ Neokungfutselaisfilosofi Matsunaga Sekigo viittasi samoihin legendoihin käsitellessään avioparien tietä teoksessaan *Etiikka (Irinsho)* 1640). Tucker 2014, 56.

²¹⁸ Fujimoto (1678) 2005, 11. Termi on ilmeisesti ollut yleisemminkin käytössä, sillä Edo-kauden kartoissa (1658, 1671, 1682 & 1696) Yoshiwara, Shimabara ja Shinmachi merkittiin *keisei*-kaupungeiksi ja myös Saikaku käytti termiä. Shinita Edogai Ezu, Fukakawa, Honjō, Asakusa 1671. Zōho Edo Ōezu, eoiri 1682. Kyōzu 1696. Shinpan heianjō tōzai nanboku machi narabini rakugai no zu 1658. Osaka Oezu 1696. Saikaku (1682) 1957, 143. Fujimoto palasi prostituoituiden nimityksiin tarkemmin Shikidō Ōkagamin neljännessä-toista käärössä. Fujimoto (1678) 2005, 437–472. Olen suomentanut termin kontekstista. Merkki 傾 viittaa kallistumiseen, usein negatiivisella tai neutraalilla tavalla edeltäen kaatumista, vajoamista tai tuhoutumista. Muut merkit ovat valtio, maa, provinssi 國 ja linna 城.

²¹⁹ Japanissa virisi Fujimoton aikoihin uusi kiinnostus oman maan historiaa kohtaan. Boot 2014, 236–237. Kotimaistaminen vetosi tähän uuteen oppineiston trendiin.

²²⁰ Tunnetuin teos, jossa nämä legendat esiintyivät, oli n. 1300-luvulla koottu *Heiken tarina*.

käyttöä ideaaleista kurtisaaneista puhuessaan. Alempien *yujōn* 遊女 ja *gorōn* 女郎 historiallisen taustan hän löysi vanhojen aikojen *waka*-runoudesta: alempien kurtisaanien tausta oli posti- ja satamakaupungeissa ja heidän muut nimityksensä, kuten ”yhden yön vaimo” olivat alentavia.²²¹ Luonnollisesti tällaisten mytohistorioiden historiallinen totuusarvo on nykyperspektiivistä vähäinen, mutta Fujimotolle oli ilmeisen tärkeää perustella luokitukselleen historiallisesti hierarkkinen tausta. Hän sovelsi teoreettisen luokittelunsa nautintokortteleiden sisäisiin luokitusjärjestelmiin.

Keisein vastine oli *tayū* 太夫.²²² *Tayū* tarkoitti nautintokortteleiden hierarkiassa ylimpiä kurtisaaneja, jotka nauttivat korotettua statusta julkisuudessa ihannoituina kulttuurisymboleina. Ylemmyyden merkkipaaluna oli, että *tayūn* sanottiin voivan kieltäytyä asiakkaasta, oli tämä miten rikas tahansa.²²³ Myös silloin, kun *tayū* hyväksyi asiakkaan, ei tämän odotettu harrastavan seksiä asiakkaan kanssa ennen kolmatta tapaamista.²²⁴ *Tayūn* tapaaminen oli ennen kaikkea statuksellinen akti eikä keino lihallisten himojen tyydytykseen: *tayūn* kanssa harrastetun seksin rahallinen arvo oli noin kuusikertaa matalatuloisen henkilön vuosipalkan verran, mikä oli kaukana seksiaktin rahallisesta arvosta.²²⁵ Hierarkiaerot käyvät hyvin ilmi eritasoisten kurtisaanien määristä. Yoshiwaran kartan (1658) mukaan *tayūita* oli Yoshiwarassa kolme ja seuraavan luokan *kōsheja* 67 eli hyvin vähän verrattuna alempiin 365 *tsuboneen*, 669 *sanchaan*, 1104 *jijorōn* ja 2868 *gorōn*.²²⁶

Esimodernin kirjallisuuden prostituoitu harvemmin kuvasi prostituution todellisuutta, vaikka historiantutkijalle prostituoitu voikin paljastaa ihmisten asenteita, arvoja ja uskomuksia ja toimia indikaattorina sosiaalisista muutoksista. Kirjallisuuden prostituoituidut olivat pääasiassa miesten fantasioiden tuotteita eli eroottisen fantasian jakamista mieskirjoittajilta pääosin miehistä muodostuvalla yleisölle.²²⁷ Varhaismodernissa Japanissakaan

²²¹ Fujimoton mainitsevat runokokoelmat olivat *kamakura-* ja *heian-*kausina kootut *roppyakubanuta-awase* 六百番歌合, *kokinshū* 古今集, *kinyōwakashū* 金曜和歌集.

²²² Fujimoto (1678) 2005, 12.

²²³ Laajemmin aiheesta, katso Teruoka 1989, 6–16 ja Seigle 1993, 96 passim.

²²⁴ Seigle 1993, 67.

²²⁵ ks. luku 2.1., sivut 21–22.

²²⁶ Yoshiwara Saikenzu 1658. Ks. liite 8.

²²⁷ Norberg 1993, 225, 226; Hunt 1993, 44. Edo-kauden Japanissakin suhtautuminen prostituutioon muovautui yhteiskunnallisten muutosten mukana. Shogunaatti ja asutusten eliitti suhtautuivat myötämielisesti tai jättivät suhtautumatta prostituutioon, niin kauan kuin prostituoituidut nähtiin hyveellisinä palvelijoina ja uhreina, mutta kun prostituoituidut alkoivat käyttää itsenäistä taloudellista valtaa, prostituutiosta tuli moraalinen ongelma. Stanley 2012, 10.

kortteleiden ympärille syntyneen taide- ja salonkikulttuurin tilaan sidottu vapautuminen Tokugawojen statushierarkiasta ei vapauttanut samaan tilaan kahlehdittuja prostituoituja.²²⁸ Vaikka *tayū* saattoikin nauttia kulttuurista ylemmyyttä, hän tuskin oli asemassaan omasta tahdostaan. Hän oli riippuvainen asiakkaistaan, vaikka saattoikin osittain valikoida heitä.

Edo-kauden prostituutiota tutkinut Stanley on peilannut esimodernin Japanin prostituutiota yleisiin historioitsijoiden teoreettisiin kysymyksiin prostituoidusta. Perustavanlaatuisen ongelma on, voidaanko prostituoitujen katsoa olleen taloudellisesti rationaalisia toimijoita, jotka käyttivät heille suotua valtaa vai oliko prostituutioon liitetty stigma niin voimakas, että prostituution valitsemisen ”vapaaehtoisuus” ei ollut mahdollista. Stanleyn mukaan kumpikaan katsantokanta ei varhaismodernin Japanin kontekstissa päde. Kurtisaanit myytiin ammattiinsa lapsina tai teineinä, jolloin he eivät voineet tehdä täysvaltaisia päätöksiä ja osa kurtisaaneista oli joutunut nautintokortteliin rangaistuksena rikoksesta. Bordellien prostituoituidut eivät saaneet suoraa palkkaa työstään. Toisaalta tavallisen kansan keskuudessa naisen seksuaalinen aktiivisuus ei automaattisesti yhdistynyt nöyryytykseen, moraalisen epäonnistumiseen tahi häpeään: stigma ei ollut vahva.²²⁹

Edo-kauden alkupuolella prostituoituidut kykenivät toisinaan vaatimaan suojaa ja hyvää kohtelua shogunaatilta, kun heidät nähtiin tyttärinä, jotka työskentelivät auttaakseen vanhempiaan. Vapautuakseen sopimuksista bordellien pitäjien kanssa prostituoituidut tarvitsivat puolestapuhujan, yleensä isänsä. Kun sosiaaliset valtasuhteet alkoivat määräytyä enemmän markkinoiden kuin shogunaatin lainsäädännön mukaan, prostituoitujen asema heikkeni. Edo-kauden edetessä prostituoituidut nähtiin enenevässä määrin ostettavina ja myytävinä tuotteina ja menettivät säätyjärjestelmän tuomaa suojaa shōgunin alamaisina. Maantieteellisesti laajentuva ja vilkastuva kauppa erotti prostituoituidut heidän kotipaikoistaan kaukaisiin provinseihin, jolloin perheen tuoma suoja käytännössä katkesi. Sukupuolitaudit riivasivat kortteleita ja monet kurtisaanit kuolivat työhönsä ennen sopimustensa päättymistä.²³⁰ Pääkaupungin entisen nautintokorttelin läheisessä Jōkan-ji-temppelessä on haudattuna noin 10 000 kurtisaania.²³¹

²²⁸ Stanley 2012, 3,9,10

²²⁹ Stanley 2012, 4.

²³⁰ Stanley 2012, 6,7.

²³¹ DeVos & Wagatsuma 1980, 213. Olen havainnut myös lukua 25 000 käytettävän. Temppelein virallisten sivujen mukaan tähän lukuun on laskettu myös maanjäristysten uhrin. Joykanji.com. Haettu 1.5.2019.

Kurtisaanien ylevöittäminen oli strategia, joka jakoi kurtisaanit ylempiin ja alempiin ja siten välillisesti myös heidän palvelujaan käyttäneet asiakkaat. Koska valikoidut asiakkaat kykenivät ostamaan käyttöoikeuden yläluokkaisen kurtisaanin kehoon, toisin sanoen hallitsemaan sitä, he olivat implisiittisesti vielä ylempiä. *Shikidō Ōkagamin* käsittelemä *shinjū*-traditio havainnollistaa, miten pitkälle asiakkaan valta yletti kurtisaanin kehoon.²³²

Shikidō Ōkagami luonnehti *shinjūta* 心中 korkealuokkaisissa nautintokortteleissa käytettäväksi keinoksi, jolla kurtisaani vakuutti epäilevän asiakkaan tunteidensa aitoudesta.²³³ *Shinjūta* oli kuusi eriarvoista arvojärjestyksessä alimmasta ylimpään: kynnen irrottaminen, kirjoitetut verivalat, hiustenleikkaus, tatuointi²³⁴, sormenirtileikkaus ja lihanlävistys.²³⁵ Perustavanlaatuisen logiikka oli, ettei kurtisaanin tunteiden tunnustuksiin voinut luottaa. Saamalla kurtisaanin alentamaan omaa asemaansa ja tekemään kehoonsa lähtemättömän jäljen asiakas varasi kurtisaanin itselleen tai 'vakuuttui'. Kunkin tekniikan kohdalla teksti listasi tapoja, jolla kurtisaani voisi pettää asiakasta tekemällä saman *shinjūn* myös toiselle asiakkaalle. Tatuointi saatettiin kirjoittaa sellaisin merkein, että ne voitiin tulkita tarkoittavan eri nimiä ja oli olemassa hollantilainen lääkintätapa, jolla sormesta leikattu osa voitiin kasvattaa takaisin.²³⁶

Asiakkaiden rooli oli toimia *shinjūjen* todistajana ja vastaanottajana: makaaberit ja itsetuhoiset teot teki kurtisaani. Teksti piti kynsien irrottamista, tatuointeja ja hiustenleikkausta helppoina ja mahdollisesti petollisina tekoina; sormen irti leikkaaminen ja lihan lävistäminen olivat tekoja, joihin vain täysin asiakkaaseensa hurmaantunut kurtisaani pystyi.²³⁷ Kuten muissakin ohjeistuksissa, sormen leikkauksessa oli oikeita ja vääriä tapoja. Anekdoottillisesti Fujimoto kertoi varoittavan historiatarinan vuodelta kan'ei 20

²³² Alkuperäiskielinen teksti, katso Fujimoto (1678) 2005, 207-223. Olen turvautunut tässä Lawrence Rogersin käännökseen (1994). *Shinjū*a käsittelevän kuudennen osaa ei pidetä Fujimoton kirjoittamana. Rogers 1994, 39.

²³³ Edon, Kioton, Osakan, Ōtsun, Naran ja Fushimin korttelit erotuksena alemmista laillisista ja laittomista kortteleista. Fujimoto (1678) 1994, 40. *Shinjū* tarkoittaa nykyisin rakastavaisten ja perheiden 'itsemurhia'. Termin merkitys muuttui muutama vuosikymmen *Shikidō Ōkagamin* julkaisun jälkeen. Rogers 1994, 39.

²³⁴ Tatuointia käytettiin rikollisten merkitsemiseen vasta vuodesta 1720 eteenpäin. Botsman 2005, 27.

²³⁵ Fujimoto 1678 (1994), 41, 43, 47, 50, 55.

²³⁶ *Ibid.*, 40, 54, 57.

²³⁷ *Ibid.*, 55.

(1643) Osakan Matachirōn talon kurtisaani Daibusta. Daibu oli päättänyt leikata sormensa irti rakkaalleen. Hän suoritti teon ikkunalautaan vasten, jolloin irronnut sormi lensi hyvän matkaa. Daibu menetti verenvuodosta tajuntansa eikä hänen avustajansa ollut vaurautunut odottamattomaan käänteeseen. Sormeja ei enää löydetty, ja kun Daibu kertoi tarinan rakastajalleen, häntä ei uskottu vaan rakastaja väitti Daibun lähettäneen sormensa toiselle miehelle. Tilanne paheni ja tapaukselle hankittiin todistaja, mutta koska todistajakin oli korttelista, häntä ei voitu uskoa. Tällöin Daibu joutui leikkaamaan nimettömän säkin irti.²³⁸

Kirjoittaja näennäisesti tuomitsi *shinjūt* nuorten tekoina, mutta otti *shinjūn* olennaiseksi osaksi eroottista tietä, kutsuen sitä sen hedelmäksi.²³⁹ *Shinjūiden* salaiset yksityiskohdat olivat osa aiemmin mainittuja salaisia opetuksia, ja todellinen keikari piti kotonaan *shinjū*-rasiaa.²⁴⁰

”Nautintokortteleissa menestyneiden miesten²⁴¹ taloissa on olemassa niin kutsuttu *shinjū*-rasia, johon hän kerää sormia, kynsiä, hiuksia ja kirjoitettuja valoja. Nämä ovat eroottisen tien ihmeellisiä aarteita ja suvun arvoesineitä, jotka kertovat omistajan taidoista kortteleissa.”²⁴²

Kurtisaanien kehot toimivat asiakkaiden egojen jatkeina ja kurtisaanien ylevyys oli rajattu tämän funktion sisälle. Historiantutkimuksissa *tayūsta* on kirjoitettu palvottuna ja vaikutusvaltaisena sosiaalisena eliittinä, mutta *Shikidō Ōkagamin* valossa myös korkealuokkaisimmat kurtisaanit suorittivat *shinjūita*.²⁴³ Täysi taloudellinen riippuvuus asiakkaista ja mahdottomuus paeta kurtisaanin roolista muulla tavoin kuin asiakkaan vaimoksi takasivat ylemmyyden olevan vain välillistä. Miesten säätyjaolle ulkopuolisten kurtisaanien hierarkisointi antoi vain asiakkaille keinon järjestää uudelleen omaa hierarkiaansa kurtisaanien ja heidän kehojensa kautta.

²³⁸ Ibid., 57-58.

²³⁹ Ibid., 60.

²⁴⁰ Ibid., 43. Myös Saikaku kertoo samanlaisesta rasiasta. Ihara (1682) 1957, 158.

²⁴¹ Fujimoto käytti tässä termiä *kōsha* 功者, jonka hän määritteli *suin* 粹 synonyymiksi. Fujimoto (1678) 2005, 15.

²⁴² Fujimoto (1678) 1994, 41, 57.

²⁴³ Ks. esim. Teruoka 1989, 9–10. Fujimoto ymmärsi myös oman ylimmän luokkansa, *keisein*, suorittavan *shinjūita*. Fujimoto (1678) 1994, 45, 54, 55, 57; Fujimoto (1678) 2005, 208.

Shinjū-rasian esittely. Hishikawa Moronobun tekemä kuvituskuva Saikakun *Ensimmäinen intohimon mies*-novellissa. Ihara 1684, 10.

4. Kaupungin loinen bordellin ruhtinaana

Vuonna 1678 julkaistuissa ohjekirjoissa *Shikidō Ōkagami* ja *Yoshiwara Koi no Michibiki* nautintokortteleiden kulttuuria artikuloitiin aktiivisesti tavalla, joka salli statuksen nostattamisen rikkaille *chōnin*-säätyläisille. Ohjeistuksissa virallisen yläluokan kulttuuri nivoutui yhteen rahvaan populaarikulttuurin kanssa: ohjeistukset omaksuivat samuraisäädyn käyttämiä käsitteitä ja tilallisia jakoja, jotka muovattiin palvelemaan varakkuusperustaista tapaa ymmärtää status. Toisin sanottuna sääty muutettiin hiljalleen luokaksi.

Kysymys ei ollut suorasta kulttuurikonfliktista, sillä statuksen uudelleenmäärittelytavat olivat epäsuoria. Ohjekirjat loivat vaihtoehtoista järjestystä käsitteellisille ja tilallisille raja-alueille, mikä mahdollisti tilapäisen paon keskusten tiukasta säätyjaosta. Ohjekirjat hyödynsivät tätä luomalla näille rajamaille käsitteellisen ympäristön, jossa status voitiin määritellä uudelleen, mutta samalla ymmärtää merkitykselliseksi legitimoimalla uusi status samankaltaisesti vanhan kanssa.

Ohjeistusten keskeinen legitimointikeino oli historiallisuus, jonka avulla nautintokortteleiden aktiviteeteista pyrittiin tekemään osa useiden perinteiden jatkumoa neokungfutse-laisuudesta kaunokirjallisuuteen. Nautintokortteleissa syntyi keikari, sivistynyt herrasmies, joka oli perehtynyt eroottiseen tiehen – eli tunki nautintokortteleiden salaisuudet, tavat, historian ja kurtisaanit. Keikarin tuli osoittaa sivistyneisyytensä ja hallita viittaukset keskeisiin runouden, filosofian ja kirjallisuuden klassikoihin. Tämä herrasmies osallistui peliin, jossa hän kilpaili muiden miesten kanssa sosiaalisesta arvostuksesta ja kurtisaanien kehoista.

Edo-kauden estetiikan historiaa tutkinut Nakano on todennut, että *chōnin*-kulttuuri pyrki imitoimaan yläluokan kulttuuria, muttei koskaan tullut yläluokan kulttuuriksi itsessään. Edo-kauden nautintokortteleissa *daimyōt* imitoivat aatelia, sittemmin varakkaat kauppi-
aat *daimyōta* ja lopulta 1800-luvun alussa rahvas valtasi nautintokorttelit kuluttaen ylä-
luokkaisen kulttuurin loppuunsa. Seigle esitti monimuotoisemman tulkinnan: 1700-luvun

alussa samurait imitoivat aiempaa kauppiassäädyn yläluokan kulttuuria.²⁴⁴ Tässä tutkielmassa perustelemieni tulkintojen mukaisesti imitointi oli osin totta. Nautintokortteleihin syntynyt kulttuuri ei sopeutunut mihinkään yhteen aikalaiskategoriaan vaan oli, Wernerin ja Zimmermannin mallia lainaten, rajoja ylittäneiden vaikutteiden risteyskohta. Kun *chōnin*-säädyn varakas eliitti otti nautintokortteleiden yläluokkaista kulttuuria haltuunsa, se ei luonut erillistä kulttuuria, joka olisi kilpaillut *vis-à-vis* samuraikulttuurin kanssa. Ohjekirjat muokkasivat yläluokkaisuuden käsitteen merkitystä nautintokortteleissa siten, että siihen voitiin ymmärtää sekä samurai että *chōnin* ja samalla niin, että varakas *chōnin* olisi voinut olla myös ylempi kuin samuraisäätyinen.

Kuinka eliittiä nautintokortteleiden eliitti oli 1600-luvun lopulla? Samat tilalliset rajaukset, jotka auttoivat luomaan vapaampaa eliittistatusta nautintokortteleihin, väistämättä myös rajoittivat sitä. Nautintokortteleiden eliittikulttuurissa tuskin oli kysymys eliitin muodostamisesta sinänsä vaan eliittiaseman näyttämisestä. Varallisuuden hankinta tapahtui julkisessa ja virallisessa maailmassa, jolloin nautintokortteleiden elitismi tulee ja tuli ymmärtää virallisen maailman statusten jatkeena. Kortteleiden sisäiset hierarkiat haastoiivat virallisia hierarkioita, mutta ne myös täydensivät niitä. Voimme olettaa säätyrajojen häilymisestä seuranneen, että köyhtyvä samuraisääty pystyi olemaan paremmin tekemisissä rahoittajiensa kanssa ja *chōnin*-säädyn yläluokka vuorostaan vaikuttamaan samuraisäätyisiin eli saamaan poliittista valtaa. Seigle onkin huomauttanut rikkaiden *chōnin*-säätyisten naiseen enenevässä määrin samuraisäätyyn shōgun Yoshimunen hallintakaudesta (1716–1745) alkaen.²⁴⁵ Toisaalta shogunaatin vastatoimet säätyrajojen häilymistä vastaan 1700-luvun alussa kertoivat, että säätyrajojen heikkeneminen koettiin todelliseksi uhaksi. Kysymys oli eräänlaisista ad hoc -lisäyksistä puutteelliseen statuksenymmärtämislogiikkaan.

Nautintokortteleiden taloudellinen eliitti oli kulttuurista eliittiä, ja sellaisena tämän eliitin poliittinen vaikutusvalta oli luonteeltaan vajavaista. On syytä kysyä, onko poliittinen valta oleellinen kriteeri eliitille. Kuten varakkaan *chōnin*-eliitin noususta edo-kauden aikana voidaan ymmärtää, samuraisäädyn politiikat hyödyttivät varakkaita *chōnin*-säätyisiä

²⁴⁴ Nakano 1989, 125–126; Seigle 1993, 94.

²⁴⁵ Seigle 1993, 95–96.

jopa enemmän kuin samuraita. Poliittiseksi eliitiksi nousu ei ollut välttämättä edes haluttavaa tai tarpeellista nautintokortteleissa kulttuurista arvostusta nauttineille. Laajemmassa perspektiivissä tätä tulkintaa tukee se, että shogunaatin kaatuminen ja meiji-restauraatio lähtivät liikkeelle alemmasta samuraista.

Ajallisesti laajarajaiset katsaukset nautintokortteleiden ja edo-kauden yhteiskunnan historiaan ovat jo pitkään hyväksyneet, että edo-kauden aikana *chōnin*-väestön taloudellinen valta kasvoi ja samuraisäädyn väheni. Paul Varley on ajoittanut *chōnin*-säädyn rikastumisen aiheuttaman kaupunkikulttuurin kukoistuksen genroku-kauteen (1675–1725). Teruokan kirjoitus totesi rikkaan kauppiasluokan ottaneen *daimyōiden* aseman nautintokortteleiden eliittinä asteittain 1650- ja 1660-luvuista alkaen ja ajoitti *chōnin*-säädyn nopean rikastumisen kauden vuosiin 1660–1700. Seigle sijoitti talouden kasvusta seuranneen Yoshiwaran kukoistuksen alun 1670-luvulle. Hänen mukaansa Yoshiwaran asiakkaat olivat 1660- ja 1670-luvuilla vielä pääasiassa samuraita ja *daimyōt* Yoshiwaran eliittiä.²⁴⁶ Hitaiden, monisäikeisten ja suurten muutoksien kohdalla ajallisten rajojen vetäminen on vaikeaa. Tutkimukseni valossa jo aivan genroku-kauden alussa nautintokortteleista tehtiin *chōnin*-säädyn reviiriä. *Michibiki* vetosi lukijoidensa kanssa jaettuun ymmärrykseen ja *Shikidō Ōkagamin* kokoaminen kesti vuosia, joten niihin heijastuva taloudelliskulttuuristen valtarakenteiden muutos oli alkanut jo selvästi aikaisemmin.

Porvariston nousu, nykyisen talousjärjestelmän synty ja lukutaidon yleistyminen ovat piirteitä, jotka tyypillisesti yhdistetään moderniuuteen. Japanin historiankirjoitusta riivaa edelleen narratiivi, jossa edo- ja meiji-kausien vaihteessa Japani kohtaa lännen ja modernisoituu eli länsimaistuu sen seurauksena ripeästi. Esimerkiksi 7. luokan yläasteen oppikirja Forum 7 kutsuu tätä muutosta ”Japanin tuhkimotarinaksi”²⁴⁷. 1600-luvun lopun nautintokortteleiden ohjeistukset olettivat lukeneisuutta lukijakunnaltaan, mutta samanaikaisesti olivat suunnattu suuremmalle kaupunkilaisyleisölle ja antoivat ymmärtää oman eliittinsä olleen nimenomaan rahataloudellinen eliitti. Tämä vuorostaan tarkoittaa, että 1600-luvun lopun Japanin suurten kaupunkien kulttuurissa oli jo moderneita piirteitä. Japanin nopealle modernisoitumiselle 1800-luvulla oli pitkä historiallinen kehitys takanaan, eikä Japanin modernisoituminen johtunut yksiselitteisesti kohtaamisesta lännen kanssa.

²⁴⁶ Varley 2000, 179, 181; Teruoka 1989, 16, 19; Seigle 1993, 58, 68.

²⁴⁷ Rakkolainen 2012, 83.

Tutkielmassani esille tulleet tulkintani ovat pitkälti yhdenmukaisia aiemman 1700- ja 1800-lukuihin keskittyneen nautintokortteleiden ja kaupunkihistorian tutkimuksen kanssa. 2000-luvulla on tullut esille paljon uusia tutkimuksia ja käännöksiä, jotka ovat yksityiskohtaisemmin ja rajatummin perehtyneet edo-kauden kulttuuriin, kuten jo tässä tutkimuksessa mainittujen lisäksi esimerkiksi *Lust, Commerce and Corruption: An Account of What I Have Seen and Heard* (2014) ja *Bonds of Civility: Aesthetic Networks and the Political Origins of Japanese Culture* (2005) joitakin mainitakseni. Koen osallistuvani samaan uuteen tutkimusaaltoon ja kantaneeni oman korteni kekoon genroku-kauden alun nautintokortteleiden osalta.

Itä-Aasian historiankirjoituksessa itseäni on aina häirinnyt tietty leväperäisyys, mikä on täysin ymmärrettävästi ajallisesti laajojen katsausten heikkous. Ei-länsimaalaisten maiden historiankirjoitusten kohdalla koen myös vaikeaksi sen, että niihin on vaikea yhdistää samanlaisia mielikuvia ja taustatietoa, jotka tukevat länsimaiden historian tutkimusta. Tällöin laajoista katsauksista saatava tieto jää ontoksi ja toivon, että tutkimuksellani olen rikastuttanut ymmärrystä siitä, mitä esimerkiksi 'porvariston nousun heijastuminen nautintokortteleihin' saattoi tarkoittaa.

Edo-kausi oli pitkä ja Japani jo silloin suuri ja väkirikas, joten edo-kauden historiantutkimuksella on paljon työsarkaa ja erityisesti käännöstyötä. Ottaen huomioon edo-kauden rikkaan painantakulttuurin, koko yli 200 vuotta kestäneen edo-kauden käsittely yhtenä kokonaisuutena on mieletöntä. Yksityiskohtaisemmat tutkimukset Japanin nautintokortteleista uupuvat vielä esimerkiksi 1600-luvun alun osalta: nautintokortteleiden perustamista ei ole vielä tutkittu huolella englanniksi saattikka suomeksi.

Suurin yksittäinen este tutkimuksille ja syy historian länsikeskeisyydelle länsimaissa on kieli. Englanniksi varhaismodernin Japanin alkuperäislähteitä on saatavilla jonkin verran ja suomeksi vain vähän. Tähän puutteeseen voi vastata vain tekemällä raakaa käännöstyötä ja esimerkiksi *Shikidō Ōkagami* runsaine viittauksineen aikalaiskirjallisuuteen ja -kulttuuriin olisi hyvä kohde käännös- ja tutkimushankkeelle.

Lähdeluettelo

Alkuperäislähteet

Fujimoto (Hatakeyama), Kizan 藤本箕山: Shikidō Ōkagami 色道大鏡 (1678). Translitteroitu näköispainos. *Shinpan Shikidō Ōkagami* 新版色道大鏡. Shinpan Shikidō Ōkagami Kankōkai 新版色道大鏡刊行会 (Eroottisen tien suurpeilin uuden painoksen editointitoimikunta). Yagi Shoten 八木書店. 2006.

Fujimoto (Hatakeyama), Kizan 藤本箕山: Shikidō Ōkagami: Shinjū 色道大鏡：心中. An English translation by Lawrence Rogers: She loves me, she loves me not. Shinjū and Shikidō Ōkagami. *Monumenta Nipponica*, Vol. 49, No. 1 Spring. Pages 31–60. Sophia University, 1994.

Hishikawa, Moronobu 菱川師宣. *Yoshiwara Koi no Michibiki* 吉原恋の道引. Jihontonya 本問室. Edo 1678.

<http://dl.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/2542793>

DOI: 10.11501/2542793

National Diet Library Digital Collections.

Hishikawa, Moronobu. *Yoshiwara Koi no Michibiki* 吉原恋の道引. Jihontonya 本問室. Edo 1678. Original text transliterated and accompanied by an English and modern Japanese translations by Helen Nagata: *Reading a Pictorial Narrative: A Study of Illustrations Attributed to Hishikawa Moronobu in Yoshiwara Koi no Michibiki (A guide to love in Yoshiwara 1678)*. Pages 164–227. Ph. D. Thesis, Stanford University 2000. Bell & Howell Information and Learning. Ann Arbor 2000.

Kyōuzu 京図(Kioton kartta). Hayashi-shi Yoshinaga 林氏吉永. 1696.

<http://dl.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/2542531>

DOI: 10.11501/2542531

National Diet Library Digital Collections.

Ōsaka Ōuezu 大坂大繪圖(Osakan suurtartta). Hayashi-shi Yoshinaga 林氏吉永. 1696.

<http://dl.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/2542266>

DOI: 10.11501/2542266

National Diet Library Digital Collections.

Shinpan heianjō tōzai nanboku machi narabini 新板平安城東西南北町并洛外之図
rakugai no zu (Kioton kartta). Kustantaja ja tekijä eivät ole tiedossa. 1658.
http://www.wul.waseda.ac.jp/kotenseki/html/ru11/ru11_00629/index.html.
Waseda University Library, Kotenseki Goso Database.

Zōho Edo Ōezu, eoiri 増補江戸大絵図 絵入 (Taitettava Edon kartta). Hyōshiya-shi
Ryōhyōei 表紙屋市良兵衛 (Hyōshiya-kaupungin palatsikaarti). Edo 1682.
<http://dl.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/1286182>

DOI: 10.11501/1286182
National Diet Library Digital Collections.

Weori Edo Ōezu 江戸大繪圖 (Edon suurkartta), Hyōshiya-shi Tohyōe 表紙屋市
郎兵衛, Edo 1687.
<http://dl.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/2542450>

DOI: 10.11501/2542450
National Diet Library Digital Collections.

Yoshiwara Saikenzu 芳原細見圖. Suharaya-shi Hyōei, Honya Sanronhyōei すはらや市
兵衛 本や三郎兵衛. Edo, 1658.
<http://dl.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/2542557>

DOI: 10.11501/2542557
National Diet Library Digital Collections.

Aikalaislähteet

Hishikawa, Moronobu: *Edo meisho fūzoku zu byobu* 江戸名所風俗図屏風 (Genre
Scenes at Famous Places in Edo: Asakusa and Yoshiwara). 1684-1702. Kuusipaneeli-
nen taitettava seinä. Kuvaparin yksi osa. Muste, väri ja kultapöly. 153.9 x 359.2. The
Museum of Fine Arts Boston Digital Collection. Noudettu 15.2.2018.
[http://www.mfa.org/collections/object/genre-scenes-at-famous-places-in-edo-asakusa-
and-yoshiwara-24256](http://www.mfa.org/collections/object/genre-scenes-at-famous-places-in-edo-asakusa-and-yoshiwara-24256)

Ihara, Saikaku 井原西鶴: *Kōshoku Ichidai Otoko* 好色一代男 (1682). Näköispainos.
Toimittanut Isoji Asō 麻生 磯次、Gen Itasaka 板坂 元 ja Tsutsumi Seiji 堤 精
二. Iwanami Shoten 岩波書店, Tokio, 1957.

Ihara, Saikaku 井原西鶴: *Kōshoku Ichidai Otoko* 好色一代男. 6. käärö 卷六. Kuvitus: Hishikawa Moronobu 菱川師宣. Kawasakishichiryōhyōe 川崎七郎兵衛, Edo 1684.
<http://dl.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/1288219>

DOI: 10.11501/1288219
National Diet Library Digital Collections.

Ihara, Saikaku: *Kirsikkatyttö*. Alkuteos: *Kōshoku Ichidai Onna* 好色一代女 (1687). Suomentanut Martti Turunen. Otava. 1978.

Nihonzu 日本図. Kustantaja, tekijä ja vuosi eivät ole tiedossa.
<http://dl.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/2541889>

DOI: 10.11501/2541889
National Diet Library Digital Collections.

Yamaga, Sokō: Haisho Zampitsu 配所残筆 (s.a.). An English Translation with commentary by Shuzo Uenaka: *Last Testament in Exile. Yamaga Soko's Haisho Zampitsu. Monumenta Nipponica*, Vol. 32, No. 2 Summer, pages 125-152. Sophia University, 1977.

Yamaga, Sokō: Essential Teachings of the Sages. Original text: Seikyō Yōroku 聖教要録 (1665). An English translation with commentary by John A. Tucker. *Sources of Japanese Tradition. Second Edition. Volume Two: 1600 to 2000, abridged. Part One: 1600 to 1868*. Pages 167-173. Compiled by Wm. Theodore de Bary, Carol Gluck, and Arthur E. Tiedemann. Columbia University Press. New York 2006.

Yamaga, Sokō: The Way of the Samurai. Original text: Shidō 士道 (s.a.). An English translation with commentary by John A. Tucker. *Sources of Japanese Tradition. Second Edition. Volume Two: 1600 to 2000, abridged. Part One: 1600 to 1868*. Pages 165-167. Toim. Wm. Theodore de Bary, Carol Gluck, and Arthur E. Tiedemann. Columbia University Press. New York 2006.

Tutkimuskirjallisuus

Asano, Shūgō: Shunga and the Rise of Print Culture. *Shunga: sex and pleasure in Japanese art*. Edited by Timothy Clark, C. Andrew Gerstle, Aki Ishigami, Akiko Yano. British Museum Press, London 2013.

Bodart-Bayley, Beatrice M.: Urbanisation and the Nature of the Tokugawa Hegemony. *Japanese Capitals in Historical Perspective: Place, Power and Memory in Kyoto, Edo and Tokyo*. Pages 100–129. Edited by Nicolas Fiévé & Paul Waley. RoutledgeCurzon, Lontoo 2003.

Bolt, Jutta & Luiten, Jan: *The Maddison Project: The First Update of the Maddison Project, Estimating Growth Before 1820*. Maddison Project Working Paper wp-4, January 2013.

Boot, W. J.: Spirits, Gods, and Heaven in Confucian Thought. *Dao Companion to Japanese Confucian Philosophy*. Edited by Chun-Chieh Huang & John Allen Tucker. Pages 69–108. Springer, London 2014.

Botsman, Daniel: *Punishment and Power in the Making of Modern Japan*. Princeton University Press. 2005.

Botsman, Daniel: Recovering Japan's Urban Past: Yoshida Nobuyuki, Tsukada Takashi, and the Cities of Tokugawa Period. *City, Culture and Society* 3. Pages 9–14. Elsevier 2012.

Brecher, Puck W.: Down and Out in Negishi: Reclusion and Struggle in Edo Suburb. *The Journal of Japanese Studies*, Volume 35, Nro 1. Winter. Pages 1–35. Society for Japanese Studies, Washington 2009.

Burke, Peter: *Eyewitnessing: The Uses of Images as Historical Evidence*. Reaktion Books, London 2011.

Cornilliat, François: How to Pronounce a Pictograph? On Visible Writing in Comics. *Visible Writings: Cultures, Forms, Readings*. Edited by Dalbello Marija & Mary Shaw. Rutgers University Press 2011.

Crawcour, E. S.: Changes in Japanese Commerce in the Tokugawa Period. *The Journal of Asian Studies*, Vol. 22, No. 4, August. Pages 387–400. Association for Asian Studies 1963.

George A. DeVos and Hiroshi Wagatsuma: Arakawa Ward: Urban Growth and Modernization. *Rice University Studies* 66.1. Rice Institute Pamphlet. 1980.

18th Century Japan: Culture and Society. Edited by C. Andrew Gerstle. Allen and Unwin, Sydney 1989.

Elman, Benjamin A.: Sinophiles and Sinophobes in Tokugawa Japan: Politics, Classicism, and Medicine During the Eighteenth Century. *East Asian Science, Technology and Society: An International Journal*, Vol. 2, Number 1. Pages 93–121. Duke University Press 2008.

Fiévé, Nicolas: Social Discrimination and Architectural Freedom in the Pleasure District of Kyoto in Early Modern Japan. *Japanese Capitals in Historical Perspective: Place, Power and Memory in Kyoto, Edo and Tokyo*. Edited by Nicolas Fiévé & Paul Waley. Pages 67–100. RoutledgeCurzon. London 2003.

Wolfgang Hadamitzky & Mark Spahn: *Romanization systems*. Published October 2005. https://www.hadamitzky.de/english/lp_romanization_sys.htm. Noudettu 7.11.2018.

Haft, Alfred: Affirming the Life Erotic: Yoshida Hanbei's Kōshoku Kinmō Zui (1686). *Japan Review, Special Issue: Shunga*. Pages 99–116. International Research Center for Japanese Studies, Kyoto 2013.

Hirano, Katsuya: *The Politics of Dialogic Imagination: Power and Popular Culture in Early Modern Japan*. The University of Chicago Press, Chicago 2013.

Hoffmann, Yoel: *Japanese Death Poems: Written by Zen Monks on the Verge of Death*. Tuttle Publishing. Singapore 1986.

Howell, David L.: Territoriality and Collective Identity in Tokugawa Japan. *Daedalus*. Vol. 127, No. 3, Early Modernities, Summer. Pages 105–132. The MIT Press, Cambridge 1998.

Howell, David L.: *Geographies of Identity in Nineteenth Century Japan*. University of California Press, Berkeley 2005.

Howland, Douglas R.: Samurai Status, Class, and Bureaucracy: A Historiographical Essay. *The Journal of Asian Studies*, Vol. 60, No. 2, May. Pages 353–380. Association for Asian Studies 2001.

Dao Companion to Japanese Confucian Philosophy. Toim. Chun-Chieh Huang & John Allen Tucker. Springer, London 2014.

Hunt, Lynn: *Invention of Pornography*. Zone Books, New York 1993.

Jokan-ji tempelin kotisivut.

www.jyokanji.com Haettu 15.5.2019

Kameda-Madar, Kazuko: Copying and Theory in Edo-Period Japan (1615–1868). *Art History*. No. 4, September. Pages 708–727. Association of Art Historians, 2014.

Kameda-Madar, Kazuko: *Shokunin Zukushi-e, "Pictures of People of Various Occupations in Their Workshops" in Early Modern Japan*. Hawaii Pacific University. Honolulu 2015.

www.academia.edu Haettu 13.4.2019.

Kameya, Patti: When Eccentricity is a Virtue: Virtuous Deeds in Kinsei Kijinden (Eccentrics of Our times 1790). *Early Modern Japan: An Interdisciplinary Journal*, Vol. 17. Pages 7-21. The Ohio State University, 2009.

Sanna Karkulehto, Tuija Saesma, Hannele Harjunen & Johanna Kantola: Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste. *Naistutkimus*, n:o 25, 4/2012. Sivut 17–28. Suomen naistutkimuksen seura, Helsinki 2012.

Langrill, Ryan: The evolution of merchant moral thought in Tokugawa Japan. *The Journal of Philosophical Economics*, Vol 2, Spring. Pages 109–122. Rosetti International Publishing House, Bucharest 2012.

Leupp, Gary P.: *Servants, Shophands, and Laborers in the Cities of Tokugawa Japan*. Princeton University Press, Princeton NJ 1992.

Leskelä-Kärki, Maarit: *Kirjoittaen maailmassa: Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä*. SKS, Tampere 2006.

Lidin, Olof G.: Ogyū Sorai: Confucian Conservative Reformer: From Journey to Kai to Discourse on Government. *Dao Companion to Japanese Confucian Philosophy*. Edited by Chun-Chieh Huang & John Allen Tucker. Pages 165–182. Springer, London 2014.

Lindsey, William R.: *Fertility and Pleasure: Ritual and Sexual Values in Tokugawa Japan*. University of Hawai'i Press, Honolulu 2007.

Marceau, E. Lawrence. Cultural Developments in Tokugawa Japan. *A Companion to Japanese History*. Pages 117–136. Blackwell Companions to World History. Edited by William M. Tsutsui. Blackwell Publishing, Oxford 2007.

The Marteau Webspaces: A Platform of Research in Economic History. Japan:Money. 5th April 2008 version. Webmaster Olaf Simons. Webpage. Retrieved 12.4.2019.
<http://pierre-marteau.com/wiki/index.php?title=Japan:Money>

Matsuba, Ryoko: Shunga and the Floating World. *Shunga: Sex and Pleasure in Japanese Art*. Edited by Timothy Clark, C. Andrew Gerstle, Aki Ishigami, Akiko Yano. British Museum Press, Lontoo 2013.

Miller, Alan L.: Ritsuryō Japan: The State as Liturgical Community. *History of Religions*, Vol. 11, No. 1 August. Pages 98-124. The University of Chicago Press, Chicago 1971.

Moretti, Laura: The Japanese Early-Modern Publishing Market Unveiled: A Survey of Edo-Period Booksellers' Catalogues. *East Asian Publishing and Society*, Vol. 2. Pages 199–308. Brill, Leiden, 2012.

Mostow, Joshua S.: Gender of Wakashū and the Grammar of Desire. *Gender and Power in the Japanese Visual Field*. Edited by Joshua S. Mostow, Norman Bryson and Mari-beth Graybill. University of Hawai'i Press, Honolulu 2003.

Nagata, Helen: *Reading a Pictorial Narrative: A Study of Illustrations Attributed to Hishikawa Moronobu in Yoshiwara Koi no Michibiki (A guide to love in Yoshiwara 1678)*. Ph. D. Thesis, Stanford University 2000. Bell & Howell Information and Learning, Ann Arbor 2000.

Nakano, Mitsutoshi: The Role of Traditional Aesthetics. *18th Century Japan: Culture and Society*. Edited by C. Andrew Gerstle. Allen & Unwin, Sydney 1989.

Neary, Ian: Class and Social Stratification. *A Companion to Japanese History*. Pages 389–406. Blackwell Companions to World History. Edited by William M. Tsutsui. Blackwell Publishing, Oxford 2007.

Nenzi, Laura: *Excursions in Identity: Travel and the Intersection of Place, Gender, and Status in Edo Japan*. University of Hawaii Press, Honolulu 2008.

Nishiyama, Matsunosuke: *Edo Culture: Daily Life and Diversions in Urban Japan 1600-1868*. Translated by Gerald Groemer. University of Hawaii press, Honolulu 1997.

Asko Nivala ja Heli Rantala: Käsitehistoria kulttuurihistoriallisena tutkimusmenetelmänä. *Tulkinnan Polkuja: Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Sivut 222–224. Cultural History - Kulttuurihistoria 10. Turun Yliopisto, Turku 2013.

Norberg, Kathryn: *The Libertine Whore: Prostitution in French Pornography from Margot to Juliette. Invention of Pornography*. Zone Books, New York 1993.

Nosco, Peter: Intellectual Change in Tokugawa Japan. *A Companion to Japanese History*. Pages 101–116. Blackwell Companions to World History. Edited by William M. Tsutsui. Blackwell Publishing, Oxford 2007.

Nosco, Peter: Kokugaku Critiques of Confucianism and Chinese Culture. *Dao Companion to Japanese Confucian Philosophy*. Edited by Chun-Chieh Huang & John Allen Tucker. Pages 233–256. Springer. London, 2014.

Pernau, Magrit: Male Anger and Female Malice: Emotions in Indo-Muslim Advice Literature. *History Compass*, 10/2. Pages 119–128. Wiley-Blackwell, 2012.

Pernau, Magrit: Space and Emotion: Building to Feel. *History Compass*, 12/7. Pages 541–549. Wiley-Blackwell, 2014.

Pitelka, Morgan: The Early Modern Warrior: Three Explorations of Samurai Life. *Early Modern Japan: An Interdisciplinary Journal*, Vol 16. Pages 33–42. The Ohio State University, 2008.

Preston, Jennifer: Shunga and Censorship in the Edo period (1600–1868). *Shunga: sex and pleasure in Japanese art*. Edited by Timothy Clark, C. Andrew Gerstle, Aki Ishigami, Akiko Yano. British Museum Press, London 2013.

Forum 7 Historia. Toim. Mari Rakkolainen. Otava, Keuruu 2012.

Regine, Mathias: Japan in the Seventeenth Century: Labour Relations and Work Ethics. *International Review of Social History, Special Issue 19, The Joy and Pain of Work: Global Attitudes and Valuations, 1500-1650*. Pages 217–243. International Institute of Social History, Amsterdam 2011.

Roberts, Luke: Name and Honor: A Merchant's Seventeenth Century Memoir. *Recreating Japanese Men*. Edited by Sabine Frühstück & Anne Walthall. University of California Press, Berkeley 2011.

Rogers, Lawrence: She loves me, she loves me not. Shinjū and Shikidō Ōkagami. *Monumenta Nipponica*, Vol. 49, No. 1, Spring. Pages 31–60. Sophia University, Tokyo 1994.

Rubinger, Richard: *Popular Literacy in Early Modern Japan*. University of Hawai'i Press, Honolulu 2007.

Saarelainen, Juhana: Konteksti ja kontekstualisoiminen. *Tulkinnan Polkuja: Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*, Cultural History - Kulttuurihistoria 10. Sivut 244–270. Turun Yliopisto, Turku 2013.

Schalow, Paul Gordon: *The Great Mirror of Male Love*. Stanford University Press, Stanford 1990.

Seigle, Segawa Cecilia: *Yoshiwara: the glittering world of Japanese courtesan*. University of Hawaii Press, Honolulu 1993.

Sheldon, Charles David: *The Rise of the Merchant Class in Tokugawa Japan, 1600-1868: An Introductory Survey*. J.J. Augustin, New York 1958.

Shirane, Haruo ja Lawrence, E. Marceau: Early Modern Literature. *Early Modern Japan: An Interdisciplinary Journal*, Vol 10, No. 2, Fall. Pages 22-43. 2002.

Early Modern Japanese Literature: An Anthology 1600–1900, (Abridged Edition). Edited by Haruo Shirane. Columbia University Press, New York 2008.

Stanley, Amy: *Selling Women: Prostitution, Markets and the Household in Early Modern Japan*. University of California Press, Berkeley 2012.

Takakuwa, Yoko: Performing Marginality: The Place of the Player and of "Woman" in Early Modern Japanese Culture. *New Literary History*, Vol. 27, No. 2 Spring. Pages 213–225. The Johns Hopkins University Press, 1996.

Teruoka, Yasutaka: The Pleasure Quarters and Tokugawa Culture. *18th Century Japan: Culture and Society*. Edited by C. Andrew Gerstle. Allen & Unwin, Sydney 1989.

Tucker, John Allen: Beixi's 'Ziyi' and Ancient Learning Philosophical Lexicography. *Journal of the Royal Asiatic Society*, Third Series, Vol. 4, No. 1. Pges 67–82. Cambridge University Press, Cambridge 1994.

Tucker, John A.: The Meanings of Words and Confucian Political Philosophy: A Study of Matsunaga Sekigo's Ethics. *Dao Companion to Japanese Confucian Philosophy*. Edited by Chun-Chieh Huang & John Allen Tucker. Pages 31–68. Springer, London, 2014.

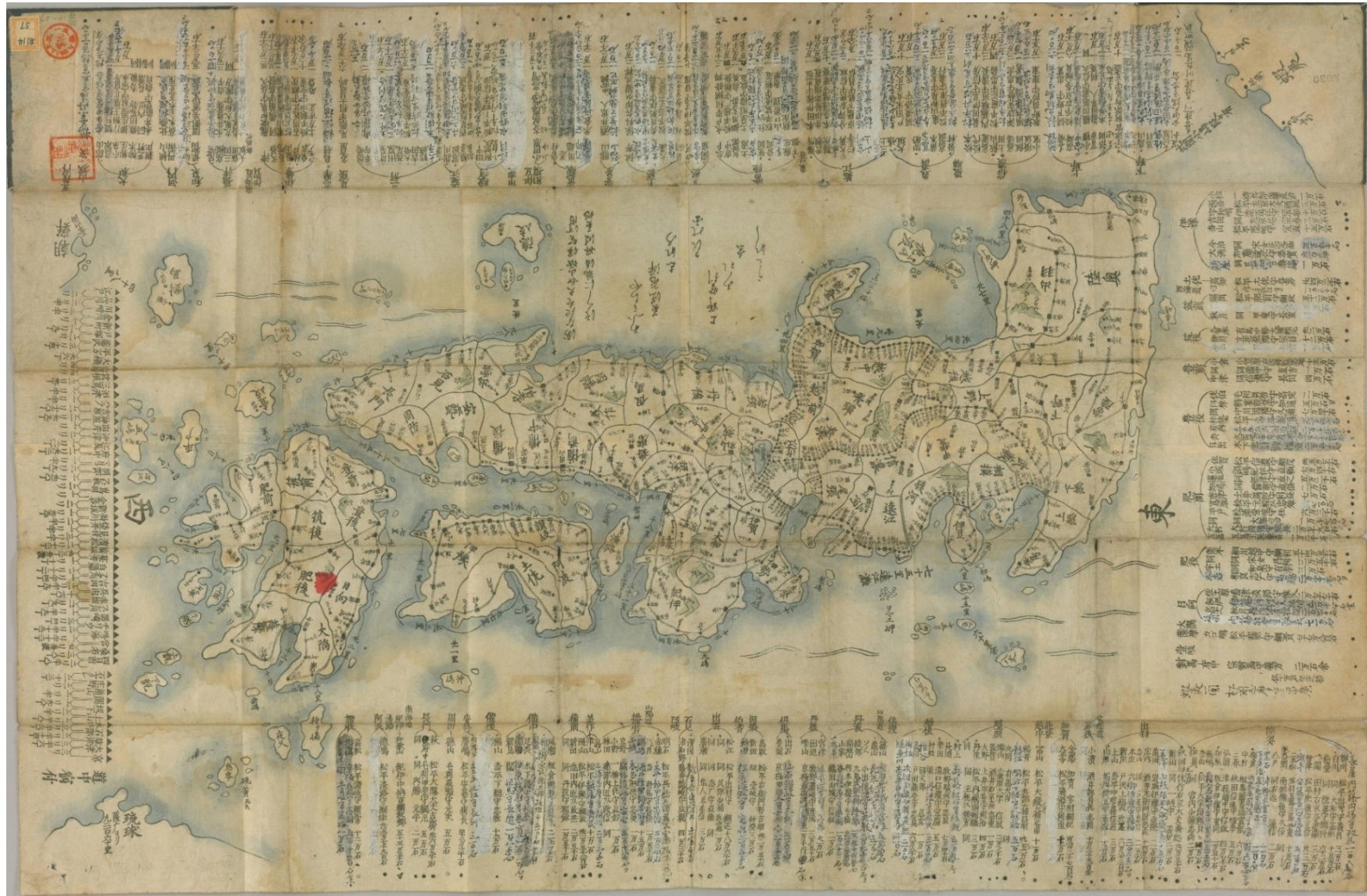
Janne Tunturi, Taina Syrjämaa, Saara Penttinen ja Jan Helenius. Modernin Kynnyksellä: Turku kansainvälisissä talouden ja kulttuurin verkostoissa 1800-luvulla. Turun Kaupunki, Kaupunkitutkimusohjelma. *Tutkimuskatsauksia* 1/2007. Noudettu 16.3.2018 https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//tutkimuskatsauksia_1-2017.pdf

Uenaka, Shuzo: Last Testament in Exile. Yamaga Soko's Haisho Zampitsu. *Monumenta Nipponica*, Vol. 32, No. 2 Summer. Pages 125–152. Sophia University, Chiyoda 1977.

Yonemoto, Marcia: *Mapping Early Modern Japan: Space, Place, and Culture in the Tokugawa Period 1603–1868*. University of California Press, Berkeley 2003.

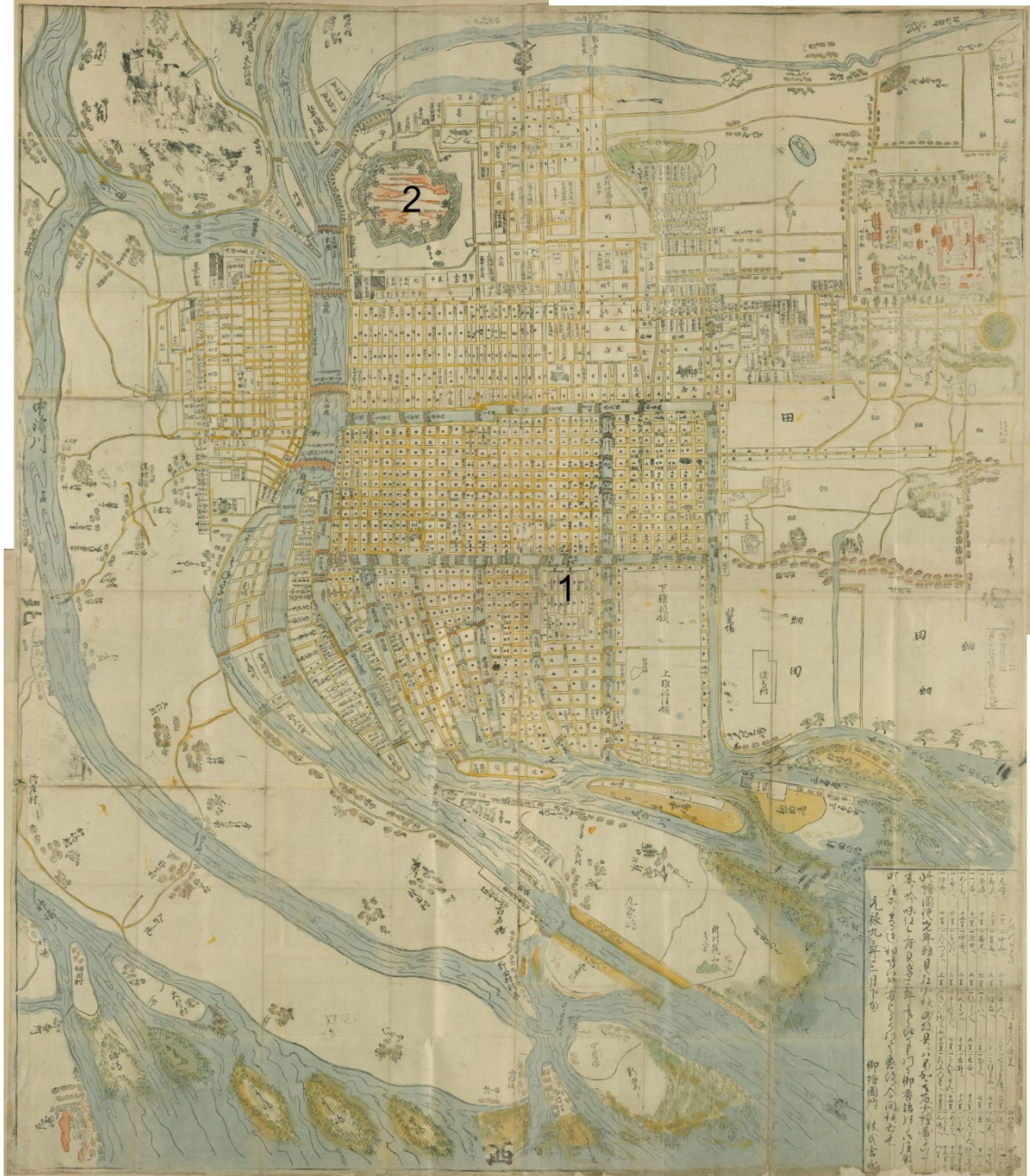
Varley, Paul: *Japanese Culture 4th edition*. University of Hawai'i Press, Honolulu 2000.

Michael Werner & Bénédicte Zimmermann: Beyond Comparison: Histoire Croisée and the Challenge of Reflexivity. *History and Theory*, Vol. 45, No. 1 February. Pages 30–50. Wiley-Blackwell, 2006.

Nimetön Japanin kartta genroku-kaudelta (1688–1704). *Nihonzu*. Ei julkaisuvuotta. National Diet Library Digital Collections.

LIITE 2

1. Osakan linna

2. Shinmachi

Yhdistetty Osakan kartta. Kartassa itä on ylhäällä. *Ōsaka Ōezu*, 1696. National Diet Library Digital Collections.

1. Shinmachi

Osakan suurkannta, Shinmachin ympäristö. Ōsaka Ōezu, 1696. National Diet Library Digital Collections.

1. Yoshiwara

2. Edon Linna

Taitettava Edon kartta. Kartassa länsi on ylhäällä. *Zōho Edo Ōezu, eoiri*. 1682. National Diet Library Digital Collections.

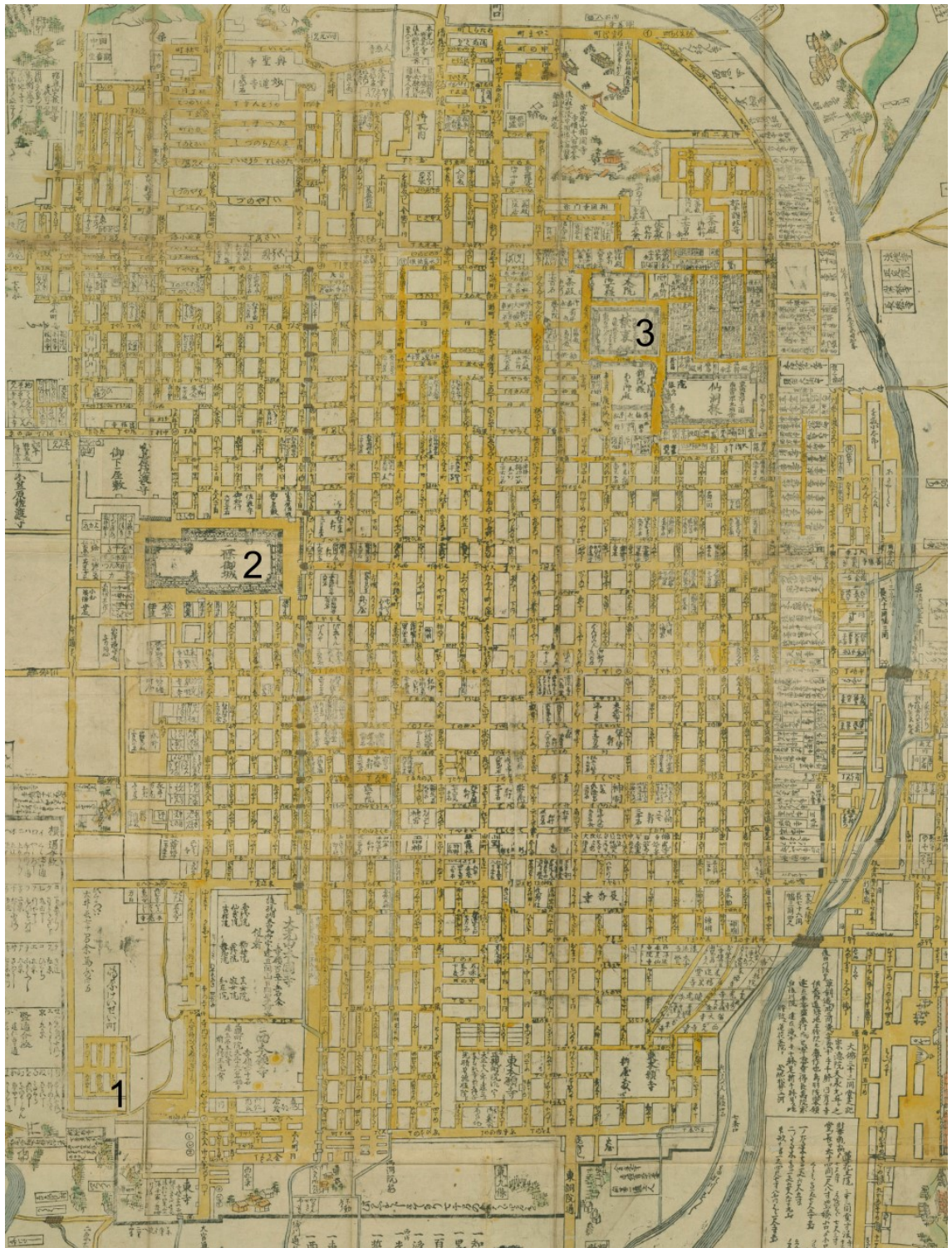
LIITE 5

1. Yoshiwara
2. Edon linna
3. Ryōgoku-silta
4. Asakusa-silta
5. Asakusan tempelialue (Sennō-ji)
6. Yoshiwaraa ympäröivä seutu oli merkitty riisipelloiksi 田.

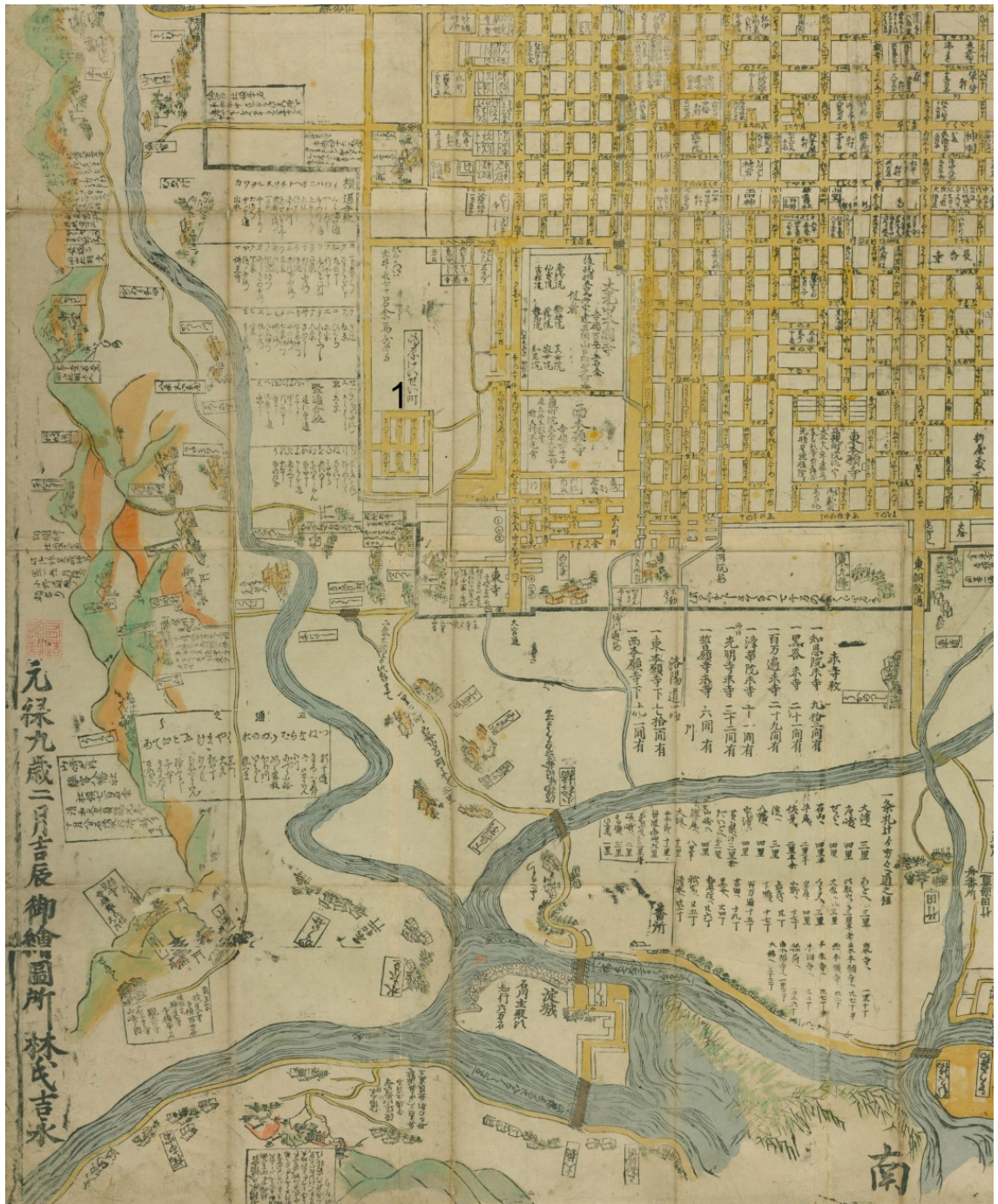
Edon kartta sivu 4, kaakko. *Eori Edo Ōezu*, 1687. National Diet Library Digital Collections.

LIITE 6

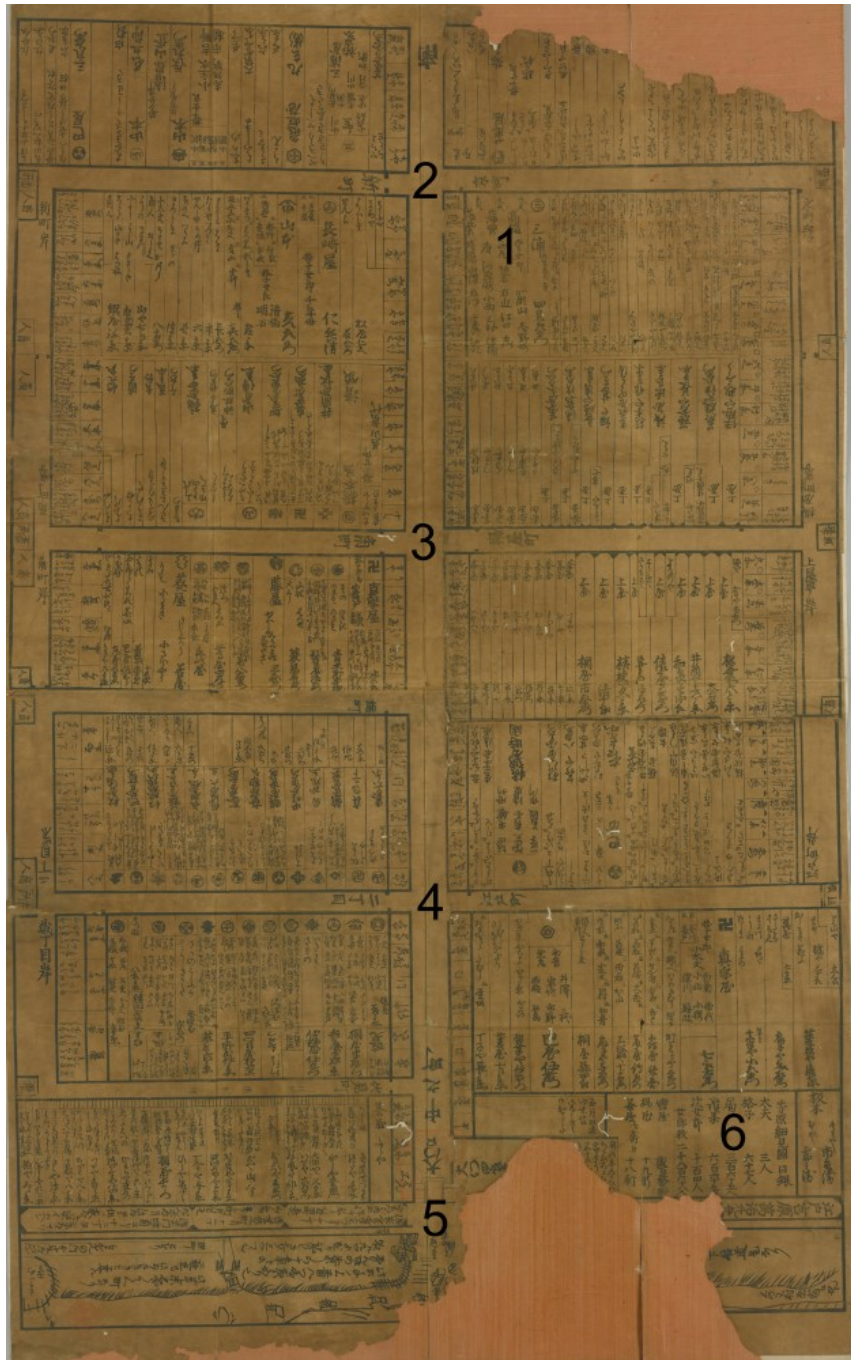
1. Shimabara
2. Nijōn linna
3. Keisarillinen palatsi

Yhdistetty Kioton kartta. *Kyōzu*, 1696. National Diet Library Digital Collections.

1. Shimabara

Kiotoon kartta, Shimabaran ympäristö. *Kyōzu*, sivu 4 lounas, 1696. National Diet Library Digital Collections.

1. Tayūden asumukset.
2. Pääkatu, numeron vasemmalla puolella Osakan korttelin mukaan nimetty Shinmachinkatu ja oikealla Kioton mukaan nimetty Pääkaupunginkatu.
3. Oikealla ageya-katu, jossa 19 ageyaa ja useita teetaloja ja vasemmalla mahdollisesti Kioton sumiya-ageyan mukaan nimetty katu, jossa useita vaakunallisia bordelleja.
4. Oikealla puolella Edonkatu ja vasemmalla puolella nichōmekatu, jossa keskittymä vaakunallisia bordelleja.
5. Pääportti.
6. Alareunaan on lueteltu eri rakennusten ja kurtisaanien lukumäärät.

Uusi-Yoshiwara vuonna 1658 juuri Meireki-palon (1657) jälkeen. *Yoshiwara Saikenzu*, 1658. National Diet Library Digital Collections.

LIITE 9

Yoshiwara Koi no Michibikin hahmoformulat

Chōnin (1), samurai (2) ja munkki (3). Lautturi (4) oli tilallisesti sidottu veneisiin eikä representoinut asiakasta. Yoshiwara Koi no Michibiki, Saapuminen Yoshiwaraan vesiteitse. Hishikawa 1678, 11.

Selvitän kuvientulkintani logiikkaa hahmojen tunnistamisen osalta. Hishikawa käytti neljää formulaa kuvatessaan nautintokortteleiden asiakkaita: *chōnin*, samurai, samurain palvelija ja buddhalaismunkki. Samurai-hahmoon kuuluivat kaksi miekkaa ja polveen asti ylös laskostettu alaosa (*hakama*). Miekat olivat vain samuraille sallittu statussymboli.²⁴⁸ Samuraiden perässä kulki palvelija, joista on mainintoja tutkimuskirjallisuudessa ja alkuperäisaineistossa.²⁴⁹ Palvelijaformula käytti vain yhtä miekkaa ja hänellä ei ollut kimonon alaosaa. Formula oli useimmiten sijoitettu samuraiformulan selkäpuolelle ja esiintyminen ilman samuraiformulaa oli poikkeuksellista. Buddhalaismunkit olivat helposti tunnistettavia heidän mustista kaavuistaan, rukousnauhoista ja kaljuksi ajetuista pääläistaan. Buddhalaismunkit käyttävät samankaltaista asustetta tänä päivänäkin ja olen nojannut tässä tulkinnassa ahistorialliseen, kokemusperäiseen tietoon, sillä en usko, että asian vahvistaminen tutkimuskirjallisuuden kautta tuottaisi mitään lisäarvoa.

²⁴⁸ Maininta samurain miekoista ks. esim. Howell 1998, 114. Howell 2005, 136.

²⁴⁹ 棒公人. Fujimoto (1678) 2005, 15.

Chōnin (1), samurai (2) ja samurain palvelija (3). Teetalossa neuvontaa antavan henkilön (4) identiteetti ilmenee tekstistä.²⁵⁰ Yoshiwara Koi no Michibiki, Yoshiwaraan astuminen. Hishikawa 1678, 13.

Chōnin-hahmon formulan olen tulkinut poissulkevan logiikan ja vertailun kautta. Koska hahmot eivät olleet samuraita, palvelijoita, uskonnollista väkeä, maanviljelijöitä, aatelialta tai palvelijoita ja koska heidät oli kuvattu erillään muista formuloista, oli heidän oltava statuksellisesti erillinen ja itsenäinen osa rahvasta (*shomin*). He olivat peräisin kaupungista (matkan alkupiste), joten heidän oli oltava kaupunkilaisia. Formulaan kuuluvilla hahmoilla on siloteltuja ja kuvioituja kimonoita, yksi miekka²⁵¹ ja he viettävät vapaa-aikaa nautintokorttelissa, joten heidän oli representoitava varakasta henkilöä, jolla oli varaa edellä mainittuihin. Vain varakkaat chōnin-säätyiset täyttivät edellä mainitut kriteerit.

Yoshiwara koi no michibiki, chōnin-perhe sillalla. Hishikawa 1678, 4.

²⁵⁰ Hishikawa (1678) 2000, 181-182.

²⁵¹ Chōnin-säätyläisille oli yleisesti sallittua omistaa yksi lyhyt miekka (wakizashi). Howell 2005, 136.

Chōnin-formula ei kannan erityisiä statussymboleita, jotka paljastaisivat hänen ammattinsa, joten tarkempi määrittely *chōnin*-säädyn sisällä on mahdotonta varakkuutta, sukupuolta ja aikuisuutta lukuun ottamatta. Lapset ja nuoret kuvattiin edo-kauden taiteissa pienoiskokoisina aikuisina ja naiset erottuivat kampauksen, kasvojen, miekan puuttumisen ja ruumiinrakenteen myötä. Varakkuudesta voidaan päätellä, että formulan vastine olisi ollut ajan Japanissa kauppiassäätyinen. Formula ei kuitenkaan anna ymmärtää, että hahmo olisi juurikin kauppiassäätyinen, joten väljempi *chōnin* on kuvauksessa haettu merkitys. Edo-kauden lainsäädännössä jako rahvaaseen ja samuraihin oli oleellisempi kuin säätyjaot rahvaskategorian sisällä, joten luultavasti myös Hishikawa on pyrkinyt kuvaamaan jakoa rahvaaseen ja samuraihin.²⁵²

²⁵² Säätyjaosta ks. Howland 2001 tai Howell 2005. Ammattien kuvaamisesta varhaisen edo-kauden kuvataiteessa ks. Kameda-Madar 2015, 27-28.

LIITE 10

Tutkielmassa esiintyviä periodisointeja ja keskeisiä tapahtuma- ja julkaisuvuosia.

